

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2012

Petra Šeinerová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Bakalářská práce

Petra Šeinerová

Odměny a tresty u dětí předškolního věku

Olomouc 2012

vedoucí práce: PhDr.Kamila Holásková, Ph.D.

Poděkování

Děkuji PhDr. Kamile Holáskové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce , za poskytování rad a materiálových podkladů k práci. Zároveň děkuji Mateřské škole v Olbramovicích, která mi umožnila zvýšit si kvalifikaci ve svém oboru a poskytla mi zázemí pro výzkum práce. V neposlední řadě děkuji své rodině za důvěru a oporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 4. 4. 2012

.....
vlastnoruční podpis

Obsah

I Úvod	6
II Teoretická část	7
<u>1 Dítě předškolního věku</u>	7
1.1 Předškolní období z oblasti psychologie	7
1.1.1 Fyziologické změny	8
1.1.2 Psychologické změny	9
1.2 Etapy vývoje	12
1.2.1 Vývojové etapy po šestiměsíčních cyklech	13
1.2.1.1 Dítě ve věku od 3- 3,5let	13
1.2.1.2 Dítě ve věku od 3,5-4let	14
1.2.1.3 Dítě ve věku od 4-4,5let	15
1.2.1.4 Dítě ve věku od 4,5-5let	16
1.2.1.5 Dítě ve věku od 5-5,5let	17
1.2.1.6 Dítě ve věku od 5,5-6let	18
<u>2 Výchovné prostředky</u>	20
2.1 Pohled významných osobností na výchovné prostředky	20
2.2 Výchovné prostředky v ČR	21
2.3 Vliv rodiny na vývoj dítěte	22
2.3.1 Hranice	22
2.3.2 Projevy potíží při vývoji	24
2.3.3 Rodičovské postoje	25
2.3.4 Rozpad rodiny a jeho vliv na vývoj dítěte	26
<u>3 Odměna a trest</u>	28
3.1 Výchovné směry	29
3.1.1 Cíle výchovy	30
3.1.2 Vhodnost výchovných prostředků	31
3.1.3 První projevy odměn a trestu	32
3.2 Definice odměn a trestů	32
3.2.1 Trest	33
3.2.2 Odměna	33

3.3 Příčiny vzniku odměn a trestů.....	34
3.4 Vliv autority.....	35
3.4.1 Důsledky odměn a trestu.....	36
3.5 Směrnice výchovných postupů	37
3.5.1 Přiměřenost v osobnosti i věku dítěte.....	38
3.5.2 Spravedlivost	38
3.5.3 Neopakovatelnost	38
3.5.4 Přehnanost.....	39
3.5.5 Důslednost.....	39
3.6 Druhy odměn a trestů.....	39
3.6.1 Fyziologické.....	39
3.6.2 Psychologické.....	41
3.6.3 Duchovní.....	45
3.7 Funkce trestu	45
3.8 Nevhodné tresty	47
3.9 Vztah mezi vychovatelem a vychovávaným	48
 III Praktická část.....	 50
<u>1 Stanovení cíle a hypotéz.....</u>	50
<u>2 Popis metod, popis vzorku.....</u>	52
<u>3 Vyhodnocení dotazování</u>	53
<u>4.Diskuze.....</u>	66
 IV Závěr.....	 70
V Anotace.....	71
VI Seznam použité literatury.....	72
VII Seznam příloh.....	75

I Úvod

Pro zakončení svého studia jsem si zvolila téma bakalářské práce, která nese název: „Odměny a tresty u dítěte předškolního věku“. Toto téma jsem si zvolila, abych zjistila, jak probíhá odměňování a trestání dětí v českých rodinách.

Působím jako učitelka v mateřské škole na vesnici. Proto zaujímám blízký vztah k dětem předškolního věku a zároveň téměř každodenně řeším s dětmi konflikty, které mezi dětmi stále vznikají. Moje třída je věkově heterogenní a vyskytují se v ní děti ve věkovém rozsahu 2,5 – 7 let. Tato škála znamená každodenní řešení konfliktů, protože děti se rozumově i věkově velice odlišují. Rodiče a jejich děti osobně znám, a vím, že metody odměn a trestů se v každé rodině liší. V žádné rodině nenalezneme stejný trest a stejnou odměnu jako v rodině jiné za stejný čin nebo prohřešek. Každý člověk je jiný a každý bude i jinak své dítě vychovávat, což ze své praxe mohu jen potvrdit. Vybrala jsem si toto téma i z psychologického hlediska. Ráda čtu psychologické knihy i rádce pro rodiče a pedagogy, čímž se snažím prohlubovat si svoje vědomosti a kvalifikaci ve svém oboru. Chtěla jsem tak bakalářskou prací vysvětlit metody, formy a způsoby odměňování a trestání dětí v českých rodinách a zjistit, čím se výchovy liší a proč. Jak je to s výchovnými prostředky v rodinách s jedním či více dětmi, jak na děti působí matka a jak otec. V neposlední řadě jsem chtěla zjistit, jak by si rodiče přáli, aby byly jejich děti odměňovány a trestány ve školách.

Jelikož se jedná o citlivé téma, bylo docela obtížné sledovat a zpovídat rodiče. Proto jsem pro výzkum svojí práce zvolila anonymní dotazníky. Respondenti byli rodiče dětí předškolního věku. Svoje hypotézy a výsledky dotazování jsem doplnila o výsledky, které vyplynuly z rozhovorů s dětmi a s některými rodiči. Potíže se objevily, když jsem se dotazovala na výchovné prostředky trestu. Rodiče nebyli kvůli citlivosti tématu sdílní, což zřejmě ovlivnilo výsledky dotazování. Co se týká mé praxe, neznám jedinou rodinu, která své dítě netrestá a neodměňuje. A to vede k výsledkům, že rodiče by se měli více zajímat o tuto problematiku a netrestat a neodměňovat dítě více než je to zcela nutné.

V teoretické části jsem se zabývala třemi odvětvími zařazené do kapitol: Dítě předškolního věku, Výchovné prostředky, Odměna a trest. Tyto kapitoly rozebíraly charakteristiky, metody, způsoby i formy výchovy. Členila jsem je do dalších podkapitol a podrobněji tak zpracovala fakta z použité literatury. Na základě této části byla rozpracována praktická část, která se zabývala výzkumem názorů rodičů na odměňování a trestání dětí předškolního věku.

II Teoretická část

1 Dítě předškolního věku

Každé období je důležité pro formování osobnosti jedince. I předškolní období není výjimkou. Člověk se učí po celý život a tím se stává takovým jakým je. Dítě se v předškolním věku učí základy nejdůležitějších návyků, postojů a dovedností. Osvojuje si nejzákladnější činnosti potřebné pro jeho budoucí život. Každé dítě je jedinečné, protože každá výchova je jedinečná. Asi od tří let můžeme říci, že dítě je osobností v pravém slova smyslu. K uspokojování jeho potřeb neodmyslitelně patří potřeba lásky a zázemí rovněž jako potřeba porozumění a naslouchání. Vývoj dětí předškolního věku neprobíhá rovnoměrně, a proto je velice důležité vnímat dítě jako jedince s individuálními potřebami. Každé dítě se vyvíjí jinak. Přesto rozdíly ve vývoji dětí nebudou mít v pozdějším věku žádný vliv. Dítě dospívá a vyvíjí se individuálně na základě svých dispozic. (Šulová 2004, Allen 2002)

1.1 Předškolní období z oblasti psychologie

Z hlediska vývojové psychologie je etapa předškolního období charakterizována od 3 do 6 let věku dítěte. V tomto období dochází k velkým vývojovým pokrokům ve všech oblastech vývoje dítěte. Tři roky v raném vývoji dítěte představují širokou škálu fyziologických i psychických změn v životě jedince. (Allen 2002)

Pro dítě předškolního věku je typická značná energičnost v projevech chování. energii předává prostřednictvím své nadšenosti a veselosti z neznámého. Dalším charakteristickým prvkem je zvědavost, která je typická jako touha zkoumat svět. Dítě má bujnou fantazii a je značně kreativní. V období předškolního věku se učí řešit problémy a dostává se mu možnost plánování. Co dítě považuje za důležité je spravedlnost a pravdivost. Dítě špatně nese a nedokáže se vyrovnat s faktem, když je s ním nespravedlivě zacházeno. Stejně negativně vnímá pravdu, i když pravda pro dítě nemusí v realitě vůbec pravdou být. Jeho bujná fantazie produkuje množství smyšlených informací, kterým dítě věří, aniž by si samo dokázalo uvědomit její nepravdivost. Touží po nezávislosti a samostatnosti a chce si samo dokazovat, že na to má, že to zvládne samo. Osobní zkušenost se přesouvá na přední příčky důležitosti ve vnímání. Na druhou stranu si dítě dokáže samo přiznat, že potřebuje pomoc druhého, tedy zkušenějšího. Dítěti se formuje osobnost - jeho identita. Což by nešlo bez přítomnosti dospělých, kteří udržují rámce mezí a jsou nepostradatelným pomocníkem ve formování psychického vývoje. (Šulová 2004)

Samotný název „předškolní“ charakterizuje, že se jedná o období „před školou“, za což se považuje období před nástupem do základního vzdělávání. Předškolní vzdělávání lze charakterizovat jako vzdělávání dítěte připravující dítě na učení ve škole. Je to období, kdy dítě vyspívá po všech stránkách vývoje a zdokonaluje se ve všech oblastech. Přesto předškolní věk zdaleka nezahrnuje jen přípravu na školu a učení. Jeho hlavním cílem je příprava pro život budoucí. (Matějček 2005)

1.1.1 Fyziologické změny

Z fyziologických změn dítěte povyroste průměrně o 5-7cm za rok, vyvíjí se proporce mezi hlavou a tělem, protahují se končetiny a jeho váha se mění o 2-3 kg ročně, tedy až o 9 kg v rozmezí tří let. Dítěti se vyvíjí pohybová koordinace a motorický vývoj se zdokonaluje. Na konci předškolního období dítě dovede cíleně napodobit pohyb dospělého. Zdokonalují se sportovní aktivity – dítě se v tomto období velmi dobře učí základy lyžování, plavání, bruslení i jízdu na kole. Motorický vývoj se projevuje v pohybové aktivitě dítěte – dítě rádo cvičí, běhá a rádo využívá sportovní náčiní. (Bednářová, Šmardová 2008)

Na začátku předškolního období se dítě rychle učí návyky sebeobsluhy, utváří si hygienické návyky, samo se učí oblékat a svlékat, učí se skládat si věci do své skříňky a dovede uklízet po sobě. Na konci předškolního období má všechny návyky osvojené, umí si samo zavázat tkaničky od bot a jeho hrubá motorika je připravena přejít k dalším pokrokům. Jemná motorika je po celé období cvičena, kdy probíhá osifikace kostí včetně ruky, kdy se rozvíjí jeho výtvarný projev. Na začátku období bývá pro jeho výtvarný projev typické čárání, které se ke konci období vyvine v přirozenou dětskou kresbu hlavonožce. Dítě cíleně zkoumá nejrůznější přírodní i umělé materiály, tvary i funkce. Objevuje svět ze všech jeho koutů a možností. (Šimíčková-Čížková a kol. 2008)

Zraková percepce se projevuje ve vnímání celku. Dítě v předškolním období neumí rozlišovat změny. Jeho vnímání ovlivňuje jeden základní vjem, ostatní nedokáže vnímat. U dítěte je zároveň rozvinuta sluchová diferenciací, která je přípravnou fází pro budoucí základy v učení čtení a psaní. Dítě nedovede přesně definovat časové pojmy a prostorovou orientaci. Tyto skutečnosti umí posoudit jen na základě konkrétní činnosti. (Šulová 2004)

Charakteristickým znakem předškolního období je uvědomování si svého pohlaví a rozlišení rozdílů s pohlavím opačným. Toto vnímání pohlavní identity má základní význam pro cílené rozvíjení vlastního sebepoznávání. Typickým podnětem je v rozhraní 3-6let vnímání okolí a experimentování nejen s okolím, ale i s vlastním tělem. I tady hraje

významnou roli vzor v rodině – to jak se k sobě chovají, jestli se dohadují nebo jsou na sebe milí, určuje základní podnět k vnímání partnerských vztahů a vazeb do vlastního budoucího života . (Smolíková 1997)

1.1.2 Psychologické změny

Rozumové schopnosti se odvíjejí od paměti, která je v tomto období převážně bezděčná a mechanická. Dítě snadno přijímá informace na základě vlastní aktivity a zvědavosti společně s pamětí. Dítě si snadněji zapamatuje prožitek než slovní opis události. Jeho paměť je do pátého roku spíše krátkodobá, poté má dlouhodobější charakter. Do třetího roku se dítě učilo pojmenovávat věci kolem sebe a učilo se, co se jak jmenuje. Po třetím roce života se dítě učí chápat souvislosti a význam věcí, které se naučilo pojmenovat. Učí se poznávat vztahy mezi pojmy a chápe zákonitosti věcí kolem sebe. Pro předškolní období je typické názorné myšlení, které je ve spojitosti s činnostmi a aktivitou dítěte. V myšlení dítěte převládají představy a fantazie, kterými si vysvětluje to, co nedovede pochopit. Představy dosahují fantastických rozměrů. V předškolním období je nutné vyvarovat se souzení dětí a následné trestání za to, za co nemůžou. Je špatné trestat děti za něco, co nedokáže samo pochopit a přijmout. (Šulová 2004, Vágnerová 2000)

Za klíčový moment ve vývoji dítěte se považuje kvalita vývoje komunikace. Dítě vstupuje do předškolního období s omezenou slovní zásobou a s malou vybaveností řečových dovedností. Z období pak vystupuje obohaceno komunikační schopností projevující se v kvalitní a rozšířené slovní zásobě, v pochopení významu pojmů a jeho komunikace již netvoří žádnou bariéru. Komunikace v předškolním období splňuje základní roli v sociálním začleňování a v adaptaci na nové prostředí. Komunikace splňuje i kognitivní a expresivní funkci řeči, tedy vyvíjí se proces, kdy dítě ke slovu přiřadí obrázek pomocí své fantazie. Fantazie dítěte je neopakovatelně živá, její tvořivost vyniká svojí neotřelostí a jedinečností. Představy doprovází dítě v každodenních činnostech. Vytváření norem chování je důležitým aspektem pro vytvoření budoucího návyku. Dítě přijímá role svých vzorů (většinou rodičů) za své a tím přijímají roli za vlastní. (Šulová 2004, Bednářová-Šmardová 2007)

Dítě dokáže komunikovat o svých pocitech a stavech, což je důležitý mezník ve vývoji osobnosti – uvědomění si vlastní identity. Dítě cítí potřebu být aktivní a zapojovat se do činností, na které bylo namotivováno. Dítě vyžaduje potřebu bezpečí, jistoty a zázemí.

V jeho vývoji je nezbytnou součástí pocit jistého zázemí, které když má, je zajištěna potřeba zkoumání světa. Pokud dítě stabilitu zázemí necítí, přestává být aktivní v pozorování a experimentování světa. K tomuto zjištění se váže potřeba uvědomění si vlastního já a tím je zaručena potřeba vlastní identity a seberealizace. Rozvíjí se city a emoce dítěte a potřeba uznání a kontaktu. Charakteristickým znakem předškolního období je dětská iniciativa a jeho touha nadchnout se pro něco. (Matějček 2008, Bednářová-Šmardová 2007)

Největším trestem pro dítě předškolního věku je izolace od vrstevníků, flustrující nemožnost v projevování aktivit i odpoutanost od nejbližších rodinných příslušníků. Dítě předškolního věku se dokáže špatně vyrovnávat s dlouhodobým neuspokojením základních potřeb. Důležité je formovat citové projevy k sobě samému i ke vztahu k druhým – láska, zlost, radost, nenávist,... . U dítěte převažuje především pocit radosti a veselosti z očekávání. (Matějček 2005)

Utváří se základní návyky prosociálního chování. Dítě respektuje potřebu pomáhat mladším či slabším, snaží se spolupracovat, řeší konflikt hromadně, umí se podřídit i přistoupit na dohodnutý kompromis. Vytváří se schéma ideálního vzoru, kterým je prostředí, kde vyrůstá. Dítě vnímá prostředí, ve kterém žije jako ideální vzor a nedokáže samo posoudit, jestli je prostředí dobré či nikoliv. Z tohoto hlediska je nezbytné vytvořit pro dítě ideální rodinné prostředí plné harmonie a rovnováhy. Vzor, který v tomto období dítě vnímá, má dopad na budoucí vnímání společnosti a vztahů. Dítě si uvědomuje základní společenské, etické a morální kodexy chování – rozlišuje, co je špatné a co se nedělá a naopak vnímá to, co je dobré a ideální. Pocit viny, který dítě často doprovází jako důsledek svých špatných činů, je důležitým výchovným prostředkem. (Allen 2002, Matějček 2008)

Formuje se sociální reaktivita – v myšlení dítěte se projevuje postavením k věkově odlišným kamarádům, k opačnému pohlaví, ke slabším či zdatnějším jedincům, k rodičům i jiným rodinným příslušníkům. Formuje se tak diferenciací ve vnímání okolí. Vyvíjí se systém sociální kontroly a rozvíjí se systematickosti sociálních rolí, kdy dítě přijímá a osvojuje si modely chování ostatních rolí. Časté jsou námětové hry, kdy si děti rádi hrají na něco nebo na někoho. Vliv rodiny má nepostradatelný význam na vývoj dítěte. Důležitý význam má i vliv vrstevníků, kteří ovlivňují jeho postoje a názory. Vrstevníci dítě potlačují k výkonům. Dítě je potřebuje ke hrám i ke komunikaci a celkově mají vrstevníci příznivý vliv na vývoj dítěte. Zároveň tvoří důležitý mezník ve formování vlastní identity, dítě vidí jaký dopad má jeho chování na okolí, jak ho vrstevníci vnímají a jestli ho mají rádi. Důležitým vývojovým vztahem je vztah sourozenecký. Sourozeneckou lásku střídá rivalita a nenávist, která vytváří v psychice jedince důležitý aspekt porozumění druhé osobě. Neméně

důležitým je vztah k prarodičům, kteří dítěti poskytují ucelenou alternativní rodičovskou péči. Prarodiče poskytují dětem důležitý nadhled, jsou tolerantnější než rodiče a umožňují mu pochopit vývoj lidského života od mládí do stáří. (Šulová 2004)

„Předškolnímu věku se někdy říká „kouzelný svět dětství“, neboť kouzlo je nyní samozřejmou součástí denního života našeho dítěte.“ (Matějček 2005, str.148)

Charakteristickým naivním myšlením je kouzelným světem charakterizován věk od 2 do 4 let, kdy děti věří na kouzla, nadpřirozené bytosti i na to, že to, co se v pohádkách děje, se stává i v opravdovém životě. Životním realistou se stává v období před vstupem do školy, kdy už je jeho vývoj vyzrálý a kdy už ví, že Mikuláš i Ježíšek jsou vymyšlené postavy. (Matějček 2005)

Tím, že se dítě vyvíjí si osvojuje základní schopnosti hygienických i kulturních návyků a dokáže přijmout za své všechno, co se běžně děje v jeho každodenním životě. Dílčím znakem je konformita – dítě si klade za cíl, aby všechno bylo tak, jak má být. Chce dělat všechno stejně tak, jak to dělají ostatní. Dítě je chápavé a dokáže rozlišovat, co se smí a co se nesmí. Je důležité si uvědomit, že dítě si v tomto období musí osvojit základy hygienických návyků a musí si osvojit podklady pro mezilidskou komunikaci. Pokud by se tak nestalo, dítě by těžko dohánělo v pozdějším věku, co se mělo naučit. (Šulová 2004)

Náročnějším úkolem předškolního dítěte je ovládat schopnost uklízet po sobě a s tím i spojené udržení pořádku kolem sebe. Je důležité, aby proces učení probíhal vždy pod příkladem dobrého vzoru a aby se všemu novému dítě naučilo podle správného postupu, který si může zapamatovat a osvojit. Na základě vzájemné spolupráce se dítě učí s chutí a radostí. Dítě v předškolním věku dokáže snadno přijmout jiné dítě, které je něčím odlišné od ostatních. Můžeme říct, že integrace dětí s postižením probíhá v předškolním věku bezproblémově. Rovněž to platí s dětmi s jinou národností. Dítě je přizpůsobivé ke změnám v okolí. (Šulová 2004)

Dítě se učí hrou, která ho v předškolním období cíleně provází. Projevuje se pestrou paletou hraček a nabídek herního využití. Je nepostradatelným pomocníkem v systému učení a pochopení. Má neblahý vliv v oblasti rozvoje motoriky dítěte i s rozvojem kognitivního myšlení. Široká nabídka her nabízí dětem najít vždy to, po čem právě touží. Důvod k jaké hře se dítě přiklání, ovlivňuje jeho další předpoklady ve vývoji. Co dítě, to originál předmětu herního využití. Hra představuje v životě dítěte nejpřirozenější a nejdůležitější činnost, kterou může vykonávat. Je to nástroj, který pomáhá dítěti získat zkušenosti, je to pomocník v pochopení lidí i věcí. V neposlední řadě dítě do hry promítá vše, co má pro něj význam. V etapách vývoje má každá hra své zařazení. Pro každé období je specifická jiná hra jako nástroj porozumění světu. (Kořátková 2008)

1.2 Etapy vývoje

Od dvou let dítě přijímá přirozenou rodinou identitu, kdy si dokáže uvědomit, kam patří a kde je právě jeho místo. Od tří let dítě přijímá svoji roli v porovnání s druhými a dokáže se podřídít i přijmout nadřazenou roli. Na začátku předškolního období, respektive kolem třetího roku, je chování dítěte klidné, rozumné, poslušné i uvolněné. Dítě si rádo hraje, ale u jedné činnosti dlouho nevydrží. (Mertin 2010)

Ve čtyřech letech je dítě energické, má množství nápadů a snaží se neustále mluvit. Typické je období vzdoru, které souvisí s uvědomováním si vlastního Já. Dítě se projevuje odmítáním, nechce za žádnou cenu pomoci, má časté záchvaty zlosti, je umíněné a vzpouzí se. Svým chováním se snaží prozkoumávat hranice mezi tím, co je dovoleno a tím co je zakázáno. Projevují se počáteční stavy agrese a naopak přehnané veselosti. Vlivem svoji zvědavosti děti rádi testují trpělivost dospělých - kladou nespočet otázek a vykazují značnou míru nadšenosti a veselosti, tedy rádi se předvádí a šaškují. Zároveň posilují prosociální chování, ve vztahu k druhým dětem jsou tolerantní k jejich potřebám, snaží se pomáhat druhým a dokáží rozpoznat dobré vlastnosti od špatných. Dítě má potřebu pozornosti a cení si uznání od ostatních. (Bednářová 2007)

Dítě v pěti letech již umí docela smysluplně využívat a ovládat své emoce. Jeho chování je klidné a nerušené. Činnosti volí podle svých potřeb a přání a dovede u nich dlouho vydržet. Je rádo ve skupině kamarádů a vrstevníků, kde může spolupracovat a prosazovat se. Přátelství má pro dítě velký význam. Dítě nedokáže předvídat možná rizika, která se mohou v nebezpečných situacích odehrát. Na konci předškolního období, tedy kolem šestého roku je dítě sociálně, psychicky i fyzicky zralé pokročit k dalšímu pokroku ve svém vývoji a tedy ke vstupu do mladšího školního věku, které je charakteristické připraveností na učení, zapamatování a získávání dalších informací. Dítě je připraveno na systém učení se. Je sociálně adaptované na druhé lidi, dokáže přijmout přirozenou autoritu a prodlužuje se doba pozornosti a vnímání. Dítě se zdokonalilo ve všech směrech vývoje a je připravené na další vzdělávání ve svém vývoji. Dítě ještě bývá egocentrické a události, které se dějí kolem něj vnímá jako by se děly jen kvůli němu. Nevědomky se považuje za střed vší pozornosti. (Allen 2002)

Po celé období se dítě postupně učí rozvíjet prosociální chování, tedy v chování k někomu je schopno spolupodílet se při hrách, spolupracovat s ostatními kamarády a soucítit. Je solidární k okolí a umí se společně radovat i smutnit. Citovou stránku dítěte povzbuzuje fakt, když má někoho, kdo mu rozumí a kdo s ním souhlasí i přijímá společně jeho radost

i smutek. Dítě si na základě sympatií vytváří vztah už v předškolním věku a tím si buduje svoje sociální vazby mezi vrstevníky. Raději vyhledává společnost „opravdového“ kamaráda než kolektivu. Dítě vnímá za největší trest, když je úmyslně izolováno od kamarádů, nebo když je diskriminováno okolím. Za zmínku stojí i první projevy sympatií k opačnému pohlaví – dětská naivní zamilovanost. Děti si projevují blízkost a jsou rády, když mohou trávit čas spolu. (Šulová 2004, Matějček 2005)

1.2.1 Vývojové etapy po šestiměsíčních cyklech

Podle Anne Bacus (Bacus 2004) můžeme rozlišit vývojové změny dítěte v půlročních etapách vývoje:

1.2.1.1 Dítě ve věku od 3- 3,5let

Třileté dítě dosahuje výšky mezi 90- 96 cm a váží v průměru mezi 13-16 kg. Má osvojenou dovednost udržení rovnováhy, s čímž souvisejí jeho naučené schopnosti. Má rádo pohyb doprovázený hudbou a je už dobře manuálně zručné. Dítě má tendenci dělat rodičům radost a snaží se prokazovat svoji náklonnost a city. Ve chvíli pochopení humoru začne využívat humorné situace při hrách. Dítě rozpoznává rozdíly mezi pohlavím, které neovlivňují jeho spontánní činnosti. Projevují se známky žárlivosti a trápí se, když zůstává nepochopeno. Dítě má strach z neznámých jevů jako je strach ze tmy nebo masek. Chutě dítěte jsou ustálené, nejraději má sladkou chuť. Umí jíst samo a zacházet s příborem i nádobím. Samostatné chování se projevuje ve schopnosti umět se svléknout. Dokáže spát celou noc, když chodí po obědě spát. Přesto se objevují děti, které v noci volají rodiče. Dítě miluje vodu, kterou chce stále zkoumat. Z hlediska zdraví je často náchylné k nemocem. Řeč je plynulá a má širokou slovní zásobu. Má osvojenou schopnost rozlišit rozdíly a dokáže vyplnit náročné požadavky. Zajímá se o knihy s pohádkovými motivy. Miluje dopravní hračky. Experimentuje s nejrůznějšími materiály a zkoumá jejich strukturu. Vyhledává činnosti spojené s kreslením a modelováním. Učí se osvojit si dovednost spojené s jemnou motorikou jako je navlékání korálků nebo skládání puzzlí. Každodenně využívá námětové hry, v kterých se projevuje pestrost dětské fantazie. V sociálním vývoji dítěte se preferuje vztah matky před otcem. Vyhledává přítomnost matky a snaží se jí „pomoci“. Ve vztahu k sourozenci nemá rádo vzájemné soupeření. Pro toto období je typická žárlivost na druhé a snaha upozorňovat na prohřešky druhých. Ve vztahu k vrstevníkům umí spolupracovat a respektuje názory ostatních. Nejdůležitějším způsobem komunikace je řeč. Chápe, že musí dodržovat určitá

pravidla, která jsou po něm vyžadována. Dokáže přijmout přirozenou cizí autoritu, ke které si buduje vztah. Při zařazení do předškolního vzdělávání prochází procesem adaptace. Postupem času se dovede přizpůsobit změnám, které přijme za své. Potřeba pozornosti je charakteristická pro chování dítěte. Nejdůležitějším přítelem dítěte je hra, která plní funkci jeho rozvíjení schopností. (Bacus 2004)

1.2.1.2 Dítě ve věku od 3,5-4let

Dítě má průměrně 14 – 17 kg a dosahuje výšky do jednoho metru. Jeho chůze je rovnoměrná a dokáže překonávat překážky v cestě. Problém mu činí chůze ze schodů. V herních aktivitách vyhledává houpavý pohyb. Nemá dokončena laterální ruky a oka. Umí sestavit díly v celek a vyhledává vše, co má spojitost s kreslením. Nejdůležitějším vývojem prochází v sebeovládání emocí. Svoji agresivitu neprojevuje ve fyzických projevech, ale nahrazuje ji psychickými výhrůžkami. Vzor rodičů má nezastupitelnou roli v jeho vývoji. Typickým projevem je strach z neznámého, nejvíce se obává samoty a možné ztráty nejbližších. Psychické vyjadřování citů je u něj na vrcholu, kdy dokáže budovat hluboká dětská přátelství. Na vrchol se dostává i projev lásky - dětská zamilovanost k opačnému pohlaví. Důležitým znakem poznávání je uvědomování si pohlavní identity sebe i druhých. Přetrvávají aktivity domácích prací, doplněné o velké nadšení pro vykonávanou věc. Bez větších obtíží dokáže sníst vše, co je mu nabídnuto. U oblíbených jídel nechybí touha dát si opakovanou nebo rovnou větší porci. V každodenních činnostech se uceluje potřeba rituálů, které udávají denní řád. Z hlediska prosociálního chování se učí tolerovat ostatní a pomáhat slabším či mladším kamarádům. Oblíbená touha vyhledávat vodní aktivity je navýšena o schopnost samostatného umývání se. Začíná proces uvědomování si levé i pravé strany. Řeč se zdokonaluje o široké využití slovní zásoby. Stále jsou myšlenky rychlejší než slova, a proto se objevují známky koktavosti, které jsou pro předškolní věk typické. Dokáže pojmenovávat věci okolo sebe a používat pojmy určování času. Pokládání nepřeborného množství otázek je dobrým předpokladem k rozvoji komunikačních schopností. Jeho schopnost soustředit se dosahuje dlouhodobějšího charakteru projevující se známkami trpělivosti. Do centra zájmů se dostávají klasické dětské pohádky a příběhy s hlavním hrdinou. Důležitým aspektem vývoje je zájem o rytmus. Dítě vyhledává hudbu na kterou může samostatně tancovat. Zdokonaluje se proces zapamatování. Vyvíjí se jemná motorika a objevuje se aktivní zájem o grafomotorická cvičení. Do určité míry dokáže koordinovat svůj pohyb, kdy aktivně vyhledává hry se stavebnicí. Aktivní zájem má při rozlišování osob, kdy vyžaduje znalost

jmen. Jako nejlepšího kamaráda si vytvoří imaginární osobu, s kterou prožívá všechny chvíle. Námětové hry jsou doprovázeny pravdivostí běžných situací. Bujná fantazie je doplněna o naivní představy. Poprvé ve svém životě se dokáže těšit na tradici Vánoc. Slavnostní příležitosti jsou pro něj známkou vyběhnutí ze zažitých stereotypů. Očekávaná překvapení jsou pro něj nejvhodnějším dárkem. Rozlišuje sympatie k druhým dětem podle kterých si vybírá svůj kolektiv. Neumí rozlišit rozdílnost ve viditelných i skrytých vlastnostech dítěte a přijímá všechny bez výjimky. Vžívá se do určité pozice, která je od něj vyžadována. Největší odměnou a trestem je pochvala či výtky od blízkého dospělého. Je citlivé na potřebu respektování vlastní osoby. Cílem jeho projevu je porozumění. Hlavním nástrojem seznámení s okolním světem je smyslový hmat. Úloha rodičů má nezastupitelnou funkci v nápodobě sociální pozice a role. Cíleně vyhledává knihy, v kterých zjišťuje jak věci fungují. Z hlediska dovedností je nutné rozvíjet: naslouchání, soustředění, pozorování a objevování, porozumění mluveným pokynům, koordinace zraku s pohyby rukou a správná směrnost zleva doprava. (Bacus 2004)

1.2.1.3 Dítě ve věku od 4-4,5let

Váha dítěte dosahuje rozmezí 14,5 – 18 kg a výška se mění od 98 – 104 cm v průměru. Potřeba fyzického pohybu se střídá s vytrvalostí aktivit. Překážky ani určování směru mu nečiní potíže. Dovede správně pracovat s nůžkami a dětská kresba má realistické podoby. Dokáže napodobit psaní písmen i číslic. Potřebuje mít pocit bezpečí i zachování důslednosti výchovy. V projevech chování se střídá stydlivost i neúnavná hovornost. Originální představivost se ztotožňuje s naivní dětskou lží, za které by dítě nemělo být trestáno. Dítě vnímá naši nedůvěryhodnost jako známku trestu. Často bývá podrážděné a jeho panovačnost je těžko zvládnutelná. Vnitřní neklid, který dítě může prožívat při nesprávném vývoji, se může projevit jako tik, zadržávání v řeči, přítomnost zlých snů nebo okusování nehtů. Začíná fáze uvědomění si vlastní identity i odlišností v porovnání s druhými. Jeho humor dosahuje hranici únosnosti. Je hlučné a jeho přehnané chování je nevhodné. Smích střídá často pláč, když nedocílí svého. Vrací se projevy agresivního fyzického chování. Jeho psychika je citlivá a projevuje se přehnanou žárlivostí. Nezajímá ho, že se jeho chování nelíbí druhým. Chlubí se tím, co nemají ostatní a dokáže si půjčovat věci. Aktivně a se zaujetím se zajímá o vývoj své osoby – o to kolik vyrostl, o své pohlaví i tělo. V tomto věkovém rozhraní se objevují první otázky jak a proč přicházejí na svět. Rádo poslouchá příběhy o svém dětství a se zvědavostí pozoruje okamžiky druhých. Nerozlišuje co je skutečnost a co vymyšlený

svět. Sní s chutí vše, co mu chutná. Problém mu činí, když při jídle nemůže mluvit a po jídle v klidu zůstat sedět. Znovu vyžaduje přítomnost všech každodenních rituálů, u kterých vyžaduje pevný řád. Dítě již vyžaduje své soukromí při vykonávání hygienických návyků. Vyjadřovací schopnosti jsou téměř osvojené a používání času má správný význam. Dokáže rozlišit časové období a zařadit ho do správného kontextu. Ve známém prostředí již vykazuje dobré orientační schopnosti. Chce se dozvědět význam všech slov, kterým nerozumí. Obtíže mu činí skloňování a časování slov. „*Své řečové schopnosti používá k vymyšlení neuvěřitelných historek, v nichž hraje hlavní roli, a vymýšlí si tisíce podob svého imaginárního kamaráda, se kterým si často povídá.*“ (Bacus 2004, str. 68)

Začíná rozvoj matematických představ, kdy dokáže určit počet do tří. Rozlišuje velikost předmětů i jejich charakterické rysy – barva, tvar, velikost, struktura. Je na vrcholu své kreativní tvorby. Na vše, co vytvořilo, je hrdé a povzbuzuje ho slovní odměna. Dožaduje se dlouhých příběhů a má cit pro poezii. Absurdita samotného obsahu poezie je pro něj humornou a bezesmyslovou. Nekončící zvědavost je uspokojena vhodným výběrem literatury, kde samo vyhledává požadované informace. Přitažlivým prvkem je sledování televize. Mezi oblíbené hry patří všechny ty, které může hrát s kamarády. Napodobování hlavních hrdinů z příběhů považuje za nejoblíbenější činnost. Je aktivní v každém volném prostoru. Do centra jeho zájmu se dostávají hry venku nebo ve vodě. Dokáže si cíleně a zručně hrát v uměleckých činnostech. Vyhledává dramatizaci, kde může ztvárnit někoho jiného. Nechce být pod neustálým dohledem autority a vyhledává prostředí soukromí. Plně si již uvědomuje pohlaví své osoby a tak si dokáže osvojit s ním spojené chování a návyky. Miluje situace konající se v rodinném kruhu. Má tendence starat se o mladší a být za ně zodpovědné. Přátelství dosahuje nerozlučné podoby, v kterých se vyskytují i negativní výměny názorů i neshody. Na základě uvědomění si svojí pohlavní identity si vybírá kolektiv stejného pohlaví. (Bacus 2004)

1.2.1.4 Dítě ve věku od 4,5-5 let

Jeho výška průměrně dosahuje 100 – 109 cm a jeho váha 15 – 19 kg. Dítě má znalost v dopravních situacích a jeho vytrvalost dokáže překročit hranici i několika kilometrů. Vyhledává prostředí přírody, kam rádo chodí na rodinné procházky. Dítě má osvojené základy stolování a hygieny. V průběhu noci ho doprovází zlé sny. Má koordinovaný pohyb, který dovede cíleně využívat. V hrách upřednostňuje věkově stejné kamarády, s kterými může spravedlivě soutěžit. Kamarádství se řadí na přední pozici v žebříčku jeho hodnot. Vznikají

první dětské party. V dětské kresbě využívá všech detailů, které určují charakterové vlastnosti dítěte. Jako součást rodiny zařazuje i domácí mazlíčky žijící pod jednou střechou. Rozvoj jeho matematických dovedností se rovná vyjmenování číselné řady do desíti a přiřazování předmětu podle počtu. Rovněž dokáže porovnávat množství ve vztahu více a méně. Jeho slovní zásoba činí průměrně 2000 slov, z kterých nejčastěji vyhledává slova neslušná, zakázaná. Mezi dětmi se vyskytují velké a významné rozdíly ve výchově a vzdělávání. Může se objevovat enuréza, která by měla časem zcela vymizet. Vymezuje se strach dítěte, který bude tvořit nedílnou součást jeho života. Nejčastěji se objevuje: strach ze tmy, z vody, ze zvířat, z cizích osob nebo strach vyvolaný množstvím informací. Z hlediska zdravotního stavu dítěte je vybudována obranyschopnost organismu vzniklá v důsledku prodělání běžných dětských nemocí. Je důležité v dětech podporovat potřebu zkoumat, objevovat a experimentovat. Dítě je připraveno se poučit z vlastních chyb na základě prožitých zkušeností. Dále je již schopno vnímat rozmanitost počasí dle svých předchozích prožitků. Protože nedokáže odlišit realitu od smyšlenosti, může považovat lež za pravdu. I přes pokročilejší věk dítě stále potřebuje rodičovskou lásku a pozornost. Pokud se mu jí nedostává je schopné vyprávět smyšlené historky, aby na sebe upozornilo. Na konci pátého roku si dítě uvědomuje nereálnost některých pohádek, proto je vhodné říkat dítěti pravdu. Dítě by mělo vědět, že smrt je přirozenou součástí života. (Bacus 2004)

1.2.1.5 Dítě ve věku od 5- 5,5 let

V pěti letech má dítě 105 – 111 cm a váha činí 16,3 – 20,5 kg. Koordinace horních i dolních končetin je v rovnováze. Dítě přijalo zákonitosti svého těla a jeho pohybová aktivita je přesná. Má osvojeny návyky vyžadující rovnováhu jako je jízda na kole s přídatnými kolečky. Stále přetrvává touha zkoušet nové věci. Bývá již vyhraněna lateralita ruky, kterou více používá. Pokud dítě rádo kreslí, má kresba všechny potřebné aspekty. Jeho osobnost dospívá a dítě je připraveno splnit zodpovědný úkol. Jeho vývoj působí harmonicky, snadno navazuje kontakty a rádo spolupracuje s dospělými. Povahové rysy jsou klidnější a jeho pohled na svět je realistický. Dokáže prosazovat své názory. Odměnou je pro dítě projev uznání. Dítě se stává přátelským i pozorným pomocníkem dospělých. Agresivní projevy chování mizí a ojedinělé návaly zlosti si vybíjí na předmětech. Strach z něčeho dostává přesnou podobu (například se v noci bojí bouřky). Dokáže být zodpovědné za svoje chování, i když ojediněle vinu popírá a svádí ji na ostatní. Zodpovědně plní požadavky dospělého, aby udělalo radost. Dodržuje vytyčená pravidla, protože stojí

o odměnu. Největší projev uznání je pro něj, když je považováno za vzor. Jeho fantazie již není tak bujná a dokáže smysluplně rozlišit skutečné od vymyšleného. O své věci se rád podělí s ostatními. Jídla, která mu nechutnají, odmítá jíst. Stolování má čistou formu a koordinace rukou při stolování je téměř vyvinuta. Napodobují stolování ostatních a přijímají je za své vzory. Z hlediska dětských nemocí bývá zpravidla vývoj imunitního systému dokončen. V oblasti osobní hygieny jsou dotvořeny všechny návyky. Na své věci nedokáže dávat pozor a pečovat o ně. Obvykle dítě spí dvanáct hodin denně podle individuálních potřeb. Dítě dokáže mluvit plynule a gramaticky správně. Pokud se u dítěte objeví drobné vady je na místě vyhledat odbornou pomoc. Rádo komunikuje a využívá zájmena, slovesné časy a skloňování slov. Přetrvává četnost otázek a o odpovědích dlouze přemýšlí. Na základě zkreslených informací vyvozuje chybné závěry a má tendenci vše zobecňovat. Nedokáže si připustit, že někdo vnímá věci jinak a nepřemýšlí stejně. Mělo by znát nazpaměť své jméno, adresu a věk. I když existenci Ježíška začíná zpochybňovat, stále ho vnímá jako zprostředkovatele svých splněných přání. Dítěti nečiní obtíže hrát si samostatně, přesto upřednostňuje hru v kolektivu. Nejraději využívá pohybové aktivity venku. V popředí zájmů již nejsou pohádky se smyšleným dějem, nýbrž realistické příběhy s ponaučením. Má touhu vytvářet vlastní smyšlené knihy, které vyjadřují jeho představy. Jako inspiraci ocení četbu dětských časopisů. Přetrvává záliba v hudebních činnostech, kde může zpívat i tancovat. Protože umí rozlišit jednotlivé části dne, dokáže rozpoznat v kolik hodin a kde vysílají jeho oblíbený pořad. Dítě vnímá dětský svět jako protiklad světa dospělých. Přesto v určitých situacích vyhledává v dospělém světě spojence. Do popředí zájmů vstupuje role otce na kterého je patřičně hrdé. Svoje rodiče chápe jako střed svého světa, vnímá je jako ochránitele, kteří ho ubraní před nebezpečím. Sourozenecká rivalita se uklidňuje, i když se povyšuje nad mladšího sourozence. Začíná mít empatické vlohky, které prohlubují jeho sociální myšlení. Dodržuje pravidla zdvořilostního chování, ale někdy na ně zapomene. Dětským přáním je mít kolem sebe mnoho kamarádů. Dokáže prosadit své názory, ale ne za každou cenu. Uvědomuje si fakt, že pozice, v které byl, není setrvalá. Nemusí zvítězit za každou cenu a nad prohrou se dokáže povznést. Nejdůležitějším příkladem pro dítě jsou jeho rodiče. To jakým chováním se projevují, ovlivňuje výchovu a tím formuluje osobnost i temperament dítěte. Svoji hodnotu dokáže určit na základě toho, jak ho vnímají ostatní. Pokud se vyskytují rozličníosti v názorech rodičů, není výchova dítěte sjednocená a vyskytují se neshody. Hádky rodičů vnímá dítě bolestivě a nedokáže se s tím vyrovnat. Dítě ze všeho nejvíc potřebuje rodinu, která má pro něj významný vliv. (Bacus 2004)

1.2.1.6 Dítě ve věku od 5,5 – 6let

Výška dítěte dosahuje rozmezí 107,5 – 115 cm a váha rozmezí 17,2 – 21,3kg. Schopnost rovnováhy je u konce vývoje. Přesto chce experimentovat – bruslit, skákat přes švihadlo,... . U konce je i rozlišení určování směrovosti končetin. Dítě přestává mít povahu problémového dítěte a přizpůsobuje se požadavkům okolí. Vulgarismy se již neprojevují jako prostředek humoru, nýbrž jako prostředek nadávek. Strach, který u dítěte téměř vymizel se znovu dostavuje v charakteru strachu o ztrátu rodiče. Strach se projevuje pocity úzkosti , které se promítají do snů. Postupem času tento jev vymizí. Do popředí vývinu se dostávají morální zásady. Posuzuje chování ostatních, jestli je chování v rozporu s přáním autority a vydává nad ostatními jasné soudy. Za své přijímá i zodpovědné chování, které je společností obecně přijato - jako jsou autosedačky v autě, že se nemá kouřit, že se nesmí ubližovat zvířatům a jiné. Za svůj koníček považuje sběr něčeho – samolepek, obrázkových kartiček, přírodních materiálů a dalších. Všeobecně známým prostředkem, jak vytvořit v dítěti pocit zodpovědnosti, je kasička na penízky. Vytvořením této potřeby v dítěti je vzbuzován pocit zodpovědnosti a vyspělosti. Uceluje se systém připravenosti na školu – dítě pozná písmena, číslice, rozlišuje množství, má správnou směrovost při psaní i kreslení. Dítě plní úkoly, které ho formou hry připravují na vstup do první třídy. (Bacus 2004)

2 Výchovné prostředky

Principem odměn a trestů se zabývala výchova od počátku lidské existence. V různých etapách vývoje se měnil význam a použití těchto výchovných prostředků. I v Bibli se dozvídáme zmínky o tom, za co bylo dítě považováno i to, jak a s pomocí jakých výchovných prostředků bylo vychovááno. Jiný smysl výchovy panoval ve starém Řecku a jiný v Římě. Alternativní pohled na dítě vneslo do povědomí lidí křesťanství. I z pohledu významných pedagogických osobností panovali jiné názory od Komenského, a jiné od Rousseau. Přesto se do všech teorií promítala psychologie, která dotvářela základní význam povahy i osobnosti dítěte. (Matějček 2007)

2.1 Pohled významných osobností na výchovné prostředky

Již E.H. Erikson (podle Šulové 2004) považoval za klíčový psychosociální konflikt období, které nazval – konflikt mezi iniciativou a pocitem viny. V tomto období objasňuje, jak dítě pocit viny vnímá a jaký má na něj dopad. Z jeho postřehů vyplývá, že je u dítěte natolik vyvinut pocit vlastního svědomí, že svůj prohřešek raději ihned hlásí, aby očekával oprávněný trest a aby se nadále nemusel trápit pocitem viny.

Později J. Piaget (podle Šulové 2004) spojil období před nástupem do školy s tak zvanou heteronomní morálkou, v které jsou určovány příkazy i zákazy od ostatních lidí, u kterých dítě vnímá autoritu. Rozpracoval stádia vývoje, kde první stadium vývoje tvoří dobro a zlo jako existující faktory pro důsledky jeho činů – odměnou je například úsměv a trestem třeba výprask. V druhém stádiu je dobro všechno to, co uspokojuje jeho základní potřeby. Pokud se v tomto stádiu vyskytují negativní projevy dítěte, jako je tendence předvádění se či provokování, jsou to převážně projevy, kterými se dítě snaží určovat hranice. V tomto stádiu je dětská neposlušnost součástí normálního vývoje psychické stránky jedince. Třetí stádium se vyznačuje tím, jak dítě přijímá hodnotu dobra. Za dobro považuje všechno, co je globálně schvalováno za dobré. Dítě ve všem prosazuje svoji identitu a snaží se, aby bylo respektováno. Od čtvrtého stádia dítě přijalo společenská pravidla a respektuje autoritu druhých osob. Od pátého roku se dotváří rozumové schopnosti a dítě si uvědomuje váhu lži. Lež pro něj představuje možnost, jak nebýt potrestán.

Detailní popis morálního vývoje dítěte zpracoval také L. Kohlberg (podle Šulové 2004), který ve svých myšlenkách navázal na J. Piageta. Předškolní vývoj dítěte tak podle něj spadá do prekonvenčního období, které se rozděluje na heteronomní morální (v kterém to co je dobré a co špatné určuje dospělý zodpovědný jedinec) a na naivní instrumentální

hédonismus (kde dítě nepřemýšlí nad důsledkem svého jednání, protože při výkonu přemýšlí i nad následkem, kdy očekává odměnu nebo trest , který také rozdává dospělý) . Kriterium pro posouzení dobrých a špatných činů není úmysl, ale důsledek.

Nad problematikou odměn a trestu a nad jejich pojetím se zabývalo mnoho odborníků. Většina z nich se ztotožnila se teorií J.Piageta. Tedy s názorem, že dospělý je brán v očích dítěte jako nezbytná a nepostradatelná autorita, která má povinnost i právo jednat spravedlivě vůči dítěti. (Šulová 2004, Nakonečný 2004)

2.2 *Výchovné prostředky v ČR*

V roce 1989 byla přijata „Úmluva o právech dítěte“. Dokument se stal závazným pro všechny země, které ji podepsali, včetně naší republiky. Hlavním bodem se stala ochrana dětí před nejrůznějšími způsoby násilí, ubližování, zanedbávání a zneužívání. Tělesné týrání dětí se v historii řešilo od nepaměti. Otázkou však vždy zůstává, jak tenká je hranice mezi výchovou a týráním. Od sedmdesátých let se společnost soustřeďuje na vymezení pojmu pohlavního zneužívání. Tato problematika je přirovnána ke křehkému starému porcelánu, který je po generace předáván. Na povrchu se tváří jako vzor dokonalé pospolitosti, ale podívá-li se člověk zblízka, uvidí praskliny, které nejsou okem neviditelné, ale přesto tam jsou. A stejně tak, je to i s některými rodinami. Navenek působí jako vzor dokonalé harmonie, ale podíváte-li se zblízka, začnete-li zkoumat, jak to v té „harmonii“ funguje, najednou zjistíte, že něco není v pořádku. A že to dítě vyrůstající v takové rodině má okem neviditelné šrámy na duši. A to je ten problém. Odhalit včasné takové případy a věnovat velkou pozornost primární prevenci. Dnes se na toto téma pořádá mnoho světových konferencí a tato problematika se stále řeší. Dříve se za každou cenu tajilo takové podezření a jediní , kdo se mohli ozvat byli lékaři. (Matějček 2007, www.osn.cz)

Je důležité, aby si každý člověk sám v sobě uvědomil, jak je důležité dobře vychovávat své dítě. Ukládat do něho svoje poznatky, které sám za život nasbíral. Patřičná důležitost se klade na rodiče i na to, aby dítě vědělo, jak nám na něm záleží. Když si to člověk neuvědomil hned v prvních okamžicích, kdy se stává rodičem, může velice snadno uklouznout někam, kam by nechtěl. Každoročně se v České republice řeší okolo padesáti usmrcení vlastního dítěte. A to jsou pouze případy, o kterých víme. Skutečný počet, kdy rodič zabije své vlastní dítě je mnohonásobně vyšší. (Dunovský 1995, Matějček 2007)

2.3 Vliv rodiny na vývoj dítěte

Rodina vytváří v životě dítěte nejen oporu, ale především vytváří v dítěti pocit vzorů a nápodoby. Dítě má možnost sledovat určité situace a modely chování ženské a mužské role. Tento fakt je důležitý pro význam pohlavní identity dítěte i pro uvědomování si role ostatních. Dokáže tak porovnávat rozdíly mezi mužem a ženou, mezi matkou a otcem i mezi kamarádkou i kamarádem. Na základě těchto zkušeností dokáže v pozdějším věku překonávat komunikační bariéry způsobené rozdílem pohlavní identity. V pojetí mezilidských vztahů má rodina bezkonkurenční význam. To jaké chování je dítěti předváděno rodičovskými vzory ovlivňuje jeho psychický vývoj. Vliv rodiny a jeho výchovné prostředky ovlivňují chování dítěte a určují tak osobnost dítěte. (Vágnerová 2000)

Neexistuje obecně závazný a platný model správného a výchovně důsledného chování. Co rodina, to originální výchova. Přístup, který rodina zaujímá v prvních sedmi letech života, utváří vývoj osobnosti dítěte. Projevuje se v nastavení systému hodnot, které hranice nesmí dítě překročit. To, jak se rodiče k dítěti chovají má zásaditý vliv na jeho chování a přijímání hodnot i na to, jak dítě vnímá okolní svět. Mezi nejdůležitější schopnosti, které ovlivňují vývoj dítěte, je schopnost empatie – tedy to, jak se rodič dokáže vcítit do podvědomí dítěte. (Matějček 2007)

2.3.1 Hranice

Mnoho rodičů se bojí, aby se ve své výchově k vlastnímu dítěti nechovali tak, jak se chovali jejich rodiče k nim. Pocity, které přetrvávají v lidech vzniklé špatným přístupem rodičů, jsou pro vychovatele alarmujícím faktorem, jak nemá vypadat výchova. Rodiče tak řeší niterní spor, kdy řeší fakt, aby nebyli jako jejich rodiče, aby jejich dítě nezažívalo stejné pocity. Osobnost vychovatele je kapitola sama o sobě. Neustále při výchově zápolí s dvojím protikladem a to – s dítětem, které vychovává a s dítětem uvnitř sebe. Čím silněji pak působí dítě ve svém nitru, tím intenzivněji se snaží být tím, kdo napravuje vzniklé bolesti, smutky a úzkosti, které ho trápili v době, kdy byl dítětem. (Wyckoff 2004)

Definice slova „hranice“ se odvozuje od slovesa „ohraničit“. Tedy ohraničit proces výchovy a tedy i toho, co je ve výchově povoleno a co je zakázáno. Pouze ten, kdo dítě vychovává může nastavit jasné hranice mezi dobrým a špatným. Kdy za dodržení slíbeného následuje odměna a za nedodržení následuje sankce. Přijmout dítě znamená naslouchat jeho potřebám a přáním, nikoliv to neznámá podvolení se náladám a požadavkům dítěte. Fakt, že budeme dítěti schopni porozumět ještě neznámá, podvolit se destruktivním

překračováním hranic. Některým rodičům připadá pojem správné výchovy synonymem pro absenci pravidel, norem i hranicím. Děti vyžadují a chtějí dodržovat hranice, chtějí mít pevnou ruku a chtějí, aby se o ně někdo staral a měl nad nimi moc. Období vzdoru bývá obdobím uvědomování si tohoto faktu a snaha vzepřít se požadavkům rodičů znamená vyhrát nad nimi. Děti vyžadují mít kolem sebe autority a pevnou sílu osobnosti vychovatele. ((Rogge 2002)

Chyby a problémy ve výchovných stylech jsou běžné a jsou omluvitelné. Bohužel existuje mnoho aspektů nasvědčující neomluvitelným chybám, kterých se dopouštějí rodiče na svých dětech – tělesnému týrání, duševní újmy, odepření přirozeného citu i varovného sexuální zneužívání. Ona sama snaha o to, neudělat při výchově žádný výchovný prohřešek, je prohřeškem. Taková výchova postrádá jakékoliv vytyčení dodržování hranic. Každý vychovatel by měl nejprve přemýšlet o možných důsledcích svého jednání vůči dítěti. (Dunovský 1995)

Obtížným vytyčováním hranic se stává skutečnost, kdy je rodina neúplná a je v ní absence rodiče, jakožto výchovného protikladu dítěte. V tomto případě dítě nahrazuje chybějícího partnera a vyskytuje se problém s vytyčováním hranic. V úplných rodinách se často vyskytují situace, kdy se partnerský vztah zcela podřídí vztahu rodiče versus dítě. Dítě se stává ústřední postavou rodiny. V dodržení vymezení hranic je nejdůležitější postoj, který mezi sebou má dítě a rodič. „*Jestliže dítě respektuji a vážím si ho, jsem příkladem a mohu pak takový postoj očekávat i od dítěte.*“ (ROGGE 2002, str. 24) Děti, které vyžadují dodržování dohodnutých pravidel a hranic jsou vedeny k samostatnosti a vlastní autonomii. Rády si s hranicemi hrají a zkouší, aby se tak mohly vydávat na nebezpečnou a vzrušující cestu, kde mohou něčeho dosáhnout. Hranice nejsou od toho, aby ve výchově ukládaly omezení. Měly by sloužit jako pomocník při výchově a vytvářet tak spolehlivě systém souřadnic toho, co je dovoleno a toho, co je zakázáno. Systém omezení, zákazů a trestů jsou zcela nevhodným při nastolování hranic a jen lárou dětskou vůli. Zákaz něčeho vede k nesmyslným lžím a tajnostem, které stěžují život všech okolo. Nepříjemné pocity a špatné svědomí vytvářejí v psychice dítěte blok. Dítě se ve vývoji může projevovat jako bezvýznamné a úzkostlivé. Stanovování hranic by se mělo odvíjet na základě úcty. Dítě musí vědět, že nám na nich záleží, a že stanovování hranic má za následek dobro dítěte. Rodič naopak musí brát nastavování hranic jako prostředek ochrany před nástrahami světa. Dobře nastavená hranice ukazuje dítěti, jak daleko je možno zajít, aby nenásledovala sankce a tím mu zároveň ukazuje, co ještě nemůžou sami dokázat. Dítě hranice testuje a přitom si tak pohrává s vlastními schopnostmi a s vymezení svých charakterových hranic. Zároveň

testuje určitou neprůchodnost norem a hodnot, které mu byly nastaveny. Vytyčování hranic při výchově znamená pomáhat dětem v orientaci světa. (Rogge 2002)

Překračování hranic může znamenat provokaci a snahu neustále terorizovat prostředí svou pozorností. Neustálé provokování dítěte může být nástrojem upozornění na absenci pravidel a hranic ve výchovném působení rodiče na dítě. Když dítě nechápe, co se od něj žádá, těžko vyhoví přání rodiče. Dítě vyžaduje za každých okolností přesnou definici toho, co smí a co nikoliv. Když dítě neví, je pochopitelné, že zkouší a tím i provokuje. Chybou ve vzájemném působení nastolování hranic a pravidel je, když je dítěti prikazováno něco, co je platné pro tisíce dalších dětí. Dítě chce, aby se svět a hlavně jeho rodiče točili jen kolem něj a vyžaduje tak systematičnost. Chce osobní přístup a individuální toleranci k tomu, co udělalo či ne. Chce slyšet vše konkrétně, jasně a přesně. Zároveň je důležitá forma, jakou je hranice dítěti prezentována – síla hlasu, intonace a postoj těla. Co je obzvláště důležité je prezentace činu – není možné kritizovat dítě a jeho osobnost, ale kritizovat převážně čin, kterým překročilo hranici. Dítě musí v každé situaci vědět, že nám na něm záleží a že ho máme rádi, i když udělalo něco zlého. Vnímavost hranice je také důležitá. Pokud je pochopena jako nepřiměřená, je pochopena jako trest. To stejné platí i při obcházení hranice, kterou doprovázejí tajnosti. Při stanovení hranic by měla panovat spravedlnost, rovnováha a spolupráce na obou stranách výchovného procesu. Přesto by měla vládnout důslednost při prohřešku. Stejně jako se vyvíjí osobnost dítěte, musí se vyvíjet i hranice, normy a pravidla ve výchově. Je vyžadující mít na paměti, že svoboda není definována jako absence pravidel. Jinak se může obrátit v dezorientaci a vládnoucí chaos. (Prekopová 2008, Rogge 2002)

Hranice, jakožto nezbytná hodnota výchovného procesu, nemá žádnou spojitost s přítomností trestu, hrozby, pohrdání nebo oblomení vůle. Jedině ten, kdo má úctu k dítěti, které vychovává, může stanovovat nepřekročitelné hranice. *„Cesta je cíl, kdy každý krok představuje jednu etapu, jejíž dosažení by měl člověk vychutnat.“* (ROGGE 2002, str.129)

2.3.2 Projevy potíží při vývoji

Z psychické stránky se potíže projevují jako agrese, únik od překážek projevující se vyhledávající osamělostí dítěte, nekomunikativností i somatickými obtížemi. Řadí se sem i přehnaná pozornost dítěte – šaškování a upozorňování na sebe nevhodným způsobem. Potíže ve vývoji se projevují i z hlediska špatné fyzické zdatnosti – únava, stres, nepřírozené výkony. Ale také sociální a rodinné zázemí – rozvodovost, čekání na narození

sourozence. Všechny zmíněné aspekty mají nepřírozený dopad na psychický vývoj dítěte a tím může být jeho vývoj zbrzděn nebo zastaven. (Šulová 2004)

2.3.3 Rodičovské postoje

Vývoj člověka se nedá zastavit a probíhá intenzivně a pořád. Pokud výchova neprobíhá „podle plánu“ a někde se něco zpozdí či vynechá, neznamená to ještě definitivní ortel. Na vývoji je pozitivní, že se každý vyvíjí individuálně a trvale. *„Děti nejlépe vychováváme tehdy, když si vůbec neuvědomujeme, že právě vychováváme.“* (Matějček 2007, str. 82)

Již Sigmund Freud (podle Matějčka 2007) se zabýval otázkami výchovy a dopracoval se k myšlence, že to jak jsme byli vychováni my, ovlivňuje naše rodičovské postoje dávno dříve, než se rodiči staneme. To tvoří naše potencionální rodičovské postoje, které ujdou dlouhou cestu než je budeme potřebovat. Prameny z hlubokého vlastního dětství a to, jestli jsme byli vychováni s láskou nebo ve strachu, ovlivňuje naše názory na výchovu vlastní a pozdější. Je to nekončící „koloběh dobrého a zlého“, který se předává z generace na generaci. (Matějček 2007)

Doba těhotenství je velice významnou etapou pro nastartování správné výchovy i toho, aby to dobré převažovalo nad tím zlým. Dítě je vychováno učením. Učí se co je dobré, co je špatné, co smí a naopak nesmí. A je to právě ona odměna, která odměňuje dítě za jeho pokroky. Protože odměnou za výkon je psychická podpora, citové pohlazení a pochvala, a za to má radost nejen dítě, ale i my, protože dítě je šťastné. Je to obecné pravidlo, které uvádí, že pozitivní odměnou se dítě učí lépe než zákeřným trestem. (Mertin 2010) *„Berme ale na vědomí, že čím jsou děti starší a jejich projevy diferencovanější, tím více do popředí vystupují jejich individuální rozdíly.“* (Matějček 2007, str.31)

Z hlediska vývojové psychologie umí dítě již na přelomu 1. a 2. roku života rozumět pochvale a pokárání, což dokazuje, jak mocné tyto výchovné prostředky jsou. Aby odměna měla účinek, musí v prvních uvědomění si pocházet od člověka, ke kterému má dítě úzký citový vztah. Stejně to platí i o trestu, musí vždy přicházet od člověka, ke kterému má dítě emočně blízko. V každém trestu se tak dítěti dává najevo, že byl jejich citový vztah důvěry narušen a prostředí lásky a důvěry je tak oslabeno. (Eyre 2000)

V dítěti se tak vytváří onen pocit viny a to je ten pocit, na kterém můžeme později stavět. Fakt, kdy si dítě uvědomilo svoji chybu a dokázalo si ji připustit, se vytvořil

předpoklad, že si dítě bude pamatovat, co udělalo špatně a pro příště si bude pamatovat, co dělat již nemá. (Matějček 2007)

V prvních letech života se dítě učí nespočet nových věcí. Není pochybností o tom, že člověk se učí po celý svůj život. Přesto nemůžeme ani popírat, že nejvíce ho čeká naučit se všemu důležitému a novému právě v prvních letech života. Klíčové momenty, kde odměna je nepostradatelnou součástí výchovy, jsou důležité z hlediska morálního vývoje dítěte. Právě to je primární učení, kde je odměna (ať už ve formě naší radosti, úsměvu, pohlazení,...) nepostradatelnou součástí výchovy. (Eyre 2000)

Samotný vývoj dítěte, kdy dělá pokroky, dělá rodičům radost. To, že se všechno za jejich pomoci tak nějak děje samo, a že dítě roste a vyvíjí se, je pro ně známkou úspěchu. Přesto se kolem 2-3 let objeví období vzdoru, kdy se dítě z ničeho nic začne vztekat, zdá se pořád naštvané, nazlobené, vypadá, že ho něco nebo někdo neustále trápí. Přitom je to normální vývoj lidské osobnosti. Rodiče by v tomto období neměli dítě trestat, protože to není důsledek špatného chování, ale je to normální vývoj, kdy dítě musí přijít samo na to, že svět se netočí jen kolem něj. Není tedy na místě ho trestat, i když to vyžaduje pořádnou dávku trpělivosti. (Matějček 2007, Vágnerová 2000)

„ V období vzdoru nejde o rozum, ani o charakter, ani o mravní záležitost. Je to prostě projev slabosti adaptačních mechanismů nevyspělého organismu dítěte. “ (Matějček 2007, str.41) Obecně se v takových přirozených záchvatech vzteku doporučuje rychlá změna situace. Pocit viny, jaký se v dítěti ukládá za naše trestání, se zapisuje do jeho nitra a může v budoucnu tvořit psychické bariéry, které se pak těžko odbourávají. (Matějček 2008)

2.3.4 Rozpad rodiny a jeho vliv na vývoj dítěte

Jinou váhu bude mít trest a odměna v rodině úplné a harmonické a jinou v rodině disfunkční. Dítě, které pochází z úplné rodiny, bude jinak pohlížet na trest než dítě z disharmonické rodiny, které je odměňováno třeba jen za to, že ho rodič vidí jednou za týden. Rozpad rodiny je kapitola sama o sobě a na dítě má fatální dopady. V dnešní uspěchané době je rozpadající se rodina brána jako normální jev, protože takových případů stále přibývá. Vedou se dohady o péči dítěte, rodiče se rozvádějí a nemají pro druhého žádné pochopení, nenávidí jeden druhého a snaží se (i když možná nevědomě) dítě vést na svoji stranu a tím ho odvádějí od chtění být i s druhým rodičem. Rodič, který opouští rodinu, je vždy brán za toho špatného, protože právě on způsobil rozpad rodiny. Soud určuje styk s dítětem a dítě svěří do rukou jedné zákonné zastupující osoby, která nese zákonnou odpovědnost za dítě.

Druhý rodič je pak v tísní a pokouší se všelijakými odměnami „přinutit“ dítě, aby stálo o jeho osobu a o zážitky s ním. Nosí mu dárky, když ho vidí, aby mělo dítě radost a chtělo být s ním, což nepřísluší definici odměny. Odměna v podobě dárku je dárkem za něco, co se dítěti povedlo, co dokázalo, a ne za to, že vidí svého rodiče. V této podobě můžeme hovořit o jakémsi psychickém nátlaku na dítě. (Mertin 2010, Matějček 2008)

..

3 Odměna a trest

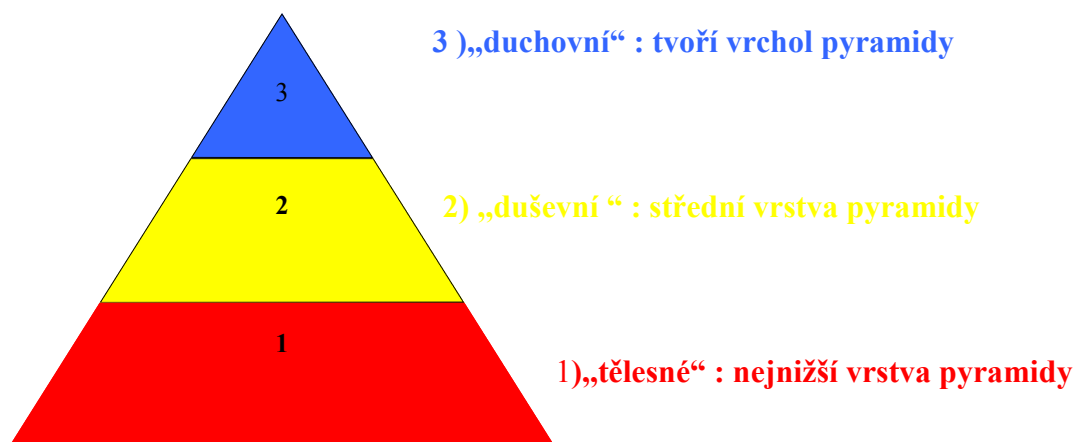
V dnešní době neexistuje žádný zákon, který by se zaměřoval na ochranu dětí. Naše země přijala „Úmluvu o právech dítěte“, která je závazná a musíme ji dodržovat. I přesto, že neexistuje žádný zákon, který by vychovatelům nařizoval, co nemůžou ve výchově dělat a proč. Je nezákonné dítěti jakkoliv fyzicky i psychicky ubližovat. Celá společnost má ohlašovací povinnost. Nahlášení je možné na Policii nebo na Oddělení péče o dítě Obvodního nebo Okresního úřadu. V dnešní době existuje několik možností, jak žádat o pomoc nebo radu. Existuje velký počet krizových center a poraden, které se zaměřují na pomoc dospělým i dětem v oblasti výchovy. Nemalou pomocí je i linka bezpečí, na kterou může anonymně volat ten, kdo potřebuje radu nebo odbornou pomoc.

(Matějček 2007, www.osn.cz)

Podle profesora Matějčka (Matějček 2007) rozlišujeme následující vrstvy výchovných odměn a trestů:

1. Vrstva nejnižší : „tělesná nebo-li fyziologická“
 - obsahuje vnímatelné tělesné kontakty
 - patří sem vše hmatatelné, chutnatelné a viditelné
 - př. ODMĚNY : sladkost, pohlázení, ...
 - př. TRESTU : pohlavek, domácí vězení , stání v koutě,...
2. Vrstva druhá: „duševní nebo-li psychologická“
 - obsahuje citové prožitky
 - př. ODMĚNY : pochvala, uznání ,...
 - př. TRESTU : odepření přízně, odsudek, ponížení ,....
3. Vrstva třetí : „duchovní “
 - obsahuje něco , co se vymyká psychologii a co přesahuje pouhou výchovatskou technologii
 - působí ze všeho nejsilněji a nejúčinněji
 - př. ODMĚNY : porozumění, láska, vděčnost ...
 - př. TRESTU : soucit, odpuštění,....

Schéma druhů odměn a trestů :

Podle Matějčka (Matějček 2007) to byla právě psychologie, která dokázala, že povahové rysy člověka ovlivňují význam odměn a trestů. Záleží pouze na člověku, do jaké míry chce odměňovat a do jaké míry chce trestat ty, které vychovává. Jinak se bude na výchovu zamýšlet matka, která toužila dlouho po dítěti a která bere své dítě, jako dar od života. A jinak se bude dívat na výchovu matka, která dítě nechtěla a neplánovala si život s dítětem. (Matějček 2007)

3.1 Výchovné směry

Výchova – slovo známé každému člověku, slovo na které se každý dívá jinak. V různých kulturách se vychovává jinak. Zvláštní však je, že nikdo se nikdy neptá na to, jak má dítě odměňovat, jak ho pochválit za jeho úsilí, jak ho ocenit, když se mu něco podaří. Pedagogická definice vysvětluje výchovu jako „*záměrné působení podnětů z prostředí, tak aby bylo dosaženo určitých, poměrně trvalých, žádoucích změn v chování člověka.*“ (Matějček 2007, str.14)

Snad každý rodič měl někdy pocit, že jeho výchova nikam nesměruje, a že někde udělal ve výchově chybu. Takový rodič pak neustále přemýšlí nad tím, kde se zmýlil, a jak mohl konflikt řešit jinak. Když jsou pak rodiče bezradní, žádají o radu. O vysvětlení a zdůvodnění, kde udělali kdy chybu a proč to je tak, jak to je a hlavně co udělat pro to, aby se to zlepšilo. Pak se dostávají na řadu druzí, aby posoudili jejich výchovu. Ať už jde o laickou pomoc přítele či příbuzného nebo o pomoc odbornou, kde už je na řadě určitá diagnostika

problému. V dnešní době už rodiče přijali za své jako jediný spolehlivý prostředek trestání dítěte. (Matějček 2007, Eyre 2000)

Není pochyb o tom, že odměna a trest je ve výchově nezastupitelným pomocníkem. Bez správné odměny by nebyla motivace k dalším úkonům a bez trestu by nebyly stanoveny žádné hranice a děti by mohly všechno. Přeci jen existuje určitá pozice a role vychovatele a vychovávaného. A proto jsou rodiče od toho, aby své děti vychovávali a motivovali je, ale také jsou to právě oni, kdo stanovují od raného dětství určité hranice, co dítě může a kde už překračuje určité výchovné meze. Rodiče mají své druhé povolání vychovatele a děti jsou tu v pozici vychovávaného a hrají tak roli, kdy plní úkoly vychovatele. Rodiče nejsou kvalifikovanými vychovateli, a proto často žádají o pomoc, kdy čekají, že jim někdo dá nějaký přesný návod nebo recept na to, jak a co řešit. Takový návod však neexistuje a nikdy existovat nebude. Každý člověk je svým originálem a nese si své výchovné postupy z vlastního dětství. Přebírá roli svých rodičů a snaží se vždy být spravedlivý a důsledný. Tak jako vychovávali rodiče nás, budeme i my vychovávat své děti. V různých kulturách se názor na správnou výchovu různí a tudíž není možné stanovit přesný návod, jak na který prohřešek. I když se příznaky mohou projevovat shodně, může se výsledek použití výchovných postupů různit. (Rogge 2002, Matějček 2007)

3.1.1 Cíle výchovy

Každý rodič si ve své výchově stanovuje určité cíle, kam chce, aby jeho dítě směřovalo. Chce, aby vystudovalo, aby si našlo vysněné povolání, aby si našlo vhodného partnera, aby bylo šťastné a klade tak na dítě svoje vysněné představy. K dosažení těchto cílů musí rodiče ujit dlouhou cestu výchovy. Každým dnem se snaží vypěstovat v dítěti správné povahové vlastnosti. Už od chvíle, kdy dítě umí mluvit ho rodiče nutí, aby pozdravilo a poděkovalo, protože to je ve společnosti ceněno jako důsledek správné výchovy. Tím v dítěti pěstuje určité vzorce, jak se v životě chovat. Názor veřejného mínění je silný faktor, který ovlivňuje výchovu rodičů. *„Ve výchovných cílech máme vždycky nějaký systém, nějaké pořadí důležitosti, i když si to třeba neuvědomujeme. Jsou cíle velké a vzdálené, které určují směr našeho snažení – ale těmi malými konkrétními cíli žijeme, ty nám působí drobné denní starosti a radosti.“* (Matějček 2007, str.15) Krátkodobými cíli se snažíme vychovávat neustále. I naši pomocníci – odměna a trest - můžou být prospěšnými teprve, když víme, za jakých podmínek se výchova odehrává. Rodiče jsou vzorem pro své děti. Děti v nich vidí svoje ideály a vzory, které na ně působí jako vzorce chování a ani je nenapadne, že jejich

chování může být nějakým způsobem nevhodné. Proto se v rodinách, v který se objevuje týrání dětí, tak často jeví jako naprosto nezjistitelné. (Matějček 2007, Dunovský 1995)

Někteří rodiče jednají v afektu a v daném okamžiku, kdy trestají své dítě si zdaleka neuvědomují důsledky svého jednání a jeho dopad na psychiku dítěte. Jednání v rozčílení je sice nevhodné, ale je to lidské a pochopitelné. Pozoruhodné je, že rodiče skoro nikdy nehledají v prohřešku dítěte jeho příčinu, ale zkoumají důsledky prohřešku. Rodiče si nedokáží neuvědomit, že v prohřešku dítěte se může odrážet jeho chyba ve výchově a v jeho výchovných postupech. Být dobrým rodičem je nejtěžší „povolání“, jaké kdy existovalo. Na světě není nic důležitějšího než dobře vychovat další generaci. (Matějček 2008)

3.1.2 Vhodnost výchovných prostředků

Při systému odměňování a trestání musíme brát ohled na individualitu dítěte. Každé dítě je originálem a není možné vést stejné výchovné prostředky na všechny stejně. Není lehkou úlohou, v životě vychovatele, najít vhodný trest pro každé dítě. Protože právě jedno dítě může být zcela odlišné než dítě druhé, a tak i daný trest či odměnu může dítě cítit různě. Nejen z hlediska pohlaví a věku je nutné dát pozor na možné varianty. Svoji roli hraje i duševní pohoda dítěte, jeho aktuální nálada či tělesná kondice. Z praktického hlediska těžko budeme trestat dítě předškolního věku, zákazem chození ven. Nejenže je tento trest nevhodný z hlediska bezpečnosti – vždyť děti předškolního věku nechodí sami ven. Ale také z hlediska vyššího cíle je tento trest pro něj více než nevhodný - nic si z něho nezapamatuje a nebude ho tak vnímat vůbec jako spravedlivý. Trest není to, co dítěti úmyslně ublíží a to mějme na zřeteli obzvláště důrazně. (Matějček 2007)

Boj mezi dvěma sourozenci, kteří bojují o přízeň rodiče, také podle některých rodičů zasluhují trest. Přesto děti jsou zaslepeni žárlivostí a chtějí se pouze zalíbit a zavděčit. Pro vychovatele, který má v jednom okamžiku na starost až 28 dětí je výchovná spravedlnost a zaručenost spravedlivého výsledku složitým úkolem. Není vždy snadné vybrat ve správný okamžik vhodný trest třeba pro pět dětí najednou. Dítě, které je za stejný čin potrestáno nebo odměněno jinak než ostatní, cítí určitou nespravedlnost a nerovnoměrnost vůči svým kamarádům. Takové dítě je terčem pocitu méněcennosti a přepadají ho návaly úzkosti, což je pochopitelné. Na druhou stranu těžko netrestat každého jinak, když každý je jiný a každý nese váhu trestu jinak. Pro někoho je momentálním přijatelným stavem, který přejde, pro druhého může znamenat velký zásah do psychiky. Dáme – li si tyto dva parametry

na misky jedné váhy, těžko soudit, která je ta správná a převažující. Zda trestat všechny stejně za jeden prohřešek i přes riziko, že si z toho děti nemusí vzít žádné ponaučení, ale budou trest vnímat spravedlivě, protože je jednotný. I když tato miska váhy nesplňuje svůj účel, kdy trest má být formou uvědomění si chyby a má být strašákem pro příště. A na druhé straně, kdy vhodný trest by byl pro každého jiný, stejně tak jak je osobnost dítěte jiná. V takovém případě by byla náprava spravedlivější, ale vystavujeme se faktu, že trest je ve své formě způsobem, jak dítěti ublížit, což je zajisté špatně. Není lehké být pedagogem a udržet si přirozenou autoritu právě v systematizaci odměn a trestů. Nejen slavný myslitel a pedagog pravil, že výchova je nejtěžší a nejzásadnější činnost v životě člověka. (Kotátková 2008, Komenský 2007, Matějček 2007)

3.1.3 První projevy odměn a trestu

Jednou přijde okamžik, kdy se sami jako rodiče zeptáme, kdy a jak odměnit a potrestat své dítě. Kdy je ten vhodný okamžik a kdy se objeví první situace, kdy se chceme svému dítěti nějak odvděčit a dát mu najevo, kdo je tady vlastně pánem. Můžeme tedy předvídat a následně tvrdit, že první trest se objevuje ve chvíli, kdy dítě zkouší co může a co nemůže. Ve chvíli, kdy si dítě začíná uvědomovat samo sebe. S odměnami je to jinak, bereme-li odměnou náklonnost k dítěti, která doprovází život dítěte od ranných okamžiků svého života. Jsou to naše postoje a naše jednání, které nás zkouší co, kdy a jak ve výchově dětí. U odměny a trestu je nejdůležitější vztah mezi vychovatelem a dítětem. To, co k sobě cítí a to, jak na sebe navzájem působí, je základním stavebním kamenem k udělování odměn a trestů od srdce a důmyslně. (Matějček 2007)

3.2 Definice odměn a trestu

Budeme-li hledat definici, která zahrnuje konkrétní příklady odměn a trestů, asi bychom mluvili o pohlavcích, pytlících s bonbónky, zmrzlině, nebo o pohlazení či zákazu televize. Existuje určitě bezpočet různých definic z psychologického i pedagogického hlediska, a přesto každý rodič řekne jinou definici, která je právě v jeho výchově důsledná a která zabírá právě na jeho výchovu a na jeho děti. Výchova v rodinách je pojem sám o sobě víc než rozmanitý. U výzkumů gender rolí v životě dítěte byl vysledován častější výskyt trestání chlapců než dívek. Chlapci bývají vrozeně fyzicky agresivní a vyžadují větší pozornost. V mysli člověka je zafixován špatný návyk, kdy rodiče očekávají stereotypní

chování ke své gender roli. Z tohoto důvodu vědci prokazují, že rodiče reagují na pohlaví dítěte a to ovlivňuje jejich výchovné metody. (Atkinson 2004)

„Rozsáhlá pozorování, která byla prováděna v předškolních zařízeních, zjistila, že rodiče odměňují své dcery, když se hezky oblékají, tančí, hrají si s panenkami a poslouchají své rodiče, avšak kritizují je, když manipulují s předměty, běhají, skáčou a lezou. Naproti tomu odměňují rodiče své syny za to, že si hrají s kostkami, náradím nebo autíčky, ale kritizují je za hraní si s panenkami, když žádají o pomoc, nebo dokonce když se sami dobrovolně hlásí, že někomu pomohou.“ (Atkinson 2004, str.95)

3.2.1 Trest

„Podle psychologických pouček není trest to, co jsme si pro dítě jako trest vymysleli, ale to, co dítě za trest prožívá. Onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se určitě chtěli pro příště vyhnout.“ (Matějček 2007., str.26) Psychologická poučka (podle Atkinsona 2004) uvádí termín trest jako metodu vedenou k snížení intenzity reakce.

3.2.2 Odměna

„I odměna není to, co jsme si pro dítě jako odměnu stanovili my sami, ale to co jako odměnu přijímá dítě samo. Onen příjemný, povznášející pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle podrželi a který bychom si rádi znovu zopakovali.“ (Matějček 2007, str.26) Odměnu psychologický slovník pojímá jako slovo synonymní k pozitivnímu posilování. Kdy se posiluje reakce na základě pozitivních podnětů. (Atkinson 2004)

Odměna a trest jsou brány jako základní výchovné aspekty ve výchově každé rodiny i výchovných zařízení. Jsou považovány za vhodnou motivaci i vhodný důsledek špatného jednání. Na odměnu a trest se kladou v různých pohledech různé teorie a diskuze. Tyto dva výchovné prostředky používáme denně, aniž bychom si toho přímo uvědomovali. Známa výchovná poučka říká, že nejlépe a nejvhodněji vychováváme tehdy, když si vůbec nejsme vědomi, že vůbec vychováváme. Zásadou hovoří o nemožnosti udělat něco špatně. Tato poučka, kterou Matějček uvedl je brána za osvědčené pravidlo, které zní : *„Zaříd'te věci tak, aby je dítě udělalo dobře, a za to jej výrazně pochvalte. Nedopusťte však, aby udělalo něco špatně a vy jste je za to museli trestat.“ (Matějček 2007, str. 30)* V tomto případě jde o výchovnou metodu, v které se mění běžný výchovný postup a přitom byl pouze přeměněn

systém donucovacích prostředků v prostředky povzbuzující. Dosáhnout takového výsledku je ve výchově jeden z největších úspěchů. Mění se tím i význam odměny - z odměňování za něco, co dítě udělalo výjimečně, se stala motivace. Trest může negativní projevy dítěte jen zastavit a nikterak neřeší následek opakovatelnosti. Naopak odměna v dítěti vyvolává to správné. Trest je ve své podstatě jen útlum zpátky a dítě nikdy nikam neposune. Matějček (Matějček 2007) použil přesnou formulaci, když přirovnal trest k ucpané trhlině v hrázi. Pokud je v hrázi trhlina a neřeší se jiným způsobem než stálým zapatláváním hrozí její protržení. V praxi to může znamenat, že pokud nebudeme špatné chování dítěte řešit jinak než neustálým trestáním, můžou hrozit vážné psychické problémy v jeho vývoji. To všechno může ovlivnit jeho další vývoj a vzdělávání v pozdějších letech jeho života. (Matějček 2007, Eyre 2000)

3.3 Příčiny vzniku odměn a trestu

Ve výchově bychom měli odměňovat za dobré společenské chování. Společenské normy jako je pozdravení, poděkování, umět poprosit a rozloučit se, jsou důležité v morálním vývoji dítěte předškolního věku. Netrestáme dítě za to, když nepozdraví, protože se nejedná o projev neposlušnosti či nevychovanosti. Pro dítě předškolního věku je společenské chování k cizím lidem velice náročnou společenskou situací. Naopak je nutné dítěti neustále připomínat a tak nějak ho popostrkovat k tomu, aby udělalo co má do té doby, než si dítě tuto dovednost samo osvojí. (Matějček 2007)

U každého dítěte se časem objeví výskyt neslušných a nezdvořilých slov. Jedinou omluvou může pro dospělého rodiče být, že jejich děti nemají vůbec tušení, co neslušná slova znamenají. A říkají je tedy jen proto, aby se cítili něčím jiným, aby dokázali, že zakázané ovoce nejvíce chutná. A tímto stavem si musí projít každá osobnost, aby se správně rozvíjela. Když rodiče dělají co můžou, aby se neslušná slova k dětem nedostala, přinese si je dítě od jiných dětí nebo z médií. Tato věc nelze uhlídat. Rodiče by měli tento jev podchytit přímo na začátku a nastavit tak hranice únosného chování. (Šulová 2004, Matějček 2007)

Nejtěžším výchovným úkolem všech dospělých je nedopustit se nespravedlivého jednání vůči svým dětem. Nejedná se pouze o nesprávné uložení trestu dítěti za něco, za co nemůže. Dítěti velice záleží na tom, aby ho rodiče podporovali, věřili mu a sdíleli s ním jeho úspěchy i neúspěchy, jeho radosti i strasti a aby vždy byli na jeho straně. Systém odměn a trestů se vyvíjí daleko dříve než si myslíme. Každý člověk, který čeká přirostek do rodiny, k němu zaujímá vztah dříve než se narodí. Rodiče se dozvěděli, že budou mít miminko a měli

z toho nějaké pocity – radost nebo zklamání. A už to všechno ovlivňuje další výchovu. To jestli se na miminko těšili nebo jestli ho nečekali. Jestli bylo plánované nebo nechtěné. To vše se nevědomě promítá do výchovy dítěte daleko dříve, než si to vůbec dokážeme uvědomit. Záleží na tom jak jsem se na dítě připravovali, jestli vládla citová pohoda matky, morální podpora otce, jestli je netížila finanční situace či jestli neprošla matka psychickým vypětím. Po narození záleží jak rodiče zvládali první dny života dítěte. Jak se jim dařilo miminko utěšovat, jak maminka zvládala vypětí a stres, jak otec podporoval matku při náročných situacích. A tak to jde pořád dál a to všechno ovlivňuje vývoj dítěte z hlediska odměňování a trestání dítěte. Jednání v afektu patří k výchově, i když není správné, objevuje se všude. Důsledky svého jednání si rodiče uvědomí až po činu trestání. (Matějček 2007, Rogge 2002)

Nejen výchova, kterou my vedeme jakožto rodiče, ovlivňuje chování našeho dítěte. Ale i to, jak jsme my sami byli vychovávaní našimi rodiči, nás ovlivňuje. Každé dítě bere svoje rodiče jako dokonalé vzory. Malé dítě si neuvědomí, co je správné a co ne. Jestli ho rodiče vychovávají správně a jestli je jejich trestání fyzickým týráním. Už to, jak jsme byli vychovávaní my jakožto děti, ovlivňuje to, jak budeme vychovávat my sami jako rodiče. I když materiálně budou dvě rodiny připravené na miminko zcela shodně, bude situace dětí v rozdílných prostředích zcela rozdílná. Příběhy dětí se promítají v příběhy rodičů. A naše děti se za ten stejný prohřešek, který jsme my jednou zkoušeli na svoje rodiče, budou cítit stejně jako my tenkrát. Přesto naše paměť může vidět vzpomínky zkresleně a tedy nepravdivě, protože není možné si všechno pamatovat a osobnost našeho dítěte může být zcela odlišná než naše, když jsme byli malým dítětem. Výchova dítěte je závislá na osobnosti vychovatele, ať už rodiče, příbuzného či pedagoga. Každý člověk, a tedy i dítě, je osobností, která má svoje zvláštnosti, a tím nese svoji výjimečnost a originalitu, proto je nutné k němu ve výchově i přistupovat. (Matějček 2007, Dunovský 1995)

3.4 Vliv autority

Autorita rodiče musí být brána ve výchově jako přirozený projev nadřazenosti. Není neobvyklé setkávat se s takovými rodičovskými zvláštnostmi, kdy dítě si od svých rodičů vyžaduje cokoli a oni jeho přání vyhoví, protože je to jejich dítě, v jejich očích je toto splnění důkazem rozmazlenosti dítěte. Autorita vychovatele musí být v každé výchově na prvním místě v hodnotovém žebříčku. Ne však z hlediska, že by se dítě autority bálo, protože v tom případě by byla autorita nepřirozená a nesprávná. Musí být vzorná a důsledná,

a pro dítě představuje opěrný bod v důvěrném vztahu. Nezáleží tady na systému odměn a trestů, ale na člověku jako takovém. (Matějček 2008)

„Každý máme nějakou soustavu hodnot, jichž si vážíme a jichž chceme v životě dosáhnout a jež bychom rádi zajistili i svým dětem. Máme však ještě celou řadu dalších ideálů, zásad a předsevzetí, které ovlivňují naše chování v rodině i na veřejnosti. Životní zaměření i životní styl se tvoří složitým vývojovým procesem“. (Matějček 2008, str.43)

Každý máme sami v sobě tendenci vést svůj život podle našich představ, předurčení a podle naší životní filozofie takovým způsobem, aby nám co nejlépe vyhovoval. Vždy však musíme brát při výchově zřetel na naše dítě a na to, jaké v něm zanechají stopy naše odměňovací výchovné postupy. Musíme jak v odměnách, tak i v trestech, přistupovat k dítěti vždy uvážlivě a citlivě. A to zajisté může správně udělat jen ten, kdo má k dítěti blízký citový vztah a má dítě rád. Stará pedagogická poučka určena pro vychovatele radí jasně: Nejlépe může trestat dítě jen ten, kdo ho má opravdu rád. (Matějček 2007)

3.4.1 Důsledky odměn a trestů

Pod pojmem „pocit méněcennosti“ si každý představí špatný pocit vůči své osobě, málo sebevědomí, negativní dopad na psychiku a jiné. Žádný rodič by nechtěl, aby jeho dítě trpělo těmito pocity. Dítě vnímá tento pocit jako stav, kdy na něm nezáleží, a kdy všichni ostatní kolem něj jsou lepší než ono samo. Pocity méněcennosti úzce souvisí s uvědomováním si vlastní identity dítěte. Když je něčím narušena možnost projevit se svobodně a samostatně, je u dítěte vytvořen pocit bezvýznamnosti, a tedy i náležité pocity méněcennosti. Je nutné dát dítěti jasně na vědomí, že nám na něm záleží a že, i když se na něj zlobíme a udělujeme jim nějakou formu trestu, že je máme pořád stejně rádi. Počátek tohoto pocitu můžeme datovat s nástupem dítěte do určité společnosti. Zpravidla se první známky pocitu méněcennosti objevují u dětí předškolního věku, které jsou součástí kolektivu mateřské školy. Právě v mateřské škole dochází ke srovnávání dovedností a schopností, které děti měří a dokáží jasně vycítit. Proto je důležitá přirozená autorita dospělého, který takovou situaci rychle vycítí a snaží se tak dítěti pomoci. Je více než na místě dítě v jeho pocitu méněcennosti nepodporovat a snažit se, aby dítě přišlo na jiné myšlenky a nezaobíralo se problémem, který kdyby se nezdůvodnil, mohl by být počátkem konfliktů mezi dvěma kamarády z důvodu žárlivosti pramenícího z pocitu méněcennosti. (Matějček 2007, Koťátková 2008)

Dalším uvědomováním si důležité schopnosti je odpovědnost. Ve stádiu přijetí trestu je nejdůležitějším faktorem odpovědnost, kterou si dítě uvědomí. Dítě je odpovědné

za své chování stejně jako rodič je odpovědný za své rozhodnutí ve výchově. Role odpovědnosti dosahuje významného postavení v uvědomování si dobrého a zlého. „*Posilovat všechno nesobecké v dítěti a vést je tak, aby bralo na vědomí a přijímalo práva a zájmy druhých dětí.*“ (Matějček 2007, str. 102) Tímto se dítě učí odpovědnosti za své činy. Posilováním prosociálního chování ve vývoji se dítě učí vypracovávat vztahy v přátelství. Učí se odpovědnosti jednoho za druhého, což dává podnět v navazování dobrých pozdějších partnerských i rodinných vztahů i vazeb. Rodiče se snaží svoji odpovědností vnutit dítěti stav, že musí poslouchat. Ale právě výchova k oné odpovědnosti se nedá vynutit a učit se trestáním a strachem. Tento druh výchovy má dítěti přinést pocit uspokojení. (Matějček 2007)

Důsledkem odměny může být materiální hodnota. Odměnou může být cokoli, co dítěti způsobí radost a pocit uspokojení. „*Každá radost našich dětí je pro nás povznášejícím zážitkem.*“ (Matějček 2008, str.108) Pokud jsme my sami iniciátorem a autorem oné radosti, působí to v našem rodičovském nitru jako dosažení úspěchu ve výchově. Vždyť, kdy jindy je nám dokazována láska a pocit uspokojení našeho dítěte než tehdy, když jim splníme to, po čem touží. Častou odměnou jsou u dětí předškolního a mladšího školního věku materiální odměny ve formách dárků. Dávání dárků je zvyk starý od nepaměti. Je účinným prostředkem, jak vyjádřit druhému svoji lásku a sympatie. Dárek je něco, co všem působí radost a posiluje tak vzájemnou souhru v blízkém vztahu. Pro děti předškolního věku jsou velkou odměnou domácí zvířata, která představují určitou představu „živé hračky“. Vlivem starání se o něco živého mají děti povinnost a odpovědnost za jejich život, a tím se učí zároveň samostatnosti o život vlastní. Je nezbytné u dětí předškolního věku oceňovat děti za každou maličkost, za každý úspěch a to třeba i pouze slovem a pohlazením. Není potřeba přehánět s materiálními odměnami. Psychologové potvrzují, že pokud je dítě často obdarováváno dárkem, rychle si na tuto hodnotu zvykne a nechce se jí později vzdát proto, že k nim necítí náležitý vděk a cennost. (Mertin 2010, Matějček 2007, 2008)

3.5 Směrnice výchovných postupů

Je důležité si uvědomit, kde a jak nejlépe využít výchovného prostředku, aby měl smysl. Je možné zařazení do určitých směrnic a zásad, které dokazují, jak by se mělo s těmito výchovnými postupy zacházet.

3.5.1 Přiměřenost v osobnosti i věku dítěte

Výchovné odměny a tresty by měly být dávány s ohledem na osobnost dítěte a s ohledem na jeho individuální zvláštnosti. Musíme brát ohled ne na to, co potrestání nebo odměňování dává nám rodičům – pocit úlevy, vypuštění „natlakovaného hrnce“, ale na to, co dává odměna či trest samotnému dítěti. Ve věkových odlišnostech dětí je nutné dávat pozor, kdy s přibývajícím věkem dítě ztrácí na účinnosti ty výchovné metody, které jsou vázány na tělesné pocity. Významné jsou naopak projevy duševní povahy :

Odměna : ocenění, pochvala, projev uspokojení

Trest: výčitka, domluva, pokárání, projev nespokojenosti.

(Matějček 2007)

3.5.2 Spravedlivost

Každý výchovný efekt musí být pro dítě srozumitelný. Dítě nesmí za žádnou cenu být trestáno za něco, co neví, že udělalo. Nesmí se u dítěte objevit pocit, že jsme mu ukřivdili a potrestali ho za něco, o čem vůbec neví, co mu nebylo vysvětleno a obhájeno. Při této zásadě musíme mít na zřeteli při každém způsobu trestání, abychom se nedopustili nejzávažnějšího přestupku ve výchově a to, když trestáme dítě za něco, za co nemůže. (Matějček 2007)

3.5.3 Neopakovatelnost

Vychovatelé by si měli uvědomit, že opakovat stejnou věc stále dokola je špatně. A co se týká výchovných prostředků tak to platí dvojnásob. Z výchovného hlediska není pro dítě dobré, aby bylo stále dokola trestáno či odměňováno stejným způsobem. Například pokaždé dostane dítě bonbón za projev odměny nebo pokaždé se dítěti zakáže televize za každý vykonaný prohřešek. V takovém případě přestanou zanedlouho být výchovné prostředky výchovnými prostředky. Pokud dítě předem ví, co bude následovat – například, že za každé bouchnutí sourozence ví, že bude bouchnuto rodičem, začne být vůči tomuto trestu imunní a přestane pro něj být trest trestem. Ale stane se určitou přijatou kompenzací za jeden čin. Pokud je výchovný prostředek stále stejný a je neměnný, nemá pro dítě žádný význam a tím ztrácí svůj smysl. Mnoho vychovatelů si stěžuje s problémem, že ať dělá co dělá, dítě si z něho nic nedělá a svůj prohřešek opakuje stále dál a ve větší míře. V takovém případě se dítě projevuje jako neposlušné. Ve skutečnosti přijalo neměnný trest za svůj a nic si proto z něj nemá cenu dělat, protože ví, co bude následovat, když neposlechne.

To stejné platí i u odměny. Pokud bude dítě dostávat stále za projev šikovnosti například bonbón, přestane pro něj po čase mít tato sladkost nadřazený význam, protože se jedná o odměnu neměnnou a dítě ji bere jako samozřejmost, ne jako vzácný projev odměny. (Matějček 2007)

3.5.4 Přehnanost

S výchovnými prostředky není potřeba přehánět. Z hlediska vzestupnosti je nutné přiklánět se s pomalejším zdůrazňováním odměn a trestů. Což znamená, že neudělím pro dítě ten největší trest tak, jak by ho vnímal. Ale začnu používat nejprve tresty s menší intenzitou a při větším prohřešku jak se tak laicky říká „přitvrdím“. Stupňovitost je v každém případě na místě a je správným krokem ke správným výchovným metodám. Je důležité, aby stejně tak jak se vyvíjí psychická stránka dítěte, byl i patřičný vývoj v metodách výchovných prostředků. Přeháníme- li v trestání i odměňování je zřejmé, že nebudeme jednat spravedlivě vůči dítěti ani vůči sobě. (Matějček 2007)

3.5.5 Důslednost

Ve výchově by měl být každý vychovatel především důsledný. Pokud je dítě za nějaký prohřešek už jednou potrestáno, je vhodné ho příště potrestat znovu a s větší intenzitou. Přesto je vhodná kreativita vychovatele, aby trest nebyl zase stejný, ale měl pro dítě hlubší význam než ten minulý. Být důsledný v odměňování a trestání dětí je základním faktorem spravedlivé výchovy. (Matějček 2008)

3. 6 Druhy odměn a trestů

Matějček (podle Matějček 2007) rozděluje odměny a tresty do rozdělení na tři druhy:

- 1) fyziologické*
- 2)psychologické*
- 3) duševní*

3.6.1 Fyziologické

Práce za trest a za odměnu

Dáme-li dítěti práci za trest, má pro něj význam pouze v případě, že napravuje vzniklou škodu. Například – matka dá dítěti trest ve formě umytí nádobí za to, že po sobě neuklízí špinavé nádobí do dřezu. Neměli bychom udělovat práci ve formě trestného

prostředku, ale ve formě jakési životní nutnosti a samozřejmosti k docílení samostatnosti osobnostního vývoje jedince. (Matějček 2007)

Tělesný kontakt

Tělesné tresty jsou nejběžnějším způsobem trestání používaných v rodinách. Přesto mají nejmenší možnou nápravu v projevech dítěte. Tento ponižující způsob trestání ukazuje dítěti jeho slabost a má tak významný vliv na jeho chování. Měli bychom mít na paměti, že fyzicky trestat dítě, by mělo být krajní řešení. Existuje pestrá škála, jak dítě výchovně oprostit či motivovat. Rána vařečkou má bezpochyby menší váhu, než samotná slova. Rána, kterou jsme dostali za chvíli přestane bolet, přesto rána na duši trvá dlouhou dobu než se zacelí. Tělesné tresty lze chápat v psychologickém pojetí za jednoduchou a primitivní formu výchovného působení. Opět záleží na věkových zvláštностech dítěte. Jinak bude dítě vnímat tělesný trest ve 12- ti letech a jinak ho bude vnímat dítě do konce předškolního věku, pro které představuje tělesný kontakt důležitý mezník mezi prostředím okolo něj a jeho samým. Tělesné tresty mají možnost se někam posunout a mají tak možnost vývoje a členitosti. Musíme mít ale na zřeteli intenzitu hrozícího nebezpečí, v podobě přehánění síly trestu. Proto i význam odměn má ve formě tělesného kontaktu významný prostředek pro děti do konce předškolního věku. Odměna jako je pohlázení, polaskání, pocit blízkosti i vyzařující teplo je potřebným faktorem pro rozvoj a celistvost osobnosti. Za primitivní fyzické tresty můžeme chápat formu zatřepání nebo plácnutí přes ruku nebo zadečku. Při výbuchu agrese postačí dítě izolovat od rušivých a vyvolávajících faktorů, které způsobují neovládatelný výbuch emocí a zlosti. Dítě je vystaveno samotě, kde si rázem uvědomí nesmyslnost jeho jednání a zklidní se samo bez naší pomoci. Naopak jsou situace, kdy je zcela nutné dát dítěti najevo svoji tělesnou převahu, aby si dítě uvědomilo, že překročilo určité meze a hranice. S přibývajícím věkem ztrácejí fyzické tresty svoji účinnost a stejně jako se vyvíjí psychika jedince, vyvíjí se i významy trestání a odměňování. S postupem času zařazujeme tělesné tresty čím dál méně, protože slovo má větší váhu a význam než výprask. (Matějček 2007, Rogge 2002)

V každé rodině se trestá a odměňuje jinak. Každý rodič je pánem své výchovy a musí si sám odůvodnit, co je vhodné a co je naopak nepřijatelné. Aby mohl být trest účinný vždy záleží na tom, kdo ho dává a jak ho dává. Osobnost trestaného je jiná a každý trest i odměna působí na druhého odlišně. Když si z trestu jedno dítě nic nedělá, pro druhého to může znamenat neúnosnou psychickou újmu. Tak jako je důležitá osobnost vychovatele je důležitá i osobnost vychovávaného. Pokud se vyskytuje v naší výchově vysoká četnost fyzických

trestů, měli bychom se spíše my sami zamyslet, jestli to nejsme právě my, kdo potřebuje odbornou pomoc. Je lidské a pochopitelné, když rodičům čas od času ujede ruka a dítě je fyzicky potrestáno. Děje-li se tak ale často, je někde chyba a pravděpodobnost, že je právě v nás, je vysoká. Rodiče při tělesných trestech často argumentují, že si tento trest dítě zasloužilo, protože zlobilo. Dalším argumentem bývá fakt, kdy dítě nesplnilo to, co bylo očekáváno. Sankce v podobě tělesného trestu snižuje sebevědomí a dítě si přestává vážit samo sebe. Dochází k sociálním úzkostem dítěte, strachu z nesplněných očekávání i ze samotného trestu. Tělesný trest někteří rodiče chápou jako prostředek vytyčení hranice. V takovém případě se jedná o tresty velice časté, kdy při každém překročení hranice je dítěti fyzicky ublíženo. (Matějček 2007, Rogge 2002)

Tělesná trestnost dítěte dokazuje bezmoc a ochabující vážnost vychovatele jako autority. Děti vnímají tento druh trestu jako negativní zážitek vyjadřující strach a bezmocnost. Fakt, že je dítěti fyzicky ublíženo dokazuje slabost toho, kdo mu trest způsobil. Nejde o prostředek bolesti, protože každá fyzická rána se zahojí. Šrámy na duši, které trest způsobil – jako pocit zahanbení a ostudy však v dítěti přetrvávají. V posledních letech tělesné tresty upadají a objevují se výraznější metody, jako je odnětí lásky a svobody, izolace dítěte a verbální čili slovní trestnost. Tím, že rodiče dají dítěti najevo svůj citový odstup vyvolávají v dítěti silnější stavy bezmoci. Taková duševní újma v dítěti přetrvává a v zažitých dalších opakováních se stupňuje. (Dunovský 1995, Matějček 2007)

3.6.2 Psychologické

Posměšky a zahanbení

Tuto kategorii trestů bere dítě hůře, než samotné fyzické tresty. Projevy zesměšňování kvůli svému vzhledu, inteligenci, způsobu vyjadřování, způsobu oblékání jsou na hranici odstartování vážných psychických potíží ve vývoji dítěte. Posměšky ze stran nejbližších rodinných příslušníků, kamarádů a vrstevníků je projev nemístný a škaredý. Zvláště pak, když je dítě zesměšňováno za něco, za co nemůže. Řadíme sem děti s nějakým handicapem – děti se zvláštním zjevem, děti s poruchou řeči, poruchami chování a učení. Zahanbení dítěte je závrtným zlomem v jeho psychice a trvá dlouhou dobu, než se dokáže od urážek, posměšku a zahanbení samo oprostít. Zda-li to vůbec dokáže. Dítě, které je takto trestáno pravidelně a často má rychlý náběh na neurotické chování a tiky. (Matějček 2007, Mertin 2010)

Poskytnout či odepřít něco milého

V případě odměny počítáme s tím, že ocenění dítěte a následné jeho odměnění má příznivý a povzbuzující dopad na jeho příští chování. V případě trestu počítáme s tím, že se u dítěte objeví utlumující vliv, který se mu vybaví vždycky, když ho napadne myšlenka na čin, za který byl potrestán. Chceme-li dítě odměnit něčím milým je nejvhodnější udělat mu radost. Radost dětem způsobují především dárky. Aby však mohlo dítě dárek dostat, musí po něm začít toužit. A musí tak být v dítěti vzbuzen pocit, který svým dárkem uspokojíme. Odměnou pro dítě je to, co jako odměnu samo prožívá. V opačném případě, můžeme takto definovat trest. Trest by měl být chápán ve správném výchovném významu jako odebrání odměny, odepření něčeho, co má pro dítě význam. Odepření něčeho milého patří do nejběžnějších forem trestů používaných v rodinách. (Matějček 2007, Mertin 2010)

Trest odložený a okamžitý

U této formy trestu se můžeme sami sebe ptát, která varianta je vlastně ve svém smyslu lepší a která horší. Snad pro každé dítě je lepší, když je za svůj prohřešek potrestáno hned a jistě trest okamžitý splní svůj účel na místě. U této formy je diskutabilní fakt, trestnosti dětí ve školských zařízeních. Pedagogové dnes mají zakázáno jakkoliv ubližovat dítěti. Fyzické trestání je na školách v českých zemích nepřipustné. V nedávných letech měl pedagog velkou váhu a jeho cizí autorita byla výstražným signálem důrazné výchovy. Učitelé v totalitním režimu mohli fyzicky trestat děti za cokoliv, což je jistě nepřipustné a je dobře, že byly nastoleny výchovné a vzdělávací hranice. (Matějček 2007, Rogge 2002)

Obrátíme-li tento uplynulý systém do kontextu s dnešní dobou, můžeme si sami pro sebe zhodnotit, jaká byla doba předtím a jaká je dnes a jak se tato autorita odrážela v rodinné výchově. Dnes nemohou pedagogové přímo a důrazně zasáhnout do výchovy dítěte. Pedagogové dnes zastupují vzdělávací složku s částečně doplňujícím výchovným zastoupením. Ve školách je tedy trest směřován k rodinné výchově a je tedy odložený. Což ne vždycky pomůže. Trest by byl jakoby promlčený a neklade se na něj takový důraz jako při okamžitém zásahu. (Matějček 2007)

V autoritativních rodinách, kdy má hlavní slovo jeden rodič, se často používá trest odložený. Maminka hrozí dítěti, že bude potrestáno, až se vrátí táta z práce. Už tento fakt, že musí čekat, až se táta vrátí, je pro něj trestem. Dítě se stresuje, co se stane, až táta přijde domů, jakou bude mít náladu, jak mu to maminka vyloží i co může udělat proto, aby bylo méně potrestáno. A celkově by pro něj například plácnutí hned od maminky bylo účinnější než dlouhé čekání, které má trýznivý charakter. *„Rodičům se zdá být někdy příznivým*

znamení, že v mezidobí mezi vyslovením a provedením trestu je dítě hodné, a pokládají tedy svůj postup za prospěšný.“ (Matějček 2008, str. 86) Ve své podstatě ale dítě prožívá úzkostné stavy a pocity lítosti a zdaleka nejde o poslušnost dítěte, ale o napětí z očekávání. (Matějček 2008)

Ocenění x ponížení, pochvala x výtky

Co se týká pochvaly zařazujeme ji do skupiny neúčinnějších povzbuzovadel. Dítě začíná první slovní pochvalu vnímat v druhé polovině prvního roku života. Je to pochvala, kterou ukládá prvotně matka nebo blízká osoba. Dítě zajisté nechápe význam slov, ale vidí naše gesta, náš úsměv, naši mimiku a to mu dělá radost. A radost je projevem získané a osvojené odměny. Stejný vliv má ocenění dítěte, které je důležitým faktorem v sebevědomí dítěte. Když je dítě pochopeno a vhodně oceněno, je to pro něj ten nejvýznamnější projev, jaký mu může rodič udělit. To dokazuje, že ho máme rádi, že si ho vážíme, že je v něčem výjimečné a za to ho oceňujeme. Naopak budeme-li v této formě hovořit o formě trestu, dostaneme se k trpnému prožitku a ponížení osobnosti dítěte. Zařazujeme sem výčitky, pokárání, hubování, kritiku a jiné. Z psychologického hlediska zde má být spouštěčem projev lítosti. Dítě ve formě lítosti musí pochopit, že jeho prohřešky jsou společností netolerovány a tudíž jeho chování nezapadá do přijatelných norem chování. V takovém případě prožívá dítě nejen projevy lítosti, ale také odcizení, že ti kdo ho nejvíc milují se na ně zlobí a nepřipouští jeho špatné chování za přijatelné. A pokud dítě prožívá pocit odcizení, spouští se psychický mechanismus pocitu viny. Právě při pocitu viny a lítosti si dítě uvědomuje svoji chybu a špatně nese fakt, že je momentálně jakousi „černou ovčí rodinou“. Pokud nemá dítě vypěstovaný vřelý citový vztah k osobě, jež trest uděluje, nemá tato forma trestání význam. Hlavní výhodou této formy je, že se dá dobře stupňovat a má tak nejrůznější obměny. Často se uvádí, že při této formě výchovných prostředků rodiče používají přirozenou pomoc ve formě nápodoby. Rodiče svým dětem kladou příklady vzorů chování a přitom to má v dítěti opačný postoj. (Matějček 2007, Vágnerová 2000)

Sliby a hrozby

Slíbí-li rodič dítěti odměnu, má v úmyslu ji splnit ve chvíli, kdy dítě něčeho dosáhne. Například, když rodiče dítěti slíbí, že když donese ze školy jedničku z matematiky, vezmou ho za odměnu na výlet. Slib tedy působí do vidiny budoucnosti a žene dítě k lepším výkonům. V každém případě by měl být slib uskutečnitelný. Když dítě splní, co je od něj žádáno, musí být slib ze strany rodičů vyhověn. Stává se často zvykem, že nároky rodičů

neodpovídají možnostem dítěte. A když dítě splní oč je žádáno, mělo by být za svoji zásluhu odměněno. (Matějček 2007)

Naopak pod pojem hrozby si představíme výhružku, že stane – li se to a to, bude dítě potrestáno. Opět tato metoda hrozby směřuje do budoucnosti a určitým způsobem neurotizuje psychický vývoj dítěte. Dítě je ve stresu, bojí se z toho, že daný úkol nezvládne, že se něco stane a bude nespravedlivě obviněno a potrestáno. Takové případy často trpí poruchami spánku a můžou vést k somatickým potížím. Vůbec nejlepším způsobem v takovém případě, je dítě vůbec nehrozit. Dítě tak nemusí čekat na to co přijde v krátkodobé či dlouhodobé budoucnosti. Odložení a vědění takového trestu může být trestem samo o sobě. Dítě je neklidné a přemýšlí nad tím, co se všechno může stát a co může jak ovlivnit. (Matějček 2007)

Do této skupiny řadí psychologové všechny tresty, které se podílejí na psychické újmě dítěte. Vytvářejí v dítěti nepříjemné pocity, které jsou nám všem známé. Řadíme mezi ně i strach a úzkost, pod jejichž vlivem dítě prožívá určitý trest. Dítě se bojí a má strach z toho, co přijde a prožívá pocity méněcennosti a úzkosti. (Mertin 2010)

Strach

Strašák každého živého tvora. Strach je známý každému jedinci, který ví, čeho se bojí. Je to nepříjemný stav mysli z něčeho konkrétního. Rodiče často při svých trestech používají tuto metodu. Metodu strachu, kdy dítěti vyhrožují, něčím co vědí, že mu nahání strach. Příkladem můžou být fyzické tresty, kdy má dítě strach z bolesti. (Matějček 2007)

Úzkost

Úzkost znamená strach z ničeho. I úzkost je zařazena do důležitých životních mechanismů, které jsou součástí každé osobnosti. Určitou úzkost prožívá dětská psychika ve spojitosti s cizími lidmi. Dítě si uvědomuje známé tváře známých lidí okolo sebe a dokáže rozlišit osoby cizí, které jsou pro něj určitou černou skvrnou, protože neví, co od nich můžou čekat a i tento fakt v nich vzbuzuje úzkost. Zbavení se pocitu úzkosti znamená vytvořit pocit bezpečí a jistoty. (Matějček 2007, Šulová 2004)

Tma a samota

Patří do navození pocitu úzkosti. Dítě cítí vnitřní neklid ze tmy, když je v noci samo v pokoji a je všude tma. Je nezbytné tento problém u dítěte včas řešit a nechávat například

pootevřené dveře, rozsvícenou lampičku či jiné svítidlo. V dítěti se objevují negativní postoje, kdy si může myslet, že musí být ve tmě a v pokoji, když rodiče neodhalí tuto úzkost včas hrozí, že si dítě bude myslet, že udělalo něco špatně a proto musí být ve tmě. Podobným jevem je samota. Dítě by nemělo do mladšího školního věku zůstat samo. I když můžou existovat situace, kdy není zbylí a dítě zůstává výjimečně samotné na krátkou chvíli. Přesto by se nemělo stávat, že dítě je pravidelně vystaveno samotě a musí s ní samo bojovat a čelit nepříjemným stavům své psychiky. Nikde najednou nikdo není, kdo by dal najevo, že se dítě nemusí bát, že se mu nic nestane. V takovou chvíli prožívá dítě rovněž nepříjemné negativní postoje, které v něj vyvolávají formu trestu. (Matějček 2007)

3.6.3 *Duchovní*

Do této skupiny patří umění odpouštět. Odpuštění je pro společnost něčím významným a řekněme něčím nadlidským. Ke každému trestu přeci patří odpuštění, což může pro dítě znamenat tu největší možnou odměnu. Projev osvobození od napětí z očekávaného trestu. Pokud dítě prožije odpuštění z prožité viny, má to pro něj nejvýznamnější výchovný smysl. Pokud někdo jedná bez odpouštění a stále dokola dítěti vyčítá jeho viny a neustále mu předhazuje jeho trest, jedná tak nedůstojně a nelidsky, neboť každý si zaslouží odpuštění.

„*Nic neodpustit, znamená jednat nevhodně.*“ (Matějček 2008, str. 96)

Naopak odpustit dítěti všechno, protože ho milujeme nejvíc na světě, je také špatně a svědčí to o rozmazlenosti při výchově. Takový rodič pak nemá u dítěte vybudovanou žádnou autoritu a jeho výchovné působení nepřinese dítěti žádnou důvěryhodnou oporu. Nejlépe je ve výchově jít zlatou střední cestou – ani moc, ani málo.

Do této skupiny patří i projev vděčnosti. Je to něco uvnitř nás, co se vytváří z pocitu úlevy a z pocitu osvobození od pocitu viny. Osvobození od něčeho, co tížilo naše nitro, ať už se jedná o břemeno fyzické nebo psychické. Platí zde zásada, že úleva od psychické zátěže (strach, úzkost, nejistota,...) je intenzivnější než úleva od fyzického břemene. Vděčnost je v nitru člověka prožívána jako stav psychické základny pro naše dobré prosociální citění, které nás dělá lepšími lidmi. (Matějček 2007, Rogge 2002)

3.7 *Funkce trestu*

Co je trestem pro jednoho nemusí být vždy i trestem pro druhého. Což je důkazem toho, že každý jsme jiný a každý vnímáme a prožíváme věci jinak. Matějček (Matějček 2007) rozděluje funkce trestu na:

Napravení škody

Trest má funkci, že má za úkol napravit způsobenou škodu.

-Př. Pepíček běží za maminkou, protože mu jeho mladší sestríčka Anička vzala jeho hračku. Pepíček se cítí ohrožený a proto Aničku bouchne. Anička pláče a Pepíček si stěžuje mamince, že to udělal proto, aby mu hračku Anička vrátila. - Napravení škody je v tomto případě omluva Pepíčka. Pepíček nechtěl Aničce ublížit, ale udělal to, protože se cítil bezmocný. Pepíček musí pochopit, že tím Aničce ublížil, a že musí svoji chybu napravit. Může třeba pro Aničku něco nakreslit nebo ji pohladit, aby Anička věděla, že ho to mrzí. (Matějček 2007)

Předcházení opakování nesprávného chování

Trest jde v tomto případě stranou a za hlavní se považuje odměna.

-Př. Pepíček slíbí mamince, že už to své sestríčce neudělá. Protože má Aničku rád a chce, aby byla maminka i celá rodina šťastná. Maminka Pepíčkovi zdůrazní, že kdyby Aničce ubližoval, byli by všichni smutní. Protože jsou jedna šťastná rodina a mají se rádi. A to, že Pepíček Aničku bouchá by znamenalo, že ji nemá rád: Pepíček v tomto případě ví, že další ublížení Aničky by bylo špatné, že maminka by se zlobila. Maminka tak udělala všechno proto, aby se špatné chování už neopakovalo. (Matějček 2007)

Zbavení se pocitu viny

Přestupek, kterého se dítě dopustilo, vyvolává v dítěti pocit viny za svoji chybu. V dítěti tento přestupek vyvolává pocit odcizení. Trest má v tomto smyslu podobu spravedlnosti a dítě potřebuje duševní úlevu. Tato funkce je nejdůležitější v uvědomění si své chyby a tedy i v napravení prohřešku.

- Př. Pepíček je smutný, že kvůli němu je Anička i maminka smutná a chce se zbavit špatného pocitu. Maminka mu v afektu taky plácne, aby zjistil jak to Aničku bolelo a jak jí ublížil. Známé přísloví : Oko za oko, zub za zub. V tomto případě : Ty ublížíš jí , já ublížím tobě.

I trest je proces, v kterém se odehrávají různé fáze. Po přijmutí trestu by mělo dítě cítit, že je máme stále rádi, a tím vyjadřujeme náš vztah k dítěti. Docílení pocitu osvobození a odpuštění má pro dítě velký význam. Musí projít tímto procesem, aby se na něj mohlo později ve výchově zase navázat. Tyto fáze procesu trestání jsou nezbytné, aby mohl být proces dokončen, aby mohlo být navázáno na systém odměňování, které je motivující jak v dalším osobním, pracovním, partnerském i společenském životě. (Matějček 2007)

3.8 Nevhodné tresty

Je nepřípustné, aby bylo dítě nespravedlivě obviněno a trestáno za něco, co neudělalo a nebo za něco, za co zkrátka nemůže. Takový výchovný prohřešek se rázem stává problémem a možná i impulsem pro ztrátu důvěry mezi vychovávaným a vychovatelem. Ať už se jedná o pedagoga či o rodiče. Na obhajobu nutno dodat, že jsme jen lidi, že taková situace se může stát každému z nás. Není ale přípustné, aby se tak dělo opakovaně a byla tak snižována osobnost vychovávaného. Při opakovaném nespravedlivém trestání se u dítěte objevuje pocit bezmoci a prohlubuje se propast ve vztahu a důvěře. (Matějček 2007)

Koho není vhodné trestat:

- Dítě, které trpí jakoukoliv vrozenou nebo získanou vadou omezující jeho pohyblivost nebo dítě, které trpí určitou smyslovou dysfunkcí.
- Dítě, které má náznaky blížící se nemoci. Takové dítě má oslabenou funkci dráždivosti nervového systému. Na projevech v chování pozorujeme, že není „ve své kůži“. Stejně je nevhodné trestat dítě v období rekonvalescence, kdy se dítě vzpamatovává po psychické i fyzické stránce z prožité nemoci.
- Dítě, které má diagnostikovanou speciální poruchu učení – porucha řeči, dyslexie, dysortografie, dyskalkulie a další vývojové poruchy.
- Nejrizikovější skupinou jsou děti se sníženým nadáním a děti s poruchou pozornosti. Problémem těchto dětí je nepochopení ze stran vychovatelů.
- Dítě s následky drobných poškození mozku. Omezení rozumové výkonnosti se váže na dobu těhotenství, kdy došlo k potížím při porod. Jedná se zejména o LMD.

(Matějček 2007)

Za nevhodné trestání považujeme i jednání v afektu a křivdu.

Afekt

Jinak řečeno jednání v zápalu výbuchu. Rodič jednající v afektu vidí všechno rudou barvou, což ho vydráždí k nepřiměřenému chování vůči dětem. Psychologové i pedagogové nedoporučují jednat v afektu, protože v takovém případě nevykonáváme spravedlivý trest. Typickým příkladem je, když dítě nechtěně něco shodí a něco se rozbije. Rodič pak dítě potrestá ne za to, že něco rozbilo, ale za to, co se mohlo stát (mohlo se pořezat, zranit,...). Rodič si tak uleví od toho, co se mohlo všechno stát a nestalo. A dítě to vnímá jako trest za něco, co rozbilo. Jednání v takovém případě v afektu je bezpředmětné, protože nesplňuje svůj účel. (Matějček 2007, Wyckoff 2004)

Křivda

Všude tam, kde je trest nespravedlivě dán, se objevuje u dítěte pocit křivdy. Kdy ten, kdo ho má nejvíce rád, mu nevěří a to ovlivňuje jeho postoj ke společnosti. (Matějček 2007)

3.9 Vztah mezi vychovatelem a vychovávaným

Není pochybností o tom, že mezi vychovávaným a vychovatelem je vztah. Vzájemně si něco dávají, něco vytvářejí, něco přijímají. Dvě strany, co se navzájem proplétají dávají dohromady vztah. Vztah mezi tím, kdo přijímá a tím, kdo dává. V jisté definici je to vztah lásky a důvěry. A bez lásky není pocit vděku. Vděčnost vzniká tam, kde je pocit spravedlnosti překonán něčím navýšeným. A to je vzácný a mocný jev. Tak jako u lásky platí i u vděčnosti, že se nedá vynutit, to musí člověk sám cítit. Dítě musí umět poznat, že některé věci se nedějí samozřejmě, ale dějí se proto, že si lidé chtějí pomoci, že se mají rádi a že si chtějí udělat radost. A tak všude tam, kde je každé přání dítěte ihned splněno, tam nejsou pro projev vděčnosti žádné impulsy ani podněty. Projev vděčnosti se objeví tam, kde je napřed vytvořena v dítěti touha po něčem a tam, kdy dítě ví, že to není samozřejmost a nemá cíl zdaleka jistý. Mezi nejdůležitější výchovný cíl v životě rodiče je fakt, kdy si rodič uvědomí, že své dítě nemůže vychovávat navždy a že jednou ho opustí, aby mohlo žít svůj život. Proto je důležité, aby výchova byla brána jako důsledná příprava, jak se v dospělosti postarat sám o sebe i o svoje nejbližší. (Matějček 2007, 2008, Prekopová 2008)

Při výchově je nutné uvědomit si, co si běžně neuvědomuje a co cíleně ovlivňuje naši výchovu. Jsou to témata, která se vedou každodenně u rodinného stolu s negativní tematikou - ten udělal to a ten zase tohle a to je špatně,... . To všechno co se děje nepřítomně a bez našeho přímého působení se v dítěti ukládá a ovlivňuje jeho osobnost. Stejně tak je to v rodinách, která přijala formu přetvářky za životní postoj a styl. Tento jev je velice častý v rodinách, kde se rodič chce někomu neustále zavděčovat a působí tak falešně a s přetvářkou. Vhodným příkladem je cíl tatínka, kterým je vyšší postavení ve své profesi. Taková osobnost udělá všechno proto, aby se zalíbila, což je nepřirozené chování a vytváří i v rodinném kruhu situaci přetvářky. Tatínek takový třeba nechtěl být, ale přijal tuto normu přetvářky za svou a s motivací k vyšším cílům tak plní funkci morálního přetvářování. Jinde to bude vypadat i tam, kde rodina propadne beznadějí ze svého života. Za cíl si klade nějak přežít situaci, nějak vychovat děti, nějak se chovat, tak jak po mě ostatní chtějí, nějak vystupovat, aby po mě nikdo nic nechtěl . Zastávat určitou výrobní funkci v životě a vzdát se vyšších cílů. Tam je výchova směřována pouze k tomu, jak vyřešit živobytí. Na dítě však díkybohu působí i jiné

faktory než je rodinné prostředí, což může zapříčinit jeho přirozený vývoj – škola, média, kamarádi, různé kroužky a mimoškolní aktivity, instituce nejrůznějšího typu a zařazení a v neposlední řadě sem patří i samotná společnost – sousedka dítě poučuje, známá osoba pozdraví na ulici, osoby v čekárnách či na zastávkách, a jiné. (Matějček 2007, Eyre 2000)

„Celá společnost, tak jako každý z nás a my všichni dohromady máme velice vážnou morální odpovědnost. Odpovědnost za výchovu každého jednotlivého dítěte i za výchovu veškeré naší mládeže, za výchovu každého jednotlivého vychovatele i za výchovu všech vychovatelů dohromady.“ (Matějček 2008, str.103) Což dokazuje, že na výchově každého jedince se podílí celá společnost a všechno to, co je kolem nás. V každém případě je dodržena zásada, že je lepší vždy vychovávat jak se tak říká „po dobrém“ než „po zlém“. Měli bychom mít vždy na paměti, že trest špatné chování dítěte jen zastavuje a sám o sobě v dítěti nic dobrého nebuduje. To dobré se v dítěti navodí vhodnou odměnou a tak se posílí jeho výkonnost. (Matějček 2008)

Určitým návodem pro rodiče, by měla být poučka z Bible, která zní :

„Odpusť nám naše viny. Neboť i my odpouštíme našim viníkům. A neuved' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého.“

III Praktická část

1 Stanovení cíle a hypotéz

U sepisování bakalářské práce jsem za hlavní cíl stanovila význam výchovných prostředků odměny a trestu ve výchově, v českých rodinách. Mezi další cíle patří informovanost rodičů předškolního dítěte o výchovných prostředcích a jejich využití, vliv odměn a trestů i dopady na dítě. Praktickou část jsem stanovila na předpokladech následujících hypotéz:

H1: Předpokládám, že v rodině častěji odměňuje matka.

H2: Předpokládám, že za nejčastěji pokládanou odměnu využívají rodiče materiální hodnotu.

H3: Předpokládám, že rodiče se dívají na systém odměňování kladně a že i odměny zařazují běžně do své výchovy.

H4: Předpokládám, že rodiče chtějí, aby bylo jejich dítě odměňováno i ve škole.

H5: Předpokládám, že rodiče chtějí v systému odměňování škol nejčastěji slovní odměnu.

H6: Předpokládám, že v rodině bude trest nezbytnou součástí výchovy.

H7: Předpokládám, že v rodině častěji trestá otec.

H8: Předpokládám, že nejčastějším trestem užívaným v rodinách jsou zákazy a omezení.

H9: Předpokládám, že po využití trestu jako výchovného prostředku, poslechne dítě hned a stejnou chybu již neopakuje.

H10: Předpokládám, že za formu fyzického násilí rodiče nebudou považovat výprask předmětem.

H11: Předpokládám, že rodiče chtějí, aby bylo jejich dítě při prohřešku potrestáno již ve škole.

H12: Předpokládám, že rodiče budou považovat za psychické týrání zesměšňování a ponižování dítěte.

H13: Předpokládám, že odebrání odměny rodiče považují za formu trestu.

2 Popis metody, popis vzorku

Pro výzkum praktické části bakalářské práce na téma „Odměny a tresty u dětí předškolního věku“ jsem zvolila dotazník. Systém dotazování jsem volila anonymní, aby nedošlo ke zkresleným informacím kvůli citlivosti tématu. Nikdo se rád nesvěřuje o tom, kdy a proč došlo v jeho výchovných postupech k chybě, protože chyba je vždy na obou stranách. Dotazování probíhalo v prostředí vesnické mateřské školy, kam dochází 48 dětí, kde je tedy naplněna kapacita dvou tříd. Za respondenty potřebné pro výzkum jsem volila rodiče dětí předškolního věku – tatínky a maminky. Anonymitu jsem volila, abych docílila co nejpřesnějšího výsledku. Při rozhovorech s rodiči se mi nepodařilo dosáhnout pravdivých údajů, které jsem potřebovala k sepsání práce. Protože jsem učitelkou v mateřské škole, kde jsem výzkum prováděla, vím z rozhovorů s dětmi, jak je jejich rodiče trestají a jak odměňují. Výsledky rozhovorů s dětmi a s rodiči se různí. Z tohoto důvodu jsem raději volila anonymní způsob dozívání se pravdivých informací.

Dotazník byl sestaven z 16 otázek, v kterých jsem se snažila o co nejpřesnější vystižení využití výchovných prostředků, jakým je odměna a trest. Snažila jsem se o to, aby mi respondenti sdělili, jaké tresty a odměny ve výchově zařazují, proč je zařazují a jaký to má na dítě vliv. Z názorů a postojů rodičů byly vypořovány postoje a názory na výchovu dítěte předškolního věku. Cílené otázky směřovaly k objasnění problematiky informovanosti rodičů ve znalostech výchovných prostředků. Dotazník byl rozdělen do tří částí. První část vedla k zjištění informací o respondentovi – pohlaví, věk, počet dětí v rodině. Druhá část směřovala k zjištění informovanosti výchovného prostředku odměny – využití ve výchově, ve škole, dopady na dítě a vliv výchovy rodičů. Třetí část se zabývala informovaností trestu. Otázky tady směřovaly rovněž na využití trestných prostředků ve výchově v rodině i ve škole, zkoumaly dopady na dítě i to, jaký vliv na výchovu mají rodiče a jejich metody trestání na vývoj dítěte. Snažila jsem se docílit faktů, z kterých jsem následně vyhodnotila empirickou část bakalářské práce. Pomocí grafů, tabulek a diskuze jsem vyhodnocovala získané poznatky. Přehledně jsem zpracovala každou otázku i slovně do uceleného textu, který objasňuje odpovědi respondentů. Na závěr výzkumu jsem zařadila diskuzi, v které jsem srovnávala vypořované poznatky v kontextu se stanovenými hypotézami.

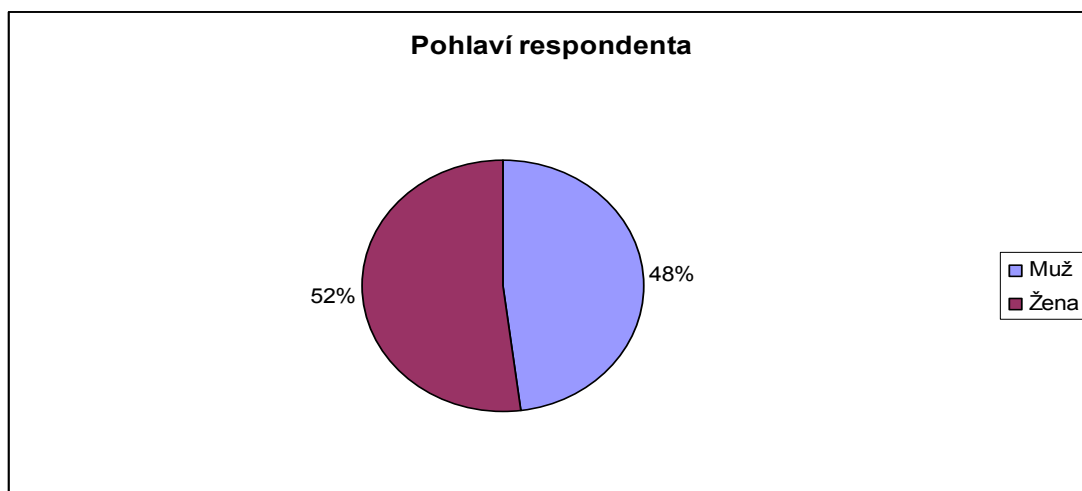
3 Výsledky dotazování

Pro výzkum byli vybráni rodiče dětí předškolního věku. Dotazování probíhalo formou anonymních dotazníků v prostředí mateřské školy v Olbramovicích. Byly sesbírány odpovědi od 50 respondentů – rodičů dětí předškolního věku. V dotazníku respondenti kroužkovali odpovědi, s kterými se ztotožňují jejich názory na odměňování a trestání dětí předškolního věku. Bylo vysledováno:

Otázka č.1: Pohlaví respondenta

Muž	48 %
Žena	52%

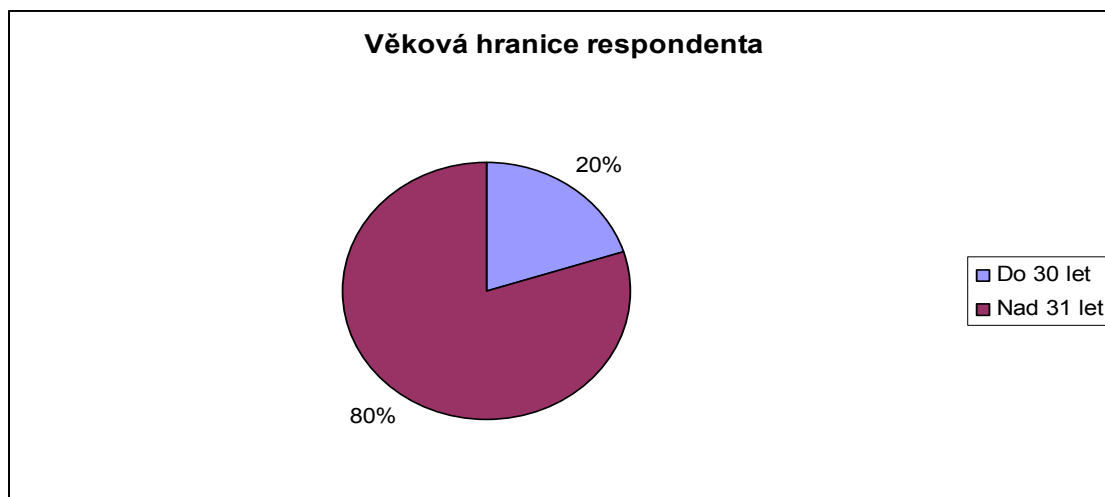
Graf č.1: Pohlaví respondenta

Otázka č.2: Věková hranice respondenta

Do 30 let	20%
Nad 31 let	80%

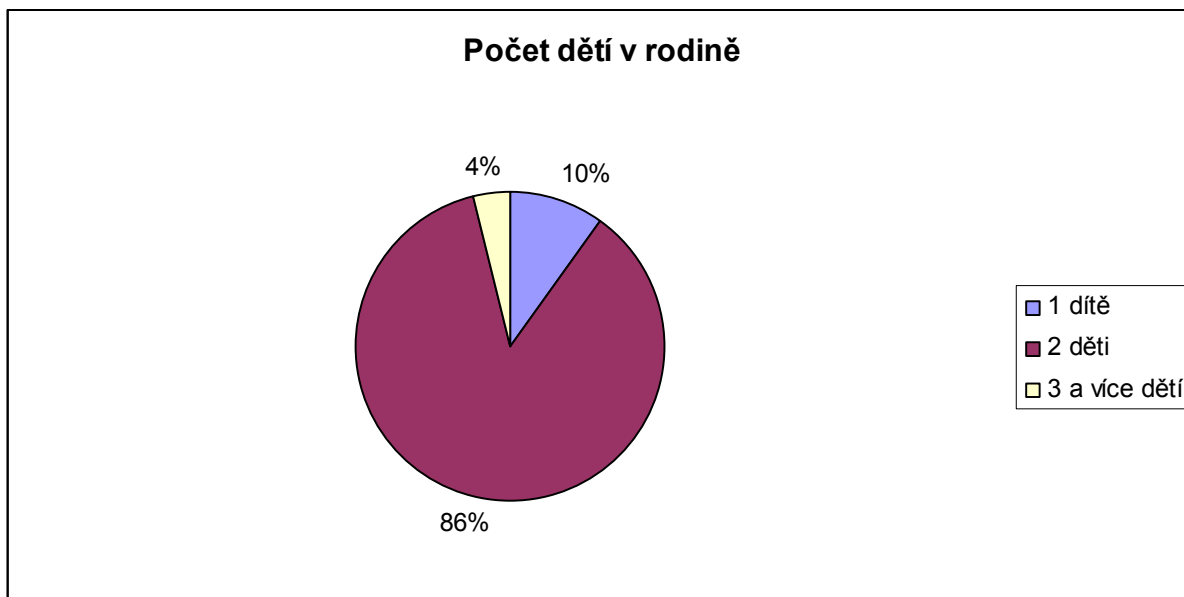
Graf č.2: Věková hranice respondenta

Otázka č.3: Počet dětí v rodině

1 dítě	10%
2 děti	86%
3 a více dětí	4%

Otázka č.3: Počet dětí v rodině

Otázka č.4: Kdo nejčastěji odměňuje Vaše dítě?

Matka	71%
Otec	20%
Jiný	9%

Mezi jiné respondenti zařadili, že oba rodiče odměňují stejně nebo, že nejčastěji odměňuje babička a dědeček.

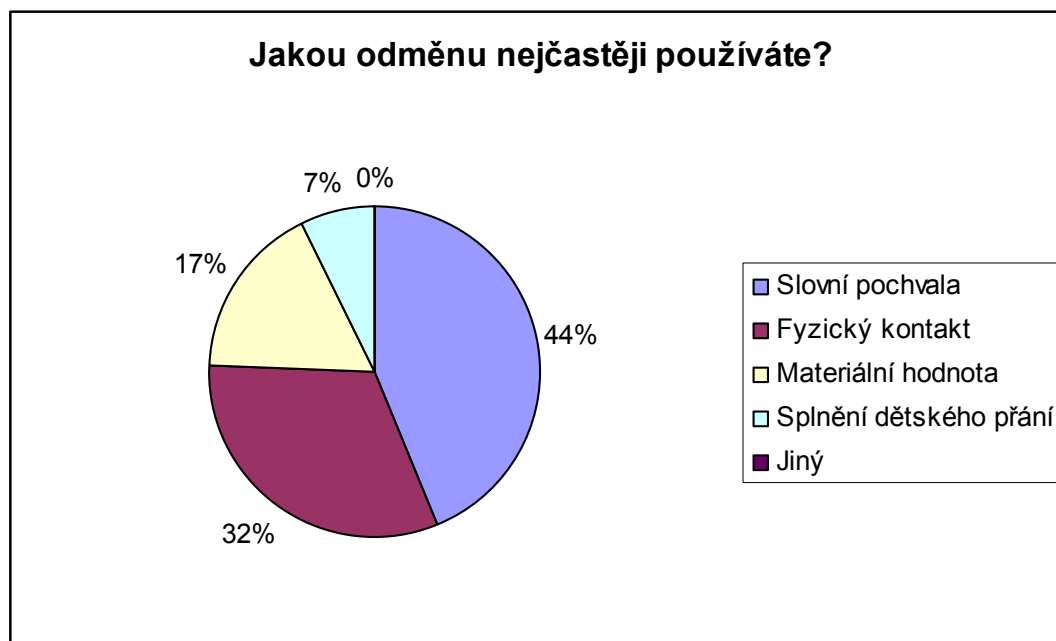
Graf č.4: Kdo nejčastěji odměňuje Vaše dítě?

Otázky č.5: Jakou odměnou nejčastěji Vy odměňujete své dítě ve výchově?

Slovní pochvala	44%
Fyzický kontakt	32%
Materiální hodnota	17%
Splnění dětského přání	7%
Jiný	0%

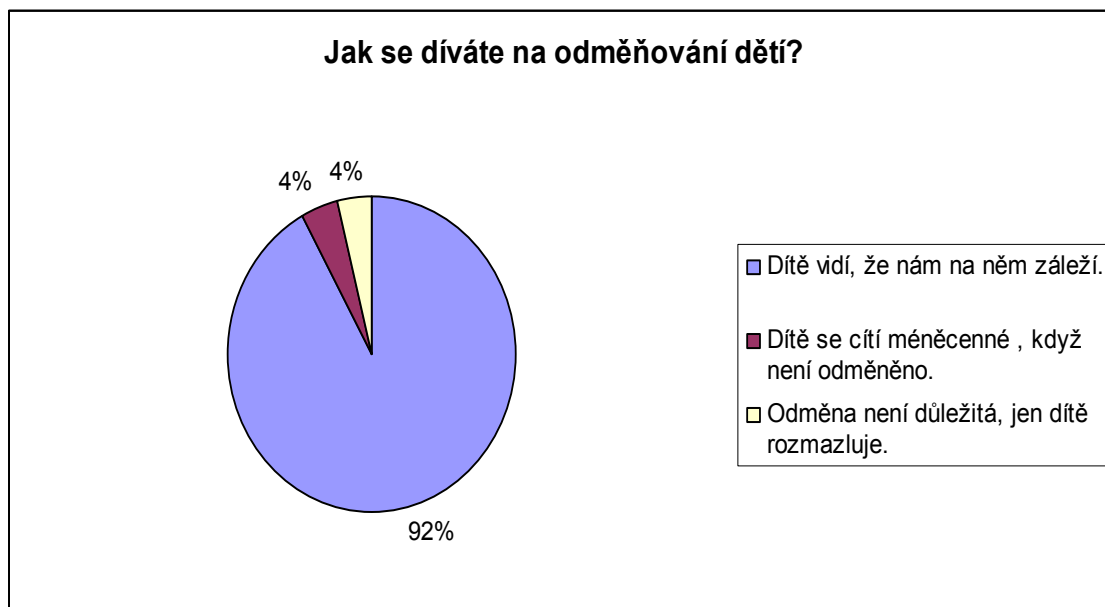
Graf č.5: Jakou odměnou nejčastěji Vy odměňujete své dítě ve výchově?

Otázka č.6: Jak se díváte na odměňování dětí ?

Dítě vidí, že nám na něm záleží.	92%
Dítě se cítí méněcenně, když není odměněno.	4%
Odměna není důležitá, jen dítě rozmazluje .	4%

Graf č.6: Jak se díváte na odměňování dětí?

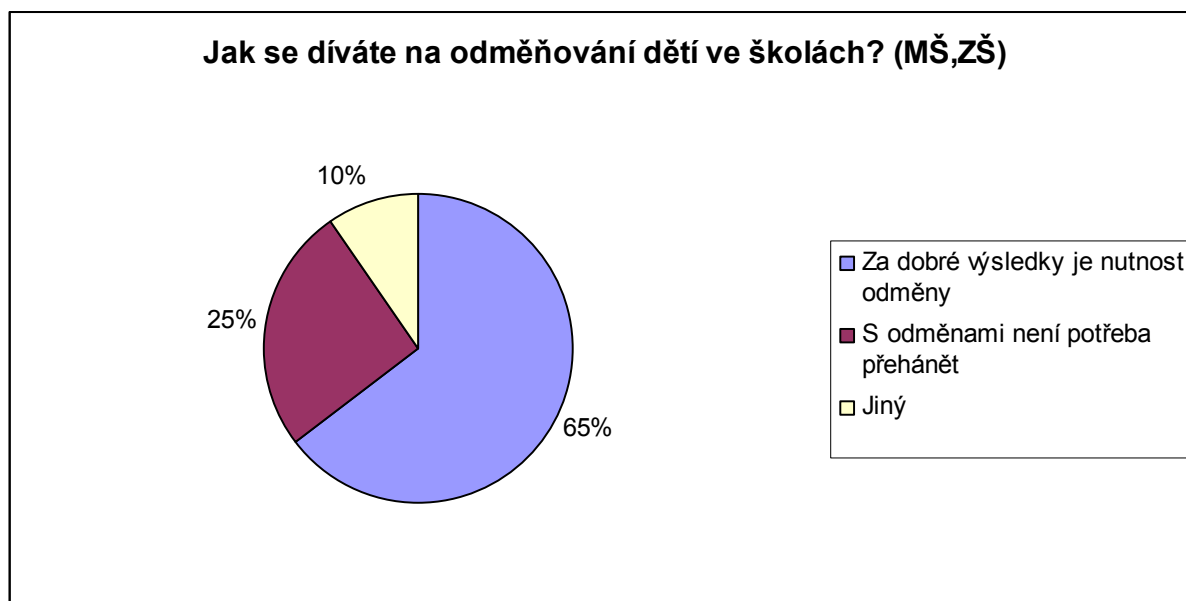

Otázka č.7: Jak se díváte na odměňování dětí ve školách ? (MŠ,ZŠ)

Za dobré výsledky je nutnost odměny.	65%
S odměnami není potřeba přehánět.	25%
Jiný	10%

Mezi jiné respondenti uvedli, že ve školách by se mělo hlavně povzbuzovat chválením, motivací a důvěrou v osobním přístupu mezi učitelem a žákem.

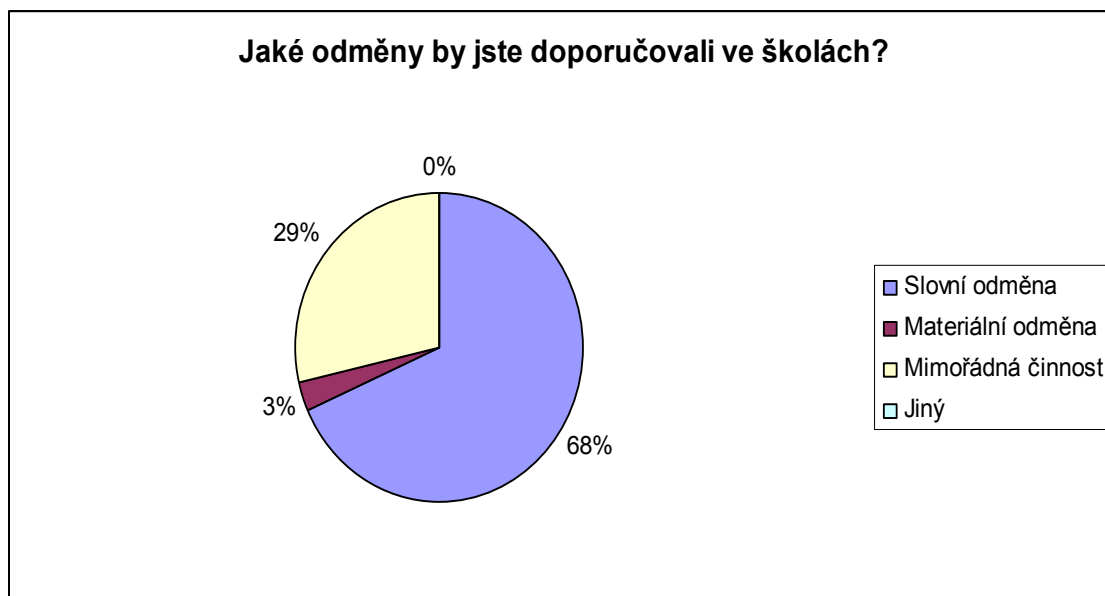
Graf č.7: Jak se díváte na odměňování dětí ve školách ? (MŠ,ZŠ)

Otázka č.8: Jaké odměny by jste doporučovali na školách?

Slovní odměna	68%
Materiální odměna	3%
Mimořádná činnost	29%
Jiný	0%

Graf č.8: Jaké odměny by jste doporučovali na školách?

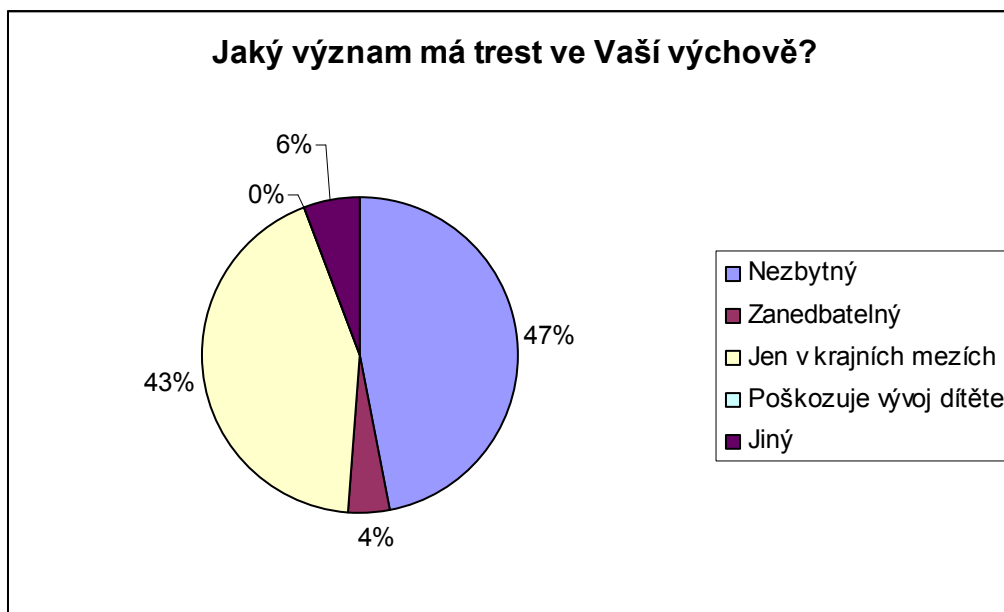

Otázka č.9: Jaký význam má podle Vás trest ve výchově dětí?

Nezbytný	47%
Zanedbatelný	4%
Jen v krajních mezích	43%
Poškozuje vývoj dítěte	0%
Jiný	6%

Mezi jiné respondenti uvedli, že trestání je někdy potřebné, když je zařazováno ve správnou dobu – tedy okamžitě. Dále uvedli, že trestání je vhodné, když má za cíl usměrňovat a formovat osobnost dítěte.

Graf č.9: Jaký význam má podle Vás trest ve výchově dětí?

Otázka č.10: Kdo nejčastěji trestá Vaše dítě?

Matka	65%
Otec	26%
Jiný	9%

Mezi jiné respondenti uvedli, že nejčastěji trestají ve výchově oba rodiče stejně, aby byla výchova jednotná.

Graf č.10: Kdo nejčastěji trestá Vaše dítě?

Otázka č.11: Jaký trest nejčastěji využíváte ve své výchově?

Zákaz něčeho	39%
Fyzický trest	21%
Izolaci	5%
Kritiku	35%
Jiný	0%

Graf č.11: Jaký trest nejčastěji využíváte ve své výchově?

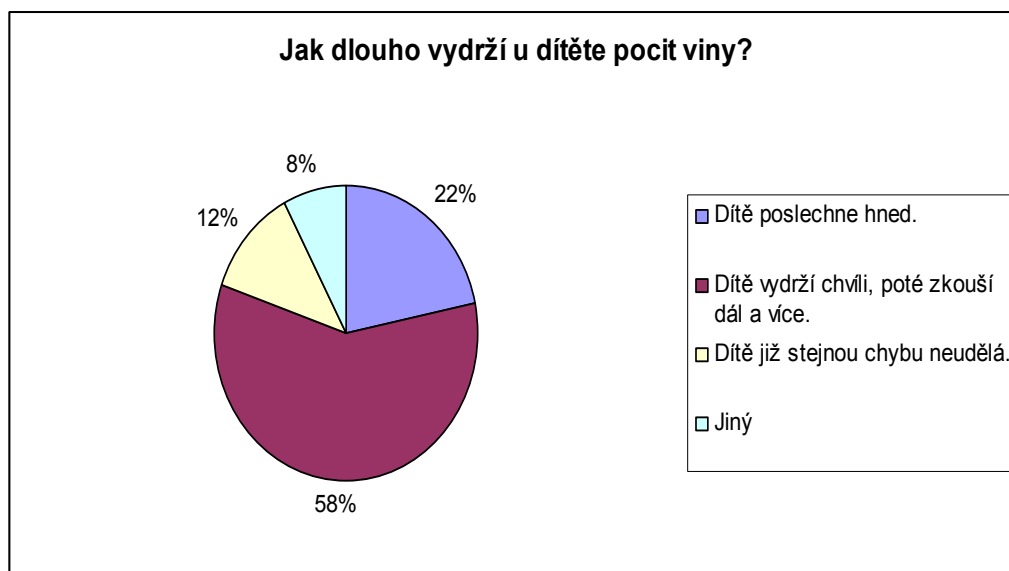

Otázka č.12: Jak dlouho vydrží u dítěte pocit viny a vydrží „být hodné“ ?

Dítě poslechne hned.	22%
Dítě vydrží chvíli, poté zkouší dál a více.	58%
Dítě již stejnou chybu neudělá.	12%
Jiný	8%

Rodiče ve variantě „Jiný“ uvedli, že pokud dají mírnější trest, dítě po chvíli zkouší znovu a intenzivněji. Dále uvedli, že záleží na situaci a na věku dítěte.

Graf č.12: Jak dlouho vydrží u dítěte pocit viny a vydrží „být hodné“ ?

Otázka č.13: Domníváte se, že fyzicky trestané dítě např. vařečkou, praklem, proutkem, je fyzické týrání ?

Ano	36%
Ne	64%

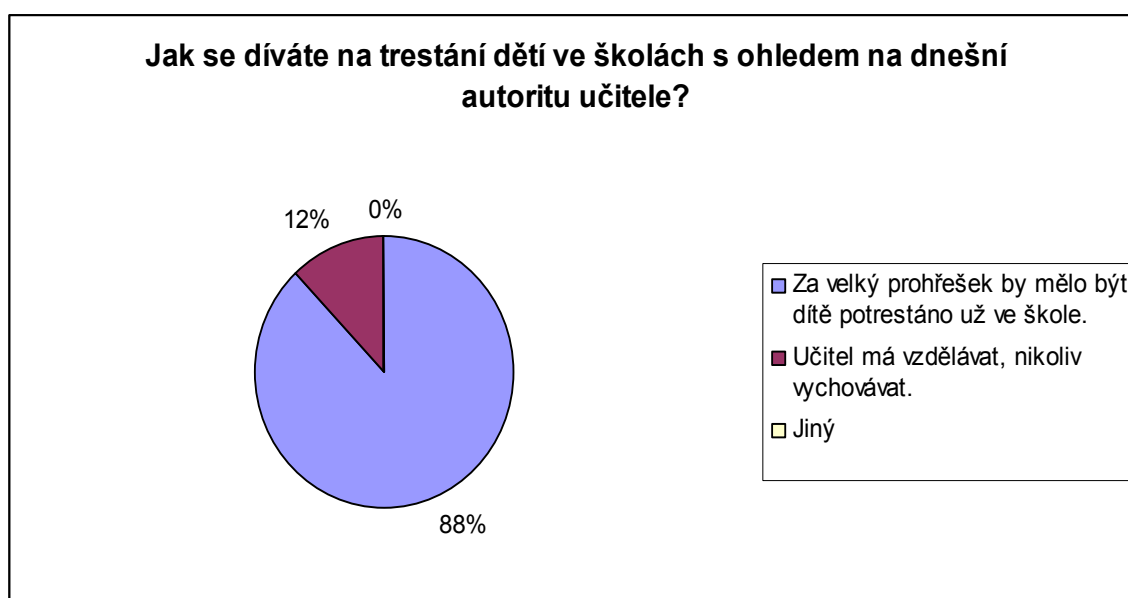
Graf č.13: Domníváte se, že fyzicky trestané dítě např. vařečkou, praklem, proutkem, je fyzické týrání ?

Otázka č. 14: Jak se díváte na trestání dětí ve školách s ohledem na dnešní autoritu učitele?

Za velký prohřešek by mělo být dítě potrestáno už ve škole.	88%
Učitel má vzdělávat , ne vychovávat.	12%
Jiný	0%

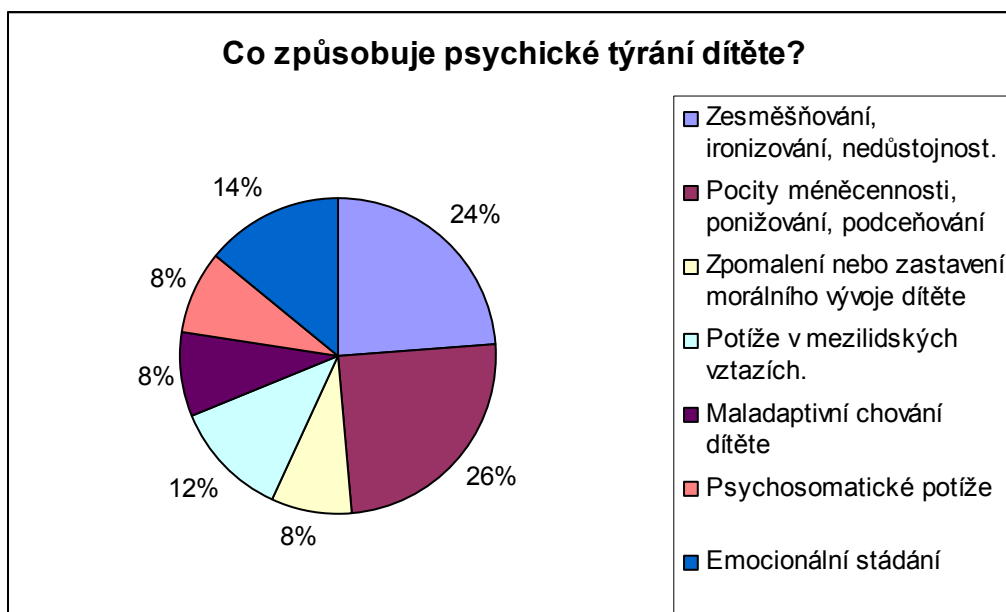
Graf č.14: : Jak se díváte na trestání dětí ve školách s ohledem na dnešní autoritu učitele?

Otázka č.15: Co způsobuje psychické týrání dítěte ?

Zesměšňování, ironizování, nedůstojnost.	24%
Pocity méněcennosti, ponižování, podceňování	26%
Zpomalení nebo zastavení morálního vývoje dítěte	8%
Potíže v mezilidských vztazích.	12%
Maladaptivní chování dítěte	8%
Psychosomatické potíže	8%
Emocionální strádání	14%

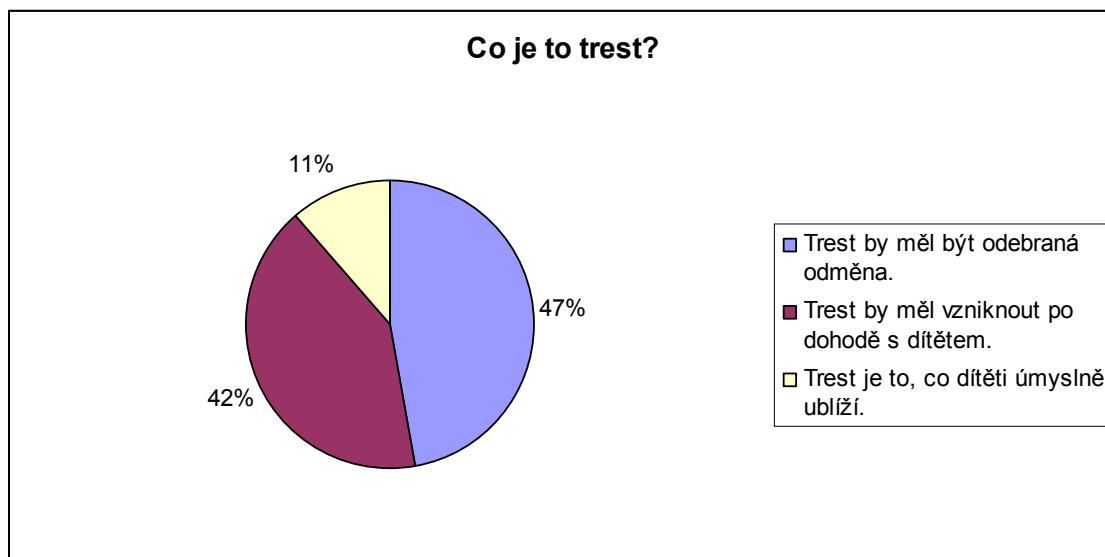
Graf č.15: Co způsobuje psychické týrání dítěte ?

Otázka č.16: Co je to trest?

Trest by měl být odebraná odměna.	47%
Trest by měl vzniknout po dohodě s dítětem.	42%
Trest je to , co dítěti úmyslně ublíží.	11%

Graf č.16: Co je to trest?

Snažila jsem se o to, aby dotazování bylo v poměru půl na půl: ženy a muži, což se mi téměř povedlo. 52% dotazovaných byly ženy - matky dítěte předškolního věku. A dalších 48% byli muži – otcové dětí předškolního věku. Do mateřské školy dochází pravidelně otcové i matky, tudíž nebyl problém požádat o sepsání anonymního dotazníku. Z hlediska pohlaví se ukázaly velké odlišnosti ve způsobu odpovědí.

Druhou otázkou byl věk dotazovaného. 80% účastníků bylo starších 31 let, což poukazuje na to, že dnešní rodina vzniká kolem 25-28let. U dalších 20% byla věková hranice pod 30 let. U všech s věkovou hranicí pod 30let se jednalo o první dítě. V dnešní společnosti je vysoká úroveň vzdělanosti a emancipace žen, která vede k tomu, že ženy po vystudování vysoké školy chtějí získat praxi v oboru. To vede k tomu, že nechtějí zakládat rodinu v mladší dospělosti a raději zasvěcují svůj dosavadní život budováním kariéry. První dítě se většinou rozhodnou mít kolem 26-28let.

Otázka číslo tři směřovala k zjištění počtu dětí v rodině. Otázkou jsem chtěla zjistit, jak odměňují a trestají děti v rodinách s jedináčkem, v poměru s rodinami dvou a více dětí. Pouze 10% respondentů mělo jedno dítě, dalších 86% respondentů mělo děti dvě a pouze 4% respondentů mělo děti 3 a více. Z výsledků vyplynulo, že rodiče, které mají pouze jedno dítě, více odměňuje i trestá, než rodiče, kteří měli dětí více. Z praxe jsem vysledovala, že dvě děti, které má rodina v jedné třídě v mateřské škole, dokáží lépe pochopit výchovné žádosti než jedináčci. Mám ve třídě 3 případy sourozenců a je na nich vidět, jak rodiče pevněji vychovávali první dítě než to druhé. Druhé dítě jako by se učilo ze zkušenosti od staršího. Z výzkumu vyplývá, že první dítě je vychováváno důsledněji než dítě další. Malý počet rodin s třemi a více dětmi dokazuje, že pořídit si v dnešní době více dětí je považováno za nadstandardní. Protože všechny dotazované osobně znám, vím, že jejich finanční životní úroveň dosahuje průměru, nebo jsou z nižší sociální vrstvy. Život na vesnici, v které se mateřská škola nachází, je ovlivněn ekonomickou úrovní obyvatelstva.

Čtvrtou otázkou začala série dotazování na systém odměn a trestů. Začala jsem prostou otázkou na to, kdo nejčastěji odměňuje, a kdo nejčastěji trestá dítě v rodině. Při této otázce jsem předpokládala, že matky odměňují dítě nejčastěji, protože k nim cítí silný mateřský pud. 71% dotazovaných uvedlo, že je to právě matka, která nejčastěji dítě odměňuje. Dalších 20% respondentů uvedlo otce a zbývajících 9% dotazovaných uvedlo, že nejčastěji odměňují oba rodiče, aby výchova byla jednotná. V další volné odpovědi byla uvedena babička a dědeček.

Navazovala otázka, jakým způsobem je dítě nejčastěji odměňováno. Nejvyšší procento dostala slovní odměna – jakožto pochvala, obdiv a projevený zájem. Tímto způsobem

nejčastěji odměňuje své dítě 44% rodičů. Jako druhý nejčastější prostředek odměnění dítěte byl uveden fyzický kontakt – pohlázení, objetí, pomazlení. Fyzickým způsobem vyjadřují emoce 32% dotazovaných. Materiální hodnotou – dárkem, cukrovinkou nebo zmrzlinou, hodnotí kladně své děti 17% rodičů. Zbýlých 7% odměňuje své děti splněním jejich přání – výletem, návštěvou kamarádů či známých nebo pohádkou. Žádný rodič nezvolil jinou možnost odměňování. Způsoby odměňování se promíjejí jedna do druhé, záleží na činu dítěte a na tom, za co je dítě kladně hodnoceno.

Na způsoby odměňování navazovala otázka, týkající se toho, jak rodiče odměňování u dítěte vnímají. 92% rodičů vnímá tento způsob jako důsledek správné výchovy. A hodnotí tento systém tím, že dítě tak vidí, že nám na nich záleží, a že je máme rádi takové jaké je. Naopak 4% respondentů uvedli, že když dítě není v porovnání s ostatními odměněno, cítí se méněcenné a podhodnocené. Dítě vidí, že ostatní mají jisté materiální výhody, kterým se mu nedostává, což způsobuje negativní projevy v dětské psychice. Rovněž 4% respondentů vidí odměnu jako prostředek rozmazlování a zdůvodňuje tak, že ve výchově není důležitá. Nepřisuzují tak výchovnému prostředku odměny patřičný význam.

V porovnání se školou uvedlo 65% rodičů, že by ve školách mělo být nutností dítě za kladné výsledky odměňovat. 25% rodičů uvedlo, že s odměnami není potřeba přehánět, protože si na to děti rády zvyknou a odměnu tak přijmou za normální projev, který k hodnocení patří. Odměna pak postrádá význam. Posledních 10% respondentů uvedlo, že odměna by se měla ve školách využívat hlavně jako prostředek motivace. Mezi alternativu výběru „Jiný“ se také objevila potřeba chválit dítě a povzbuzovat ho neustále k lepším a lepším výkonům pomocí známek a kladného hodnocení písemné pochvaly.

Otázka číslo osm navazovala na otázku číslo sedm a zaměřovala se na to, jakým způsobem by si rodiče představovali systém odměňování v zařízeních školského typu. 68% rodičů uvedlo za vhodné děti ve školách odměňovat slovní nebo písemnou pochvalou. 3% dotazovaných uvedla, že děti by chtěla odměňovat materiálně - a to sladkým bonbónem či malou hračkou, samolepkou. Zbýlých 29% respondentů by ve školském typu nejraději uvedla mimořádnou činnost, něco neobvyklého, co by dítě motivovalo k dalším výkonům. Zařadit bychom mohli exkurze, výlety, film, dokument, a jiné.

Další série otázek směřovala k výchovným metodám trestu. Otázka číslo devět směřovala k vyjádření, jaký význam má ve výchově dítěte trest. 47% rodičů považuje trest za nezbytný doplněk výchovy, který používá ve své výchově často. 4% respondentů považuje trest za zanedbatelný a ve své výchově ho vůbec neuskutečňuje. 43% dotázaných uvedlo, že trest je potřebný jen v krajních mezích, kdy dítě úmyslně překročí stanovené hranice.

Žádný respondent neuvedl, že trestání poškozuje vývoj dítěte. 6% uvedlo jinou možnost odpovědi, mezi které se zařadily odpovědi, že trest je potřebný jen někdy, nebo že trestání dětí je vhodné v případě, že je trest přiměřený a je uložen ve správnou dobu, protože jen tak může dítě usměrnit a může formovat jeho osobnost.

Další otázka směřovala k zjištění, kdo nejčastěji trestá dítě v rodině. 65% dotázaných rodičů uvedlo matku za nejčastěji trestající. 26% uvedlo, že ve výchově nejčastěji trestá dítě výhradně otec. Zbýlých 9% uvedlo, že nejčastěji trestají oba dva rodiče stejně, aby byla výchova jednotná a spravedlivá. Toto zjištění mi náhodně dotazující se rodiče vysvětlili tím, že matka má k dítěti nejsilnější mateřský vztah, proto právě ona může dítě nejvhodněji a nejpečlivěji potrestat.

Na způsob trestných prostředků se soustředila otázka číslo jedenáct. 39% rodičů uvedlo za nejčastější trest zákaz něčeho – zákaz hračky, televize, návštěvy, sladkosti. Tuto formu trestu využívají nejčastěji k tomu, aby dosáhli vhodného poučení ze špatného činu. 21% dotazových uvedlo, že nejčastěji používá fyzický trest – pohlavek či plácnutí na holou. V žádném případě se však nejedná o projev fyzického násilí na dítě. Rodiče vysvětlují tuto možnost jako poslední možnost, aby docílili toho, aby dítě poslechno. Z fyzického trestu má prý dítě strach, protože u něj cítí náhlou bolest a žádnému se nelíbí, když je fyzicky trestáno. Rodiče dále zdůvodňují, že tento trest využívají nejčastěji pod hrozbou, výhrůzkou. Nejdrívě dítě upozorní, že když nepřestane, čeká ho výprask. Dítě častěji poslechne a stanovenou hranici nepřekročí. V případě, že rodiči dojde trpělivost a k fyzickému trestu přeci jen dojde, dítě si to pro příště zapamatuje a stejnou chybu již neopakuje. 5% rodičů využívá jako nejčastější trest izolaci, kdy dítě pošle uklidnit se, aby z něho agresivní a nevhodné chování vymizelo samo bez velkého zásahu rodiče. Často tak rodiče posílají dítě ke stolečku, do pokojíčku nebo do kouta, aby tak dítě samo přišlo na to, co udělalo a proč to není správné. Zbýlých 35% rodičů uvedlo jako nejčastěji používaný trest kritiku dítěte. Negativní rozhovor s dítětem na téma dopadu špatného chování a rozbor jeho chování, tak vnímají za vhodný a osobitý způsob, aby se dítě pokusilo s naší pomocí zjistit, co udělalo špatně. Na každý čin je vhodný jiný trest a těžko tedy škatulkovat do kategorií nejčastějších trestů. Téměř v každé rodině se metody trestu střídají a probíhají všude s ohledem na věkové a osobnostní předpoklady dítěte. Způsoby trestu se obměňují a nejčastěji se kombinují. Trest ve formě izolace by nebyl vhodný, kdyby nebyl kombinován například s kritikou. Dítě musí vždy a za každou cenu vědět, co dělá špatně, aby se pro příště mohlo stejného problému vyvarovat.

Otázka číslo dvanáct byla směřována k dopadům trestání dětí a k tomu, jak dlouho u dítěte vydrží pocit viny, a jak dlouho dokáže „být hodné“. 22% dotazovaný uvedlo, že dítě poslechne hned a chybu již neopakuje. Většina – 68% uvedla, že dítě sice poslechne, ale pocit viny u něj zůstane chvíli a poté zkouší dál a ve větší míře, což vyžaduje od rodiče důslednější trest. 12% uvedlo, že dítě již stejnou chybu neudělá a že trest byl vhodně uložený. Dalších 12% uvedlo jinou variantu. Mezi těmito variantami se objevily odpovědi, že odpověď nelze přesně definovat právě proto, že u dítěte se trest kombinuje, a ne na všechno platí stejný trest. Další odpovědi bylo, že záleží na věku dítěte, a že při mírnějším trestu či napomenutí dítě zkouší stále víc a testuje co rodič vydrží. Často v takových případech pak rodiči dojde trpělivost a dítě je fyzicky potrestáno, aby rodič důsledně stanovil rámce hranic.

Otázka číslo třináct směřovala k definici fyzického týrání. 36% rodičů považuje za fyzické týrání, když dítě potrestá výpraskem vařečkou, prakem či proutkem. A tento způsob trestu hodnotí za nepřipustný. Zbýlých 64% dotazovaných uvedlo, že tento způsob rozhodně nepovažuje za fyzické týrání. Svoji odpověď zdůvodňují vlastní zkušeností z dětství, že oni tak byli taky vychováni a určitě nebyli fyzicky týráni. Přesto ne každý rodič si přesně pamatuje, jak se cítil jako dítě, když ho takto trestali. Rodiče, kteří nepovažují za fyzické týrání výprask vařečkou, používají tento trest v krajních mezích ve své výchově k dosažení svého cíle. Nejčastěji zdůvodňují, že tento trest používají, když už to nejde nijak jinak.

Na systém trestných metod používaných ve školách jsem se dotazovala v otázce číslo čtrnáct, ve které jsem se ptala respondentů na to, jak se dívají na trestání dětí ve školách, s ohledem na dnešní autoritu učitele v očích veřejnosti. 88% dotazovaných uvedlo, že učitel dnes nemá takovou důstojnou autoritu jakou by měl mít a jakou měl v dřívějších dobách. Přesto uvádí, že dítě by mělo být za velký prohřešek potrestáno již ve škole. Protože odložený trest rodičů nemá již takový efekt jako trest okamžitý. Zbýlých 12% rodičů uvedlo, že učitel je od toho, aby děti výhradně vzdělával, nikoliv vychovával. Výchova je prý v každé rodině jiná, a proto je právě rodina ta, která by měla výhradně vychovávat.

Předposlední otázka směřovala k výběru variant na to, co způsobuje u dítěte psychické týrání. 24% dotazovaných odpovědělo, že za impuls spuštění psychického týrání dítěte způsobuje jeho zesměšňování, ironizování a snižování důstojnosti. 26% vyjádřilo, že spouštěčem jsou pocity méněcennosti, ponižování a podceňování dítěte. Zpomalení nebo zastavení morálního vývoje dítěte zvolilo 8% dotázaných. 12% uvedlo, že týrání způsobují potíže v mezilidských vztazích a v komunikaci. 8% respondentů považuje za psychickou

újmu dítěte maladaptivní chování, tedy chování, které má sklony k agresivitě či k pasivitě. Rovněž 8% uvedlo psychosomatické potíže za psychické týrání. Posledních 14% uvedlo, že týrání způsobuje stav, kdy dítě emocionálně strádá a není mu dávana najevo láska a pocit bezpečí a důvěry. U většiny odpovědí byly vybrány dvě a více možností. Psychické týrání je stav, kdy dítě psychicky strádá a kdy trpí pocitem strachu a úzkosti.

Poslední otázka chtěla od respondentů zjistit, co považují za definici trestu. 47% dotazovaných zvolilo za správnou odpověď definici, že trest by měl být odebraná odměna, jediné v tomto případě je trest metodickým trestem. 42% uvedlo, že trest by měl vzniknout po dohodě s dítětem. Posledních 11% uvedlo za správnou odpověď, že trest je to, co dítěti úmyslně nejvíc ublíží.

Z celkového dojmu vyhodnocení dotazníku je patrné, že rodiče nejčastěji vychovávají své děti bez rozmyslu a bez přemýšlení o důsledcích svého působení na dítě. To v zásadě svědčí o špatné informovanosti rodičů o účelných výchovných prostředcích, jakým odměna a trest zajisté jsou. Na druhou stranu je z pohledu učitele těžké radit rodičům, jak trestat a odměňovat jejich děti. Je to citlivé téma, protože samotní rodiče jednou také byli dětmi, a také je jejich rodiče trestali a odměňovali a tento způsob je obecně předáván z generace na generaci. Rodiče nežádají o radu jak své dítě potrestat a už vůbec ne, jak ho odměňovat. Každý rodič vychovává jak nejlépe uzná za vhodné a v globálním měřítku tak společně vytváří kodex výchovných metod a prostředků. Člověk má v sobě nějak zakódováno, jak být rodičem a jak vychovávat dítě. A ať už to dělá dobře nebo ne, zkrátka vychovává tak, jak nejlépe umí. Již několikrát zmíněná pedagogická poučka praví, že nejlépe vychováváme tehdy, když vůbec nevíme, že vychováváme. Což vystihuje, že ona spontánnost v nás je právě ta, co umí nejvhodněji vychovat další generaci.

4 Diskuze

Je nezbytné se zamyslet ne nad systémem odměn a trestů a její podstatě, nýbrž nad tím, kdo trestá a kdo odměňuje. Zeptáme – li se individuálně rodičů, jakých výchovných postupů a prostředků využívají ve své výchově, dozvíme se velké množství informací a různých návodů, jak své děti „vychovávají“. Ve své podstatě jde ale vždy o to, jestli je to „po dobrém“ nebo „po zlém“. Je ale otázkou, co všechno kam zařazují a jak si to zdůvodňují. Umět porozumět jejich výchovným metodám a postupům totiž znamená, porozumět jejich osobnosti. A to je pořádně začarovaný kruh. Při řešení výchovných problémů dětí, bychom se měli nejprve zaměřit na pochopení dětství samotných rodičů. Je tedy na místě ptát se, proč se tresty a odměny neřídí objektivními pravidly, a proč s každým každý řeší problém jinak než ten druhý. Každý jsme totiž svým vlastním originálem a je na místě chovat se ke každému jinak jak po stránce emocionální, tak po stránce psychické. Naše chování, které navenek ventilujeme může být ovlivněno momentální náladou, celkovým duševním rozpoložením, společenskou situací i fyzickou kondicí, což ve své podstatě ovlivňuje naši výchovu.

Je více než pravděpodobné, že jinak bude celý systém odměn a trestů brát učitel ve škole, který má na starost najednou 24 dětí, a jinak bude hodnotit děti rodič doma. Nejdůležitější v obou prostředí je znalost osobnosti vychovávaného. Pokud budu znát osobnost dítěte, budu zároveň vědět, co na ně platí a co ne. Všechno je o přístupu, o osobním přístupu vychovatele a vychovávaného a o vztahu, který mezi sebou mají, o pocitu bezpečí a důvěry.

Ze stanových hypotéz vyplynuly potvrzení i nesouhlas. Ze stanovených hypotéz jsem se snažila předpokládat, jak je v dnešní době brána odměna a trest ve výchově. Tyto dva výchovné prostředky jsou ověřeným způsobem k dosažení požadavků kladených na dítě. Odměna by měla být brána jako faktor hodnocení pozitivního jednání dítěte.

Hypotéza H1 předpokládala, že nejčastěji odměňuje matka. Tato předpověď vyplynula jako pravdivá, a z výsledků dotazování bylo potvrzeno, že v české rodině nejčastěji odměňuje matka. Tento výsledek si zdůvodňuji vztahem mezi matkou a dítětem. Tento vztah je nejsilnějším poutem a proto i důsledky výchovy bude nejvíce prožívat matka, která své dítě nosila pod svým srdcem a která je jeho nejbližším společníkem pro život. **Hypotéza H1 se potvrdila.**

Hypotéza H2, kdy předpokládám, že nejčastější odměnou je materiální hodnota, se nepotvrdila a vyvrátila tak můj mylný dojem. Z výsledků dotazování vyplynulo, že rodiče,

kterí mají pouze jedno dítě odměňují i trestají své dítě častěji než rodiče, kteří mají dětí více. Mladší rodiče vlivem nezkušenosti ve své výchově přistupují k dítěti důslednější metodou. Rodiče s více dětmi nechávají u dalšího dítěte výchovu více plynout a dítěti je tak více tolerováno. Za nejčastější metodu odměňování uvedli rodiče slovní pochvalu a fyzický kontakt. Materiální hodnota byla třetí v pořadí. **Hypotéza H2 se nepotvrdila.**

Předpokladem hypotézy H3 bylo, že rodiče se dívají na systém odměňování kladně, a že odměny zařazují do své výchovy zcela běžně a každodenně. Naprostá většina uvedla, že při zařazování této metody jejich dítě vidí, že jim na něm záleží. Rodiče dále uváděli, že u dítěte je potřeba vyjadřovat pozitiva, aby dítě vědělo, že to co dělá je správné. Jedině tak výchova nepostrádá svůj smysl. **Hypotéza H3 se potvrdila.**

Hypotéza H4 měla potvrdit či vyvrátit předpoklad, který poukazuje na to, že rodiče chtějí, aby bylo jejich dítě odměňováno i ve školách. Většina rodičů považuje systém odměňování ve školách za nutnost. Navíc ve škole je odměna za dobré výsledky motivačním činitelem pro další výkony dítěte. **Hypotéza H4 se potvrdila.**

Předpoklad hypotézy H5 zněl, že rodiče by chtěli zařazovat v systému odměňování škol především slovní pochvalu. Materiální hodnota dostala nejmenší počet procent. Slovní hodnocení je považováno za vhodné a za spravedlivé. Dítě tak vidí, že má jeho osobnost i jeho výsledky určitou hodnotu, která se nějakým způsobem hodnotí a kvalifikuje. Dítě potřebuje vědět, co je dobré, aby mohlo dále vyvíjet tuto morální schopnost, která je na něj společností kladena. **Hypotéza H5 se potvrdila.**

Dalším výchovným prostředkem - nyní pro docílení zastavení toho špatného, co dítě provede, je trest. Předpokládala jsem, že rodiče budou považovat metodu trestu za nezbytnou ve své výchově. Přeci jen žádný rodič se většinou neptá na to, jak má odměňovat a jak má trestat svoje dítě. Téměř každý rodič sám v sobě předpokládá, že to jak vychovává a jakým způsobem ovlivňuje a tvaruje osobnost jedince, dělá dobře. Výsledky dotazování vysledovaly dva poměry, které jsou téměř v rovnováze. U této otázky se respondenti rozdělili do dvou skupin. Větší skupina považovala trest za nezbytnou součást výchovy a druhá skupina ho zařazovala pouze v krajních mezích, a to jen k docílení zamezení přestoupení stanovených hranic. V každém případě je trest považován za vhodný prostředek k zastavení negativních projevů dítěte. **Potvrdila se hypotéza H6.**

Předpokladem hypotézy H7 bylo, že v rodině nejčastěji trestá otec. Tuto hypotézu jsem si stanovila, protože jsem předpokládala, že v českých rodinách je stále považován otec za hlavu rodiny. Zdůvodnění jsem hledala v poznatcích rodičů. Stoupáním budování kariéry žen se zvyšuje i budování autority doma. Většina rodičů potvrdila, že v rodině nejčastěji trestá

matka. Toto zjištění jsem si zdůvodnila stejně jako u odměny – matka má s dítětem silné citové pouto, proto právě matka je ta, co dítě dokáže spravedlivě jak odměňovat, tak trestat.

Hypotéza H7 se mi nepotvrdila.

Předpokladem, že nejčastěji ukládaným trestem je zákaz a omezení, zkoumala hypotéza H8. Nejčastějším trestem užívaných pro děti předškolního věku je zákaz něčeho. Dalším nejčastěji užívaným trestem je kritika činnosti dítěte. Vysledovala jsem, že tresty se v udělování prolínají. Zákaz něčeho by nebyl důsledným trestem, kdyby nebyla použita kritika. Jde tedy o použití více metod trestu najednou. **Hypotéza H8 se potvrdila.**

V hypotéze H9 jsem předpokládala, že po uložení trestu dítě poslechne hned a stejnou chybu již neopakuje. Rodiče souhlasili nejčastěji s názorem, že dítě sice poslechne hned, ale vydrží mu to chvíli. Poté dítě zkouší dál a ve větší míře, což vyžaduje větší trest.

Hypotéza H9 se nepotvrdila.

Hypotéza H10 se soustředila na to, co způsobuje fyzické týrání dítěte a předpokládala, že rodiče nebudou považovat výprask předmětem za způsob týrání. Rodiče většinou nepovažují rozdíl mezi výpraskem rukou a výpraskem například vařečkou. Většina rodičů uvedla, že tento způsob trestu je opravdu jen výjimečný. **Hypotéza H10 se potvrdila.**

U hypotézy H11 jsem předpokládala, že rodiče chtějí, aby jejich dítě bylo za velký prohřešek potrestáno již ve škole. Trest by tak byl účinný, protože by byl udělen okamžitě. Odložený trest rodičů by neměl takovou váhu. Rodiče chtějí důsledně vychovávat své dítě jak doma, tak ve škole. Chtějí, aby dítěti byly nastaveny hranice, které nesmí překračovat. Z čehož vyplývá, že rodiče od pedagogů vyžadují nejen, aby dítě vzdělávali, ale také, aby pokračovali v systému výchovy. Učitel má přirozenou cizí autoritu a dítě ho tak přirozeně respektuje. Pedagogičtí pracovníci tak mají velkou možnost ovlivňovat výchovu dítěte ze školského pohledu, a mají možnost navazovat i na rodinné zásady. **Hypotéza H11 se mi potvrdila.**

Hypotéza H12 v níž jsem předpokládala, že za psychické týrání dítěte budou rodiče považovat zesměšňování a ponižování se potvrdila. Výsledky dotazování dokazují, že každá z nabízených odpovědí byla zaškrtnuta, což je dobře. Přesto ani jeden respondent nezvolil za správné všechny odpovědi. Psychické týrání dítěte způsobují všechny nabízené odpovědi. Toto zjištění dokazuje, že rodiče jsou málo informováni o následcích nesprávné výchovy. Rodiče nemají znalosti, aby dokázali rozlišit, co všechno dítěti ubližuje a proč se tak z psychologického pohledu děje. **Hypotéza H12 se potvrdila.**

Poslední hypotézou H13 jsem předpokládala, že trest budou rodiče považovat za odebrání odměny. Pouze tehdy je dítěti trest uložen spravedlivě a tedy i správně. Výsledky

dotazování se rozdělili do tří skupin, z nichž se dvě skupiny lišily o pár procent. První skupina potvrzovala stanovenou hypotézu a dokazovala, že trest považují za odebranou odměnu. Druhá skupina tvrdila, že trest by měl převážně a hlavně vzniknout po dohodě s dítětem. Hypotéza H13 se potvrdila.

Z třinácti stanovených hypotéz se potvrdilo deset hypotéz a tři se mi vyvrátily. Sama nejsem rodičem a můžu jen předpokládat, jak já budu vychovávat své dítě. Svůj pohled a názor na odměnu a trest podkládám zkušenostmi z praxe učitelky v mateřské škole. Podle mého názoru by trest i odměna měli být zařazovány do každé výchovy. Je to vhodný prostředek jak dítě motivovat i dávat mu najevo, že to co dělá je správné. U trestu je zase vhodné, že dítěti ukazuje, co dělá špatně. V jaké míře a jak často je otázkou pro každého člověka. Každý je jiný a každý bude tyto výchovné prostředky jinak využívat.

IV Závěr

Hlavním cílem mojí bakalářské práce bylo srovnat poznatky teorie s praxí a zjistit tak, jaký význam má odměna a trest ve výchově v českých rodinách. Z výsledků dotazování jsem zjistila, že rodiče jsou málo informováni o důsledcích výchovy. To, jak rodič na dítě působí, tvaruje jeho osobnost a vytváří v něm určité postoje a dovednosti. Dítě považuje své rodiče za vzor a to, jak se rodiče chovají, výrazně zasahuje do jeho vývoje po celý život. Informovanost v systému výchovy další generace je důležitá a právě to by si měli rodiče uvědomit. Takové zjištění mě přimělo zařadit knihy o metodách odměn a trestu do doporučené literatury určené rodičům v mateřské škole. Sama jsem zvědavá, jestli budou mít rodiče zájem se vzdělávat ve výchově dítěte a v případě, že ano by bylo zajímavé sledovat, jak se změnil systém výchovných prostředků u nich v rodině. Jestli si rodiče vzali doporučení z knih nebo je jejich osobnost silnější a nic to v nich nezanechá. Zajisté by bylo zajímavé zkoumat tento vývoj v pokračování diplomové práce.

Psaní bakalářské práce mě obohatilo o poznatky, které mohu ve svém životě sama používat, ať už jako učitelka nebo jednou jako matka. Mám tu možnost sledovat, jak se k dětem rodiče chovají a naopak, jak se děti chovají k rodičům. Je zajímavé sledovat, jak se výchovy různí. Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jaký vliv mají výchovné prostředky odměn a trestu na dítě. Po vyhodnocení výzkumu i po zkušenostech jsem zjistila, že mají velkou váhu. Každý je používá a bylo by na místě, aby ten, kdo je používá, byl správně informovaný a aby také věděl, že může požádat o pomoc, když si sám neví rady. Problémem je osobnost vychovatele, která ojediněle žádá o pomoc druhého a je skutečně výjimkou, když rodiče žádají o pomoc právě ve výchovných prostředcích. Právě tady je možnost pedagogů, kteří chyby vidí a jsou nestrannými účastníky výchovného působení na dítě, aby dali podnět rodičům k tomu, aby se zamysleli nad vlivem svého působení na dítě. Zásadní problém vidím v citlivosti tématu. Řešením tohoto problému je vztah založený na důvěře a právě ona informovanost rodičů. Člověk se učí po celý život a to by si zvláště mladí rodiče měli uvědomit. Právě mladí rodiče se nechtějí vzdělávat a rozšiřovat si svoji informovanost ve výchově, protože si myslí, že všechno dělají správně. Rodiče s více dětmi jsou již zkušenější a berou výchovu s větší rozvahou. Touto myšlenkou bych zakončila svoji bakalářskou práci s odkazem na učitele národů J.A.Komenského, kdy vyjadřuje svůj názor, aby se člověk vzdělával po celý život.

V Anotace

Jméno a příjmení:	Petra Šeinerová
Katedra:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	PhDr. Kamila Holásková, Ph.D
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Odměny a tresty u dětí předškolního věku
Název v angličtině:	Rewards and punishments in preschool children.
Anotace práce:	Závěrečná práce je zaměřena na systém výchovných prostředků dítěte předškolního věku probíhající v rodinném prostředí. Hlavním cílem je použití odměn a trestů v systému výchovných metod rodičů. Zaměřuje se na způsoby použití výchovných prostředků, na rodičovské postoje ve vztahu k vychovávanému dítěti, na nastavení hranic a rozdělení správných metod odměn a trestů ve výchově.
Klíčová slova:	Odměna, trest, výchova, rodič, dítě, mateřská škola, výchovné prostředky
Anotace v angličtině:	Final work is focused on the system of educational means to preschool child ongoing in a family environment. The main objective is to use rewards and punishments in the educational methods of parents. It focuses on ways to use educational resources on parental attitudes in relation to the educational child, setting boundaries and the distribution of correct methods of rewards and punishments in education.
Klíčová slova v angličtině:	Reward, punishment, education, parent, child, kindergarden, educational resources
Přílohy vázané v práci:	Dotazník Úmluva o právech dítěte Článek : „ Rodiče budou moci bít děti až od pěti let, chystá Šimůnková v zákoně“
Rozsah práce:	94 stran
Jazyk práce:	český

VI Seznam použité literatury

ALLEN, K. *Přehled vývoje dítěte : od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4.

ATKINSON L. R. a kol. *Psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-640-3.

BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-862-7.

BEDNÁŘOVÁ, J. , ŠMARDOVÁ,V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer press, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.

DUNOVSKÝ, J. , DYTRYCH, Z. , MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN: 80-7169-192-5.

EYRE, L. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-360-9.

HOLOUŠKOVÁ, D. , KROBOTOVÁ, M. *Diplomové a závěrečné práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 80-244-1237-3.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: FIN PUBLISHING, 2009. ISBN 80-86002-89-7.

KOMENSKÝ, J.A. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1451-1.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

LANGMEIER, J. , KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí* . Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-270-6.

MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MERTIN, V. , GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1290-7.

NAVRÁTIL, P. *Microsoft Excel 2003 pro školy*. Kralice na Hané: Computer Media s.r.o., 2005. ISBN 80-86686-33-7.

NAVRÁTIL, P. *Microsoft Word 2003 pro školy*. Kralice na Hané: Computer Media s.r.o., 2005. ISBN 80-86686-32-9.

PREKOPOVÁ J. , SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978- 80-7367-495-3.

ROGGE, JAN-UWE. *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-418-4.

SMOLÍKOVÁ, K. Než se dítě zeptá : Program sexuální výchovy. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-132-0.

SMOLÍKOVÁ, K. a kolektiv autorů. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004. ISBN 80-87000-00-5

SVOBODOVÁ, E. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J . a kolektiv. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum , 2004. ISBN 80-246-0877-4.

VAGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

WYCKOFF, J. *Výchova bez křiku a pohlavků* . Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1193-8

Internetové odkazy:

www.osn.cz

www.zpravy.idnes.cz

VII Seznam příloh

Příloha č.1: *Dotazník*

Příloha č.2: *Úmluva o právech dítěte*

Příloha č.3 článek „*Rodiče budou moci bít děti až od pěti let, chystá Šimůnková v zákoně*“

Příloha č.1: Dotazník

DOTAZNÍK

Vážená paní, Vážený pane,
prosím Vás o vyplnění následujícího zcela anonymního dotazníku. Výsledky dotazování budou použity k sepsání bakalářské práce na téma : „Odměny a tresty u dětí předškolního věku“ . Dotazník může vyplnit kdokoli, kdo se podílí na výchově dětí předškolního věku.

Předem děkuji za čas strávený vyplňováním dotazníku, který Vám nezabere více než 5 minut.

Petra Šeinerová

PROSÍM ZAŠKRKNĚTE :

1/ Vyberte své pohlaví

- ☐ muž
- ☐ žena

2/ Vaše věková hranice

- ☐ do 30 let
- ☐ nad 31 let

3/Počet dětí ve Vaší rodině

- ☐ 1 dítě
- ☐ 2 děti
- ☐ 3 a více

4/ Kdo nejčastěji odměňuje Vaše dítě?

- ☐ matka
- ☐ otec
- ☐ jiný (uveďte)

5/ Jakou odměnou nejčastěji Vy odměňujete své dítě ve výchově?

- ☐ slovní pochvala
- ☐ fyzický kontakt (pohlázení, objetí , pomazlení,...)
- ☐ materiální hodnotou (dárek, hračka, cukrovinka, zmrzlina,...)
- ☐ splněním dětského přání (výlet, návštěva,...)
- ☐ jiný (uveďte jaký)

6/ Vyberte odpověď na otázku : „ Jak se díváte na odměňování dětí “ ?

- ☐ Dítě vidí, že nám na nich záleží.
- ☐ Dítě, které vidí, že ostatní mají materiální výhody se cítí méněcenné.
- ☐ Odměna není důležitá , jen dítě rozmazluje.

7/Jak se díváte na odměňování dětí ve školách ? (MŠ, ZŠ)

- ☐ Za dobré výsledky je nutností děti kladně odměňovat.
- ☐ S odměňováním není potřeba přehánět. Děti si na to rády zvyknou.
- ☐ jiný (uveďte jaký)

8/Jaké odměny byste doporučovali na školách?

- ☐ slovní odměna (pochvala,...)
- ☐ materiální odměna (malá hračka, sladkost,...)
- ☐ mimořádná činnost (odměnou je něco neobvyklého – výlet, splnění přání,...)
- ☐ jiný (uveďte jaký)

9/ Jaký význam má podle Vás trest ve výchově dětí?

- ☐ nezbytný
- ☐ zanedbatelný
- ☐ jen v krajních mezích je potřebný
- ☐ poškozuje vývoj dítěte
- ☐ jiný (uveďte jaký).....

10/ Kdo nejčastěji trestá Vaše dítě?

- ☐ matka
- ☐ otec
- ☐ jiný (uveďte).....

11/ Jaký trest nejčastěji využíváte ve své výchově?

- ☐ zákaz něčeho (TV, hračky, návštěvy,....)
- ☐ fyzický trest (pohlavek, plácnutí ,.....)
- ☐ izolaci (posláním do pokoje ,.....)
- ☐ kritiku (negativní rozhovor s důsledkem dopadu špatného chování)
- ☐ jiný (uveďte jaký).....

12/ Jak dlouho vydrží u dítěte pocit viny, respektive, jak dlouho vydrží „neopakovat stejnou chybu“ ?

- ☐ dítě poslechne hned
- ☐ dítě vydrží chvíli, poté zkouší dál a více
- ☐ dítě již stejnou chybu neudělá
- ☐ jiný (uveďte jaký)

13/ Domníváte se, že dítě, které je fyzicky trestané (např. vařečka, proutek,...) je fyzicky týrán?

- ☐ ano
- ☐ ne

14/ Jak se díváte na trestání dětí ve školách s ohledem na autoritu učitele v dnešní době?

- ☐ Učitel dnes nemá takovou autoritu jako dříve. Přesto za velký prohřešek dítěte by měla být dána možnost dítěte spravedlivě a důsledně potrestat už ve škole.
- ☐ Učitel je od toho, aby děti vzdělával a ne vychovával. Od trestání svých dětí jsou tu rodiče, nikoliv pedagogové.
- ☐ jiné

15/ Vyberte vhodné odpovědi k otázce : „ Co způsobuje psychické týrání dítěte“ ?

- ☐ zesměšňování, ironizování, snižování důstojnosti,
- ☐ pocity méněcennosti, ponižování, podceňování,...
- ☐ zpomalení nebo zastavení morálního vývoje dítěte
- ☐ potíže v mezilidských vztazích
- ☐ maladaptivní chování dítěte (sklony k agresivitě nebo pasivitě)
- ☐ psychosomatické potíže
- ☐ emocionální strádání

16/ Vyberte správnou odpověď :

- ☐ Trest by měl být odebrán odměnou
- ☐ Trest by měl vzniknout po dohodě s dítětem.
- ☐ Trest je to, co dítěti úmyslně ublíží (vybírám podle toho , co dítěti ublíží) .

Děkuji za Váš čas a přeji hezký den .

Příloha č.2: Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte

Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, majíce na mysli, že lid spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě, uznávající, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému přísluší v nich stanovená práva, a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení, pamětliv, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity, majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v článcích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací, zabývajících se péčí blaho dětí, majíce na mysli, že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace spojených národů 20. listopadu 1959, dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm, pamětliv ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a mezinárodní úpravu umístování do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN, týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů, uznávající, že ve všech zemích světa jsou děti žijící ve výjimečně obtížných podmínkách a že tyto děti vyžadují zvláštní pozornost, berouce náležitý ohled na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický rozvoj dítěte, uznávající význam mezinárodní spolupráce pro zlepšování životních podmínek dětí v každé zemi a zejména v rozvojových zemích, dohodly se na následujícím:

ČÁST 1

Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.

Článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná správní opatření. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Článek 4

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv, uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, kulturní a sociální práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Článek 5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místními obyčejí, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Článek 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Článek 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv a v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.

Článek 8

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. 2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte. 2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. 4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli zásahu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne dítěti, rodičům nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové informace samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Článek 10

1. Za účelem spojení rodiny a v souladu se závazkem podle čl. 9, odst. 1, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, posuzují žádosti dítěte nebo jeho rodičů o vstup na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo o jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, dále zabezpečí, aby podání takové žádosti nemělo žádné nepříznivé důsledky pro žadatele nebo členy jeho rodiny. 2. Dítě, jehož rodiče pobývají v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči. Za tímto účelem a v souladu se svým závazkem podle čl. 9, odst. 2, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte a jeho rodičů opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vstoupit do své vlastní země. Právo opustit kteroukoli zemi podléhá pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v této úmluvě.

Článek 11

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět. 2. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám.

Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. 2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Článek 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu: toto právo zahrnuje vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem,

prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte. 2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná: a) k respektování práv nebo pověsti jiných b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem. 3. Svoboda projevit náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Článek 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování. 2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod druhých.

Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. 2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 17

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují: a) hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této úmluvy, b) mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů, c) tvorbu a rozšiřování knih pro děti, d) hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu, e) tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 této úmluvy.

Článek 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte. 2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb pro děti. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo

zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě. 2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž bylo svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči. 3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut "kafala" podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Článek 21

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a : a) zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným, b) uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo v rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi původu, c) zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi, d) činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob, e) podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

Článek 22

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního humanitárního práva lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami. 2. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují, budou-li to považovat za potřebné, součinnost v úsilí Spojených národů a jiných příslušných mezivládních organizací

nebo nevládních organizací spolupracujících se Spojenými národy k ochraně a pomoci takovému dítěti a k vyhledávání rodičů nebo jiných členů rodiny dítěte-uprchlíka s cílem získat informace k jeho opětovnému spojení s rodinou. Jestliže rodiče nebo jiné členy rodiny nelze nalézt, poskytuje se dítěti stejná ochrana jako každému jinému dítěti z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně zbavenému své rodiny, jak je stanoveno touto úmluvou.

Článek 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují. 3. Uznávající zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možností bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je určena k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co největšího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a osobního rozvoje. 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti, a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Článek 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání rehabilitačních a léčebných zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, sledují plné uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření: a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti, b) k zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče, c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiné také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí, d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před i po porodu, e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány o zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům, aby měly přístup ke vzdělání a aby byly podporovány při využívání těchto základních znalostí, f) k rozvoji osvěty a služeb preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí. 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Článek 25

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.

Článek 26

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem. 2. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod, podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.

Článek 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. 2. Rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin, šatstva a bydlení. 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Článek 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména: a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání, b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory, c) všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností, d) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání, e) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve školách byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a negramotnosti ve světě s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Článek 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k: a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání, a rozumových a fyzických schopností v co nejširším

objemu, b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám a také k zásadám zakotveným v Chartě spojených národů, c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím, d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti, v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu, e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí. 2. Žádná část tohoto článku nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji. 2. Státy, které jsou smluvními stranami úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména: a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání, b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání, c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, sociálních, správních a kulturních, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění zneužívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání, k zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti, b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování, c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Článek 35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby: a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu, b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu, c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, ledaže by se uvažilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou, d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Článek 38

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly 15 let věku, neúčastnily přímo bojových akcí. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších 15 let. Při povolávání osob, které dosáhly věku 15 let, avšak které jsou mladší 18 let, přijímají přednostně osoby starší. 4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.

Článek 39

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacení nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a

reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Článek 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění dítěte a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti. 2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby: a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo, b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky: i) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina, ii) být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních, proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc, iii) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu, iv) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí, v) jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem, vi) aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočníka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří, vii) aby ve všech stádiích řízení bylo uznáváno jeho soukromí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o: a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo, b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez přijetí soudní procedury za předpokladu dodržování lidských práv a právních záruk. 4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru, konzultativní služby, zavedení zkušební lhůty, náhradní péče, programy vzdělávání a zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Článek 41

Nic v této úmluvě se nedotýká ustanovení, která ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte a která mohou být obsažena v: a) právním řádu státu, který je smluvní stranou, nebo b) mezinárodním právu, které je pro takový stát závazné.

ČÁST II

Článek 42

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

Článek 43

1. Pro zjišťování pokroku dosaženého státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, při plnění závazků přijatých touto úmluvou se zřizuje Výbor pro práva dítěte, který vykonává níže stanovené funkce. 2. Výbor se skládá z deseti odborníků vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností v oblasti, která je předmětem této úmluvy. Členové výboru jsou voleni státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, z řad jejich státních příslušníků a vykonávají tuto funkci jako soukromé osoby, přičemž je brán ohled na spravedlivé zeměpisné rozdělení a na zastoupení hlavních právních systémů. 3. Členové výboru jsou voleni tajným hlasováním ze seznamu osob navržených státy, které jsou smluvní stranou úmluvy. Každý stát, který je smluvní stranou úmluvy, může ze svých občanů jmenovat jednu osobu. 4. První volby do výboru se konají do šesti měsíců ode dne, kdy tato úmluva nabude účinnosti, a poté každé dva roky. Nejméně čtyři měsíce před termínem konání dalších voleb generální tajemník Spojených národů dopisem vyzve státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby do dvou měsíců předložily své návrhy. Generální tajemník pak sestaví seznam všech takto navržených osob v abecedním pořádku s udáním států, které tyto osoby navrhly, a předloží jej státům, které jsou smluvní stranou úmluvy. 5. Volby se konají na zasedáních států, které jsou smluvní stranou úmluvy, svolaných generálním tajemníkem do sídla Spojených národů. Na těchto zasedáních, na kterých dvě třetiny států, které jsou smluvní stranou úmluvy, tvoří kворum, jsou do výboru zvoleny ty osoby, které obdrží největší počet hlasů a absolutní většinu hlasů přítomných a hlasujících zástupců států, které jsou smluvní stranou úmluvy. 6. Členové výboru jsou voleni na období čtyř let. Vystupujícího člena výboru lze volit znovu, je-li navržen. Funkční období pěti členů výboru, zvolených v prvních volbách, uplyne koncem druhého roku; neprodleně po prvních volbách předseda vylosuje na zasedání jména těchto pěti členů. 7. Jestliže člen výboru zemře nebo odstoupí nebo oznámí, že z jakéhokoli důvodu nemůže dále plnit své povinnosti ve výboru, stát, který je smluvní stranou úmluvy a který jej navrhl za kandidáta, jmenuje jiného svého občana, který se souhlasem výboru vykonává funkci po zbytek funkčního období. 8. Výbor vypracuje vlastní jednací řád. 9. Výbor zvolí své funkcionáře na období dvou let. 10. Zasedání výboru se normálně konají v sídle Spojených národů anebo v jiném vyhovujícím místě určeném výborem. Výbor se pravidelně schází jednou ročně. Dobu trvání zasedání výboru určují a v případě potřeby kontrolují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, na svém zasedání, s výhradou schválení Valným shromážděním. 11. Generální tajemník Spojených národů poskytne personál a zařízení potřebné k účinnému plnění funkcí výboru podle této úmluvy. 12. Se souhlasem Valného shromáždění obdrží členové výboru utvořeného podle této úmluvy odměnu z prostředků Spojených národů za podmínku, o nichž rozhodne Valné shromáždění.

Článek 44

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují předkládat prostřednictvím generálního tajemníka Spojených národů zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v této úmluvě v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo: a) do dvou let ode dne, kdy se staly smluvní stranou úmluvy, b) poté každých pět let. 2. Ve zprávách podle tohoto článku se poukáže na případné skutečnosti a obtíže, které se týkají stupně plnění závazků podle této úmluvy. Zprávy rovněž obsahují informace dostatečné k tomu, aby byl zabezpečen úplný přehled výboru o provádění úmluvy v dotyčné zemi. 3. Stát, který je smluvní stranou úmluvy, který předložil komplexní úvodní zprávu nemusí v

následujících zprávách na základě odstavce 1, písm. b) opakovat základní informace poskytnuté dříve. 4. Výbor může od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, požadovat další informace významné pro provádění úmluvy. 5. Výbor prostřednictvím Hospodářské a sociální rady předkládá Valnému shromáždění Spojených národů každé dva roky zprávu o své činnosti. 6. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, své zprávy zpřístupňují široké veřejnosti ve vlastní zemi.

Článek 45

Pro zajištění účinného provádění úmluvy a podněcování mezinárodní spolupráce v oblasti upravené touto úmluvou : a) Odborné organizace UNICEF a jiné orgány Spojených národů mají právo být přítomny jednání o provádění těch ustanovení této úmluvy, která spadají do oblasti jejich činnosti. Výbor může vyzvat UNICEF a jiné příslušné orgány podle své úvahy, aby podaly názory odborníků na provádění této úmluvy v oblastech spadajících do jejich činnosti. b) Výbor podle své úvahy postupuje odborným organizacím, UNICEF a jiným příslušným organizacím zprávy došlé od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, obsahující požadavek nebo ukazující na potřebu technické rady nebo pomoci, případně doplněné o poznámky nebo návrhy výboru týkajících se těchto požadavků nebo oznámení. c) Výbor může doporučit Valnému shromáždění, aby požádalo generálního tajemníka, aby z pověření Valného shromáždění provedl šetření týkající se specifických otázek, které mají vztah k právům dítěte. d) Výbor může činit návrhy a všeobecná doporučení založená na informacích získaných na základě článků 44 a 45 této úmluvy. Tyto návrhy a všeobecná doporučení se postupují dotčenému státu, který je smluvní stranou úmluvy, a sdělují Valnému shromáždění zároveň s případnými připomínkami států, které jsou smluvní stranou úmluvy.

ČÁST III

Článek 46

Tato úmluva je otevřena k podpisu všem státům.

Článek 47

Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 48

Tato úmluva zůstává otevřena k přístupu všem státům. Listiny o přístupu se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 49

1. Tato úmluva vstoupí v platnost třicátý den po datu uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Spojených národů. 2. Pro každý stát, který úmluvu ratifikoval nebo k ní přistoupil po uložení dvacáté ratifikační listiny o přístupu, vstoupí úmluva v platnost třicátý den po uložení ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 50

1. Kterýkoli stát, který je smluvní stranou úmluvy, může navrhnout změnu úmluvy a předložit ji generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Generální tajemník poté seznámí s pozměňovacím návrhem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se žádostí, aby mu sdělily, zda jsou pro svolání konference států, které jsou smluvní stranou úmluvy, která by návrh posoudila a rozhodla o něm. Generální tajemník svolá tuto konferenci pod záštitou Organizace spojených národů, vysloví-li se alespoň třetina států pro její uspořádání. Každý pozměňovací návrh přijatý většinou států, které jsou smluvní stranou úmluvy, přítomných a hlasujících na konferenci bude předložen Valnému shromáždění Organizace spojených národů ke schválení. 2. Změna odsouhlasená na základě odstavce 1 tohoto článku vstoupí v platnost, bude-li schválena Valným shromážděním Spojených národů a přijata dvoutřetinovou většinou států, které jsou smluvní stranou úmluvy. 3. Vstoupí-li změna v platnost, stává se závaznou pro státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, které ji přijaly. Ostatní státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, jsou nadále vázány jen ustanoveními této úmluvy a kterýmikoli dřívějšími změnami úmluvy, jež přijaly.

Článek 51

1. Generální tajemník Spojených národů přijímá a rozesílá text výhrad, které státy učinily při ratifikaci nebo přístupu k úmluvě. 2. Výhrada neslučitelná s předmětem a účelem této úmluvy se nepřipouští. 3. Výhrady mohou být kdykoli odvolány oznámením zaslaným generálnímu tajemníkovi Spojených národů, který o tom informuje všechny státy. Takové oznámení je účinné dnem, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Článek 52

Stát, který je smluvní stranou úmluvy, může tuto úmluvu vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Vypovězení se stane účinným jeden rok po dni, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Článek 53

Tato úmluva bude uložena u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 54

U generálního tajemníka Spojených národů bude uložen původní text této úmluvy, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění má stejnou platnost. Na důkaz toho níže podepsaní zmocněnci, kteří jsou k tomu řádně pověřeni svými vládami, podepsali tuto úmluvu.

Dáno v New Yorku, dne 20. listopadu 1989

Příloha č.3: článek

Rodiče budou moci bít děti až od pěti let, chystá Šimůnková v zákoně

3. března 2012 18:01, Zdroj: <http://zpravy.idnes.cz>

Podle psychologů by se rodiče měli vyvarovat fyzických trestů jako jsou pohlavky. Vládní zmocněnkyně pro lidská práva Monika Šimůnková chce fyzické tresty u dětí do 4 let dokonce zakázat. Většina lidí v Česku však považuje mírné formy fyzických trestů za přijatelné.

Vládní zmocněnkyně pro lidská práva Monika Šimůnková chce u dětí do 4 let zakázat tělesné tresty. | foto: Profimedia.cz

Naplácet dítěti rukou přes zadek je přijatelná forma trestu, vzít na ně vařečku už nikoli. Jen 12 procent rodičů své děti nikdy neuhodilo. Tři pětiny rodičů děti občas pohlavkují, fackují nebo jim třeba naplácají na zadek rukou či vařečkou. Vyplývá to z průzkumu, který pro MF DNES vypracovala agentura Median.

Jaké tresty jsou pro rodiče přijatelné?

- 72% naplácání rukou přes zadek
- 65% pohlavek
- 29% facka
- 24% naplácání přes zadek vařečkou, páskem

Čtyřicet osm procent rodičů se přiznalo, že pohlavkem dítě trestají. "Pohlavek by se neměl vůbec používat. V afektu člověk neodhadne míru, navíc je to pro dítě ponižující," říká dětská psychologka Václava Masáková. Lehké plácnutí přes zadek už tolik kontroverzní není. Ve výjimečných případech, kdy neposlušné dítě ohrožuje své zdraví a život, takový trest připouštějí kromě Masákové i další psychologové. Třeba když se opakovaně pokouší vylézt na rozpálenou plotnu. Ostřejší tělesné tresty podle nich v dětech probudí vzdor a ponížení. I to

je důvod, proč chce vládní zmocněnkyně fyzické tresty u malých dětí zakázat. Většina lidí v Česku však považuje mírné formy fyzických trestů za přijatelné. "Moc jsme si na to zvykli, takže si ani nedovedeme představit, že lze dítě vychovávat jiným způsobem," míní Šimůnková.

Přibývá rodičů, kteří dítě nikdy neuhodili

Výsledky průzkumu ukazují, že používání fyzických trestů je na mírném ústupu. Rodiče dnešních rodičů rány při výchově používali častěji. Fyzické tresty k uklidnění potomka užívá něco málo přes 80 % současných rodičů. U starší generace to bylo přes 92 %.

Nejpoužívanější tresty

vynadání dítěti **66 %**

pohlavek **48 %**

naplácání rukou přes zadek **46 %**

zákaz oblíbených činností **42 %**

zastavení kapesného **20 %**

domácí vězení **18 %**

facka **15 %**

naplácání vařečkou, páskem apod. **13 %**

poslat dítě na hanbu **9 %**

výhrůžka polepšovnou **5 %**

nechat dítě klečet **4 %**

Děti na Moravě dostávají pohlavek, naplácáno na zadek či facku častěji než v Čechách. Skoro čtvrtina tamních rodičů přiznala, že používá některý z těchto trestů poměrně často. V Čechách to bylo jen sedm procent.

Kampaň bude vybízet rodiče k mírnějším trestům

Podle Národní strategie ochrany práv dětí, kterou letos schválila vláda, by se brzy měla rozjet kampaň vybízející rodiče, aby používali jiné formy trestů. Mírné a nebolestivé. Psycholog pedagog Zdeněk Helus místo pohlavku navrhuje zákaz oblíbené činnosti nebo radí, aby rodiče dítěti nekoupili něco, oč stojí. Samy děti se více bojí zákazu televize, počítače a mobilu. Podle průzkumu, který vypracovala agentura Median, používá fyzické tresty (od naplácání až po výprask rákoskou) 88 procent rodičů. Část psychologů připouští výjimečné plácnutí přes hýždě, pohlavky si podle nich mají rodiče odpustit vždy.